

СТЕНОГРАФСКИ ДНЕВНИЦИ

НА

XXII-ТО ОБИКНОВЕНО НАРОДНО СЪБРАНИЕ

IV РЕДОВНА СЕСИЯ

Брой 53

София, четвъртък, 12 март

1931 г.

56. заседание

Срѣда 11, март 1931 година

(Открито отъ председателя Н. Найденовъ въ 15 ч. 45 м.)

Председателъ: (Звъни) Обявявамъ заседанието за открито.

(Отъ заседанието отсъствуватъ следнитѣ г. г. народни представители: Баявъ Христо, Баралиевъ Христо, Бечевъ Милко, Бояджиевъ Стефанъ, Василевъ Славейко, Владовъ Никола, Вълчовъ Вълчо Даскаловъ, Ганчевъ Йорданъ, Георгиевъ Стойчо, Георгиевъ Страшимиръ, Герай Мехмедали, Губидѣльниковъ Георги, Димитровъ Владимиръ, Димитровъ Добри, Дочевъ Момчо, Драгановъ Василь, Думановъ д-ръ Никола, Дяковъ д-ръ Цвѣтанъ, Ецовъ Борисъ, Желѣзовъ д-ръ Димо, Казанджиевъ Иванъ, Каишевъ Атанасъ, Капитановъ Трифонъ, Кирпиковъ Иванъ, Кожаклиевъ Колю, Колевъ Боню, Колевъ Еню, Кулишевъ Георги, Куневъ Кузманъ, Куртевъ Иванъ, Кънчевъ Кънчо, Лулчевъ Коста, Лѣкарски Иванъ, Маджаровъ Рашко, Малиновъ Атанасъ, Маноловъ Калоянъ, Марулевъ Йосифъ, Милевъ Мило, Мирчевъ Йорданъ, Мустафовъ Кара-Али, Начевъ Емануилъ, Начевъ Радко, Омарчевски Стоянъ, Панайотовъ Петъръ, Петевъ Вичо, Поповъ Проданъ, Пъчевъ Георги, Реджовъ Григоръ, Сапунджиевъ Никола, Славовъ Кирилъ, Статевъ Христо, Стефановъ Стефанъ, Такевъ д-ръ Владимиръ, Тодоровъ Андрей, Ченгелиевъ Антонъ, Чернооковъ Георги, Шиваровъ Маринъ, Янговъ Теню, Яневъ Димитъръ, Яневъ Сотиръ и п. Янчевъ Иванъ)

Съобщавамъ на Събранието, че председателството е разрешило отпускъ на следнитѣ народни представители:

На г. Иванъ Куртевъ — 3 дни;
 На г. Павелъ Георгиевъ — 4 дни;
 На г. Иванъ Лѣкарски — 3 дни;
 На г. Георги Пенчевъ — 2 дена;
 На г. Борисъ Ецовъ — 2 дена;
 На г. д-ръ Иванъ Бешковъ — 1 день;
 На г. Никола Аретовъ — 1 день;
 На г. Георги Данковъ — 4 дни;
 На г. Първанъ Първановъ — 1 день;
 На г. Петъръ Цвѣтковъ — 3 дни;
 На г. Петъръ Миновъ — 1 день и
 На г. Боню Колевъ — 4 дни;

Народниятъ представителъ г. Кънчо Кънчевъ, който се е ползувалъ вече съ 20-дневенъ отпускъ, моли да му се разреши още 4-дневенъ отпускъ. Които сж съгласни да му се разреши исканиятъ отпускъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Съобщавамъ на Събранието, че е постѣпило питане отъ народния представителъ г. Константинъ Томовъ къмъ г. министра на правосѣдието въ смисълъ: не намира ли г. министърътъ за необходимо премахването на забележката къмъ чл. 1 отъ новия законъ за гражданското сѣдопроизводство, съгласно която останаха да сѣществуватъ и занапредъ мюфтийскитѣ сѣдилища съ право да разглеждатъ дѣла за лични и имуществени отношения между родители и деца и между съпрузи, бракораководни спорове, препирни за наследство и пр., като материалнитѣ спорове на турското население бждатъ разглеждани отъ общитѣ сѣдилища въ България, а на мюфтийскитѣ сѣдилища се остави разрешаването само на бракораководнитѣ спорове, тъй като мюфтийскитѣ сѣдилища отъ 1926 г. сж премахнати въ самата Турция, а у насъ противъ тоя ана-

хронизъмъ се е обявила една грамадна частъ отъ турцитѣ въ България.

Това питане ще бжде изпратено на г. министра на правосѣдието, за да отговори въ едно отъ близкитѣ заседания.

Съобщавамъ на Събранието, че сж постѣпили следнитѣ законопроекти:

Отъ Министерството на желѣзницитѣ, пошитѣ и телеграфитѣ — за сключване отъ Главната дирекция на българскитѣ държавни желѣзници заемъ на сума 20.000.000 л. отъ фондъ „Обществени осигуровки“, за довършване сѣоръженията на нѣкои отъ новитѣ желѣзнопѣтни линии въ постройка. (Вж. прил. Т. I, № 86)

Отъ Министерството на земледѣлието и държавнитѣ имоти — предложение за одобрение на VIII-то постановление на Министерския съветъ, взето въ заседанието му отъ 18 августъ 1930 г., протоколъ № 48. (Вж. прил. Т. I, № 87)

Законопроектътъ и предложението ще бждатъ раздадени на г. г. народнитѣ представители и поставени на дневенъ редъ.

Пристѣпваме къмъ първата точка отъ дневния редъ: **първо четене законопроекта за бюджета на държавата за 1931/1932 финансова година — продължение разискванията.**

Има думата народниятъ представителъ г. Никола Мушановъ.

Н. Мушановъ (д): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Въ общитѣ дебати по бюджетопроекта за 1931/1932 финансова година азъ ще засегна само нѣкои общи въпроси. Чини ми се, че и така трѣбва да се дебатира при общитѣ дебати по бюджетопроекта. Обаче въ единъ такъвъ общъ прегледъ, който трѣбва да се направи на бюджетопроекта, естествено, че човѣкъ не може да засегне всички въпроси, свързани съ бюджетопроекта и стопанското положение на страната. Ще оставя моитѣ другари, когато се разглеждатъ бюджетопроектитѣ на отдѣлнитѣ министерства, да разглеждатъ частичнитѣ въпроси, свързани съ всѣки отдѣленъ бюджетопроектъ.

Както и нѣкои отъ преждеговорившитѣ казаха, дебатитѣ по бюджетопроекта, които започнаха, сж отъ особено важно значение предъ видъ времето, въ което живѣемъ. Този е последниятъ бюджетопроектъ на властващата партия, която управлява вече осемъ години. Тя можѣ да даде това, що даде. Азъ нѣма да се спра тукъ да разглеждамъ пакъ всичкитѣ ония въпроси, които навремето сме разисквали — голѣмитѣ въпроси отъ стопанско и финансово естество, които неминуемо сж свързани съ днешния бюджетопроектъ, както винаги настоящето се свързва съ миналото. Нѣма да се спра, следователно, на въпроситѣ, които уважаемиятъ министъръ на финанситѣ засега тукъ — въпросътъ за бѣжанския заемъ, за стабилизационния заемъ, както и другитѣ крупни въпроси, по които ние казахме нашето мнение навремето, оставяйки на обществото да си каже и то думата по тѣхъ — дали ние сме били прави или не. А, безспорно, разрешението на тия голѣми въпроси е свързано по единъ или другъ начинъ съ бюджетопроекта, който разглеждаме днесъ.

Нѣма да се спирамъ и на всички отдѣлни закони, по които ние въ течение на 7—8 години пакъ казахме своето мнение, макаръ че всѣки единъ отъ тия закони, по единъ или другъ начинъ, даватъ своето отражение косвено върху бюджетопроекта, който ни е представенъ днесъ.

Единъ отъ голѣмитъ въпроси, който разрешихме въ последно време, бѣ въпросътъ за създаване Дирекцията за закупуване на зърнени храни. Изказаха се нѣколко мнения тукъ отъ народни представители. Нѣкои казаха, че тая реформа е сполучила, а дуги още се съмняватъ въ това. Искамъ да обърна тукъ вниманието ви върху нѣкои злоупотрѣбления, които ставатъ и които азъ имахъ възможностъ да узная въ непосредни срещи съ селяни отъ Русенско.

У селянитъ има една опасностъ, вследствие на това, че сроковетъ по боноветъ сѣ жси, че боноветъ не ще могатъ да се пласиратъ и затова селянитъ започватъ вече да ги продаватъ на долна цена. Въ Русенско преди 10 дена боноветъ се продаваха съ единъ маршъ 20% по-долу. Ще бѣде добре да се всѣе убеждение у всички селяни, че боноветъ, които оставатъ у тѣхъ, ще бѣдатъ пласирани, че селянитъ нѣма да загубятъ отъ тѣхъ и да ги задържатъ у себе си. Чета една разпоредба, която е издадена напоследѣкъ, съ която се дава право на Земледѣлската банка да купува тия бонове съ 10% комисиона, като се смѣта, че това е една крачка напредъ, за да може да се задържатъ тия бонове за селянитъ.

С. Златевъ (з. в): Това е погрѣшно предадено. Земледѣлската банка нѣма да ги купува.

Н. Мушановъ (д): Не знамъ. Така чета въ вестниците и смѣтамъ, че това е една добра мѣрка. Но особено ми обърна внимание едно злоупотрѣбление, което правятъ бирнитъ въ Русенско. Има доста случаи, при които самитъ бирници купуватъ бонове отъ производителитъ, и когато нѣкой отиде да си плаща данъци, които той трѣбва да плаща пакъ въ бонове, бирникътъ плаща съ боноветъ, а паритъ получава за себе си. Добре е да се обърне внимание, кѣдето трѣбва, на тая спекула, защото действително недостойно е държавни органи, които сѣ натоварени специално съ събирането на данъцитъ, да правятъ тѣ спекула съ боноветъ на селянитъ по този начинъ, по който ви казахъ.

Съобщава се сѣщо, че мелничаритъ продаватъ на Дирекцията за закупуване на храни хранитъ, които събиратъ отъ селянитъ като уемъ, и ги продаватъ по цени като храни, които сѣ произвели.

Най-после забелязва се едно друго нѣщо, което пѣкъ вършатъ самитъ производители. Последнитъ, като си платятъ данъцитъ и като взематъ бонове, съ паритъ, които получаватъ, купуватъ нови храни отъ други производители, за да могатъ, като производители, да получатъ 4 л. на килограмъ жито.

Азъ искахъ да изнеса само тия нѣколко случая на злоупотрѣбление, които знамъ непосредствено отъ хората интересувани се, които знаятъ какъ се прилага сега този законъ. Но азъ искамъ да обърна вниманието на г. г. народнитъ представители и особено на г. министра на финанситъ, който тукъ много искрено искаше да ни убеди, че въ никоя държава не съществувалъ законъ подобенъ на нашия.

Министъръ В. Молловъ: Въ Унгариа имаше нѣщо подобно.

Н. Мушановъ (д): . . . и никѣде нѣмало сериозна заинтересованостъ за подпомагане на земледѣлското население. Г-да! Може въ другитъ държави да нѣма подобенъ законъ на този, който създадохме — то е възможно — но въ всички други държави сериозно се занимаха съ въпроса за падање ценитъ на житото, въпросъ, който не съществува само у насъ, и който можемъ да наречемъ свѣтовенъ. Това е ясно. Но подъ каква форма го разрешаха едни или други държави, то е другъ въпросъ. Едни държави намалиха износното мито, други протезираха мѣстния земледѣлски трудъ съ прѣкомѣрни тарифи, всички се стремѣха да повдигнатъ стойността на произведението на земледѣлското население въобще. Дали нашиятъ законъ, който предвижда мѣрка за повишаване ценитъ на хранитъ въ сравнение съ мѣрките, които се взематъ отъ другитъ държави, е по-сполучливъ, е въпросъ, който изисква едно сравнително изучаване, което азъ не съмъ въ състояние да направя, но въ всѣки случай начинътъ, по който се уреди земледѣлецътъ да изплати първо данъцитъ и тогава да получи повишенъ стойностъ на житото си, отъ гледище интереситъ на държавата, е една добра мѣрка, за да може държавата да събере недоборитъ.

Но искамъ да кажа, че е много крайно да се отрича, че въ другитъ държави никой не се е замислялъ за протекцията на земледѣлския трудъ.

Министъръ В. Молловъ: Всички сѣ се замисляли.

Н. Мушановъ (д): Безспорно, начинитъ сѣ различни, но навредъ, понеже кризата е обща, хората сѣ се загрижили сериозно върху въпроса и мене ми се чини, че сѣ постигнали добри резултати, защото ако въ Франция се продава квинталъ жито 170 франка, мене ми се чини, че цената тамъ е много по-голѣма.

Министъръ В. Молловъ: Ама тѣ внасятъ жито.

Р. Василевъ (д. сг): Да сме като Франция да внасяме жито, и тукъ цената ще бѣде по-висока.

Н. Мушановъ (д): Въпросътъ е, доколко се протезира мѣстното производство и каква цена има на мѣстото. Азъ нѣма да свържа този въпросъ съ вноса на храни, за които изнесохме 400 милиона лева. По този въпросъ се говори навремето, азъ искамъ да го отмина. Обаче азъ искамъ да отбележа и да кажа, че не само ние въ България сме се загрижили за този въпросъ и че не е вѣрно, че въ никоя държава нѣмало такъвъ законъ, какъвто ние имаме.

Г. г. народни представители! Г. министърътъ на финанситъ ни направи едно друго изложение. Азъ смѣтамъ, че той бѣ искренъ и представи стопанското положение на България такова, каквото е. Когато единъ министъръ на финанситъ излиза и започва речта си съ думитъ: „трѣбва да признаемъ, че 1930 г. е една лоша година въ стопанско отношение“, той казва истината. Да отивамъ азъ да доказвамъ, че стопанската депресия цари въ страната, то значи да отварямъ отворена врата, толкова повече, че най-авторитетниятъ представителъ днесъ на държавата, г. министърътъ на финанситъ, който се грижи за финанситъ на държавата и който косвено следи и трѣбва да държи смѣтка за стопанското положение на страната, ви казва тая истина. Следователно, нѣма защо да чета тукъ цифри и различни статистики, за да доказвамъ едно всеобщо признато стопанско положение на страната. Банадно стана сѣщо да се търсятъ причинитъ на свѣтовната криза и на стопанската депресия. Навредъ вече, по села и градове, па и по цѣлия свѣтъ, се говори, че следствие на едно сврѣхпроизводство, отъ една страна, на земледѣлскитъ продукти, както и на индустриалнитъ, а отъ друга страна, вследствие на едно намаление на покупателната способностъ на консоматора, имаме несъответствие между производството и потреблението. Новото катастрофално спадане на ценитъ на хранитъ, което се отбелязва въ втората половина на миналата година, още повече намали консомативната и платежна способностъ на населението, а особено въ земледѣлска страна като нашата, кѣдето главниятъ почти приходъ на страната е този отъ земледѣлското производство. Това положение се отрази навредъ. Поради това ние именно имаме малъкъ износъ. Благодарение на една по-добра реколта ние имаме единъ много по-голѣмъ тонажъ, но поради низкитъ цени можаме да получимъ почти такава стойностъ, какъто имаме въ миналитъ години. Вследствие на тая малка доходностъ на нашето основно производство, ако мога така да кажа, каквото е земледѣлието, кризата се отрази навредъ. Тя се отрази преди всичко въ вноса. Колкото и причината за намаления вносъ да е претрупаниятъ вносъ презъ миналитъ години, не по-малка причина е слабата консомативна способностъ на българския гражданинъ. Кризата се отрази и въ стоковия обмѣнъ, тя се отрази и въ превоза на желѣзницитъ, тя е причина за увеличаване на фалититъ, въобще отрази се навредъ, защото не може тя да не се отрази при тая слаба доходностъ на земледѣлското население, въобще при тая стопанска депресия, която съществува.

Г. г. народни представители! Това сѣ истини, по които никой не може да спори. И естествено е, че при такова положение не могатъ да бѣдатъ добри резултатитъ отъ упражнението на бюджета презъ изтеклата година. При стопанската депресия, при намалението на вноса, имаме намаление на приходитъ отъ косвенитъ мита, при намаление на стоковия обмѣнъ имаме намаление на трафика по желѣзницитъ, при влошаване на стопанския животъ, вие имате постоянно увеличаване на фалититъ и протестиране на полици, вие имате намаление на глобитъ . . .

Г. Марковъ (з. в): На глобитъ нѣма намаление.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Има, има.

Г. Марковъ (з. в): Изборитѣ приближаватъ — съмнявамъ се.

Н. Мушановъ (д): Намаление на такситѣ, искахъ да кажа, а не на глобитѣ. При такова състояние, трансакциитѣ сѣ много по-малки. Това всичко се отразява на гербовия сооръ и вие виждате какви сѣ резултатитѣ отъ стопанската депресия за финанситѣ на държавата въ всички направления. Ето защо, г. г. народни представители, по тия въпроси нѣма защо много да се разпростирамъ. Това е ясно за всички.

Главниятъ въпросъ, който трѣбва да си поставимъ въ сегашнитѣ дни, то е: при съставянето на новия бюджетъ за 1931/1932 г. взе ли се поука отъ това положение и бюджетътъ въ своята приходна и разходна частъ нагласенъ ли е съгласно изискванията на финансовата практика и направенъ ли е тоя бюджетъ съ огледъ на идната година, която по разбиранieto на всички — дай, Боже, да бѣде противното — има изгледи да бѣде по-лоша, но въ никой случай не по-добра, отколкото изтеклата година.

Пристъпвамъ къмъ самия бюджетопроектъ.

Г. г. народни представители! Първиятъ въпросъ, който има да си положимъ тукъ, е този бюджетъ искренъ ли е, т. е. дали въ него не се предвиждатъ повече приходи, отколкото могатъ да постѣпятъ, и дали въ него не сѣ намалени ония разходи, които действително ще станатъ презъ годината? Нека отбележа още отъ началото, че г. министърътъ тукъ бѣше правъ, когато ни каза: „По силата на обстоятелствата, ние трѣбваше да напустнемъ старото правило на финансовата доктрина, че по-напредъ ще опредѣлимъ разходитѣ на държавата, и съобразно съ тѣхъ ще опредѣлимъ приходитѣ, че дошло е време по-напредъ да опредѣлимъ приходитѣ си, че тогава да опредѣлимъ разходитѣ си, тъй както става въ частното стопанство отъ единъ благоустроенъ стопанинъ. Азъ намирамъ, че г. министърътъ е правъ, че, въ сегашнитѣ тежки години, и държавното стопанство би трѣбовало сѣщо да усвои правилото, което опитътъ е доказалъ като много целесъобразно — по-напредъ да опредѣли приходитѣ си и тогава разходитѣ си.

Въ приходитѣ на бюджета, който разглеждаме, има много намалени пера. Първото голѣмо приходно перо, отъ мита на вносни стоки, което въ миналия бюджетъ бѣше 1.200.000.000 л., сега се предвижда 900.000.000 л., значи, сѣ едно намаление отъ 300.000.000 л. — едно голѣмо намаление.

Г. министърътъ на финанситѣ ни каза сѣщо, че е нагласилъ бюджета си по начинъ, по който въобще се нагласяватъ бюджетитѣ въ приходната и разходната си частъ: взема се срѣдниятъ приходъ или разходъ за последнитѣ 3 години и се вписва въ бюджета за идната година. Г. г. народни представители! Ние сме въ изключително време и бюджетитѣ отъ миналитѣ три години не могатъ да ни послужатъ, за да изчислимъ какви ще бѣдатъ приходитѣ идната година, защото не сме въ едно нормално време, а сме въ изключително време на една стопанска депресия и не само нѣма признаци, че идната година ще бѣде по-добра, но има признаци да бѣде по-лоша. Ето защо бюджетътъ не може да се нагласява споредъ приходитѣ и разходитѣ на последнитѣ 3 години; даже бихме срѣснали, ако вземемъ за база приходитѣ и разходитѣ презъ последната година, защото има изгледи идната година да бѣде още по-неблагоприятна. Макаръ нѣкои пера въ бюджета да сѣ намалени, тѣ не сѣ намалени съ огледъ на онова лошо положение, което ни грози, пъкъ и даже съ огледъ на днешното положение, въ което живѣемъ.

Както казахъ, перото отъ мита на вносни стоки се намалява отъ 1.200.000.000 л. на 900.000.000 л., но изгледитѣ на бѣдещето ни даватъ основание да мислимъ, че приходътъ отъ това перо ще бѣде още по-малкъ. Това перо е надутъ, по него се предвижда повече приходъ, отколкото ще постѣпи.

Ще ви посоча още нѣколко приходни пера. Намаленъ е приходътъ отъ митата на износнитѣ стоки съ 30.000.000 л.; приходътъ отъ акциза върху материалитѣ, отъ които се вари ракия, се предвижда съ 5.000.000 л. по-малко; приходътъ отъ акциза върху вината се предвижда да бѣде по-малкъ съ 2.000.000 л.; приходътъ отъ игра за развлѣчение е предвиденъ съ 3.000.000 л. по-малко; приходътъ отъ продажба на цигарени книги е намаленъ съ 5 милиона лева; приходътъ отъ гербови марки е намаленъ съ 15 милиона лева; приходътъ отъ такси за телеграми и телеграфни бланки е намаленъ съ 5.000.000 л.; приходътъ отъ държавни гори е намаленъ съ 10.000.000 л.; приходътъ отъ риболовство е намаленъ съ 3.000.000 л.; приходътъ отъ мина „Марица“ е намаленъ съ 3.000.000 л.; печалбитѣ отъ Народната банка сѣ намалени съ 15.000.000 л.; приходътъ отъ билети за продажба и стопанисване на едъръ доби-

тъкъ е намаленъ съ 6.000.000 л.; приходътъ отъ общинитѣ за заплати на учителитѣ въ първоначалнитѣ училища и прогимназиитѣ е намаленъ съ 63.000.000 л. Въобще, намаленията по всички параграфи на приходния бюджетъ се равняватъ на една цифра отъ 800.300.000 л.

Обаче има приходни пера, които сѣ увеличени. Приходътъ по § 14 отъ магазинажъ и статистично право е увеличенъ съ 5.000.000 л.; приходътъ по § 16 отъ акцизъ върху солта е увеличенъ съ 20.000.000 л.; приходътъ по § 20 — данъкъ върху фабрикуванъ тютюнъ — е увеличенъ съ 50.000.000 л.; приходътъ по параграфитѣ такси и берии е увеличенъ съ 6.000.000 л.; приходътъ отъ пощи и телеграфи е увеличенъ съ 2.000.000 л.; приходътъ по § 59 отъ лѣкуване на болни въ държавни болници е увеличенъ съ 15.000.000 л.; приходътъ по § 62 отъ продажба на трѣби и други материали на общинитѣ е увеличенъ съ 10.000.000 л.; приходътъ по § 65 отъ продажба на стари пощенски марки и др. е увеличенъ съ 10.000.000 л.; Предвижда се приходъ отъ бюджетни и извънбюджетни странични възнаграждения на държавнитѣ служители 60 милиона лева. Общо приходитѣ по тия параграфи сѣ увеличени съ 200.000.000 л. Като спаднемъ тази сума отъ 800.000.000 л., сѣ колкото сѣ намалени приходитѣ по други параграфи, ще остане едно намаление на приходитѣ отъ около 600.000.000 л. Тѣзи сѣ голѣмитѣ цифри, които трѣбва да преценимъ, за да видимъ дали бюджетътъ е искренъ или не.

Не само приходитѣ отъ косвенитѣ налози сѣ намалени, но и приходитѣ отъ всички други, защото стопанската стагнация, както се отрази върху всички приходни пера на тазгодишния бюджетъ, така ще се отрази и върху приходнитѣ пера на идния бюджетъ, даже въ по-голѣмъ размѣръ.

Но азъ се съмнявамъ дали увеличенията на известни приходни пера ще се реализиратъ. Както казахъ, предвижда се едно увеличение на прихода отъ данъка върху фабрикувания тютюнъ отъ 50.000.000 л. — отъ 760 милиона лева става на 810 милиона лева — защото се увеличава бандеролътъ върху тютюна, но ние знаемъ, че много пѣти, при увеличение на данѣцитѣ, постѣпленията не съответствуватъ на увеличенията; често пѣти прѣкомѣрното облагане намалява прихода. Много право Кайо е казалъ, че често пѣти увеличението на данъка разкѣсва самия данъкъ. Консомацията на тютюна тая година е намаляна. Дали ще имаме по-голѣма консомация или увеличение на бандерола, азъ се съмнявамъ. Тогава питамъ: ще има ли увеличение на прихода отъ бандерола съ 50 милиона лева, когато консомацията на тютюна непремѣнно ще намалѣе? Поради увеличение цената на тютюна, ще се увеличи контрабандата. Особено въ една страна производителка на тютюнъ, при посѣпването на тютюна, каквото да правите, контрабандата ще се увеличи. Не зная по какви съображения г. министърътъ е увеличилъ прихода отъ акциза върху солта съ 20.000.000 л., но мене ми се чини, че то е сѣщо едно перо, което надали ще постѣпи. Особено впечатление пѣкъ прави увеличението на прихода отъ лѣкуване болни въ държавнитѣ болници съ 15.000.000 л. Не зная при днешнитѣ тежки материални условия на животъ дали ще имаме 15.000.000 л. повече приходъ отъ лѣкуване на болни въ държавнитѣ болници.

В. Кознички (нац. л): Отъ бедно-болнитѣ.

Н. Мушановъ (д): Ако бедно-болнитѣ сѣ повече, тогава приходътъ ѝ ще бѣде по-малкъ.

Министъръ В. Молловъ: Общинитѣ ще плащатъ за бедно-болнитѣ.

Н. Мушановъ (д): Отъ извънбюджетнитѣ възнаграждения на държавнитѣ служители, както казахъ, се предвижда приходъ отъ 60.000.000 л. — едно перо, което сега виждаме за пръвъ пѣтъ въ приходния бюджетъ.

Министъръ В. Молловъ: Това сѣ добавѣнитѣ стотинки, които ще постѣпятъ на приходъ по бюджета.

Р. Василевъ (д. сг): Това сѣ скрититѣ заплати, приходътъ отъ които ще бѣде повече.

Н. Мушановъ (д): Значи, това сѣ скрититѣ заплати.

Министъръ В. Молловъ: Да.

Н. Мушановъ (д): Г. г. народни представители! Това е бюджетътъ. Азъ вземамъ нѣколко пера, за да покажа съмнението си. Бюджетътъ за 1931 г. се намалява съ 600 милиона лева въ сравнение съ миналогодишния; но къмъ те-

куция имаше и единъ свръхсметен кредитъ отъ 192 милиона лева, отъ които като извадимъ една сума отъ около 30 милиона лева, която бѣше действително за извънредни нужди — тя бѣше сума въ плусъ къмъ редовния бюджетъ — тогава следва, че бюджетътъ въ приходната си частъ се намалява, а въ разходната се увеличава съ тая сума, която сигурно не се е имала предъ видъ.

Министъръ В. Молловъ: То е текущиятъ бюджетъ, не бюджетътъ за 1931/1932 г.

Н. Мушановъ (д): Азъ казахъ за миналия бюджетъ, по който разходитъ сж увеличени и което увеличение не се взема предъ видъ.

Министъръ В. Молловъ: Въ сжщностъ има намаление на разходитъ съ 600 милиона лева.

Н. Мушановъ (д): Знамъ.

Но, г. г. народни представители, тия цифри, които посочвамъ, азъ смѣтамъ, че сж цифри на увеличени приходи, добити отъ намалението на известни пера и отъ увеличението на други — видѣхме какви сж перата — и разликата между тѣхъ дава 600 милиона лева. Тия съкращения сж следниѣ: по Министерството на земледѣлието и държавнитъ имоти има намаление 210 милиона лева; по Дирекцията на държавнитъ дългове — 136 милиона лева; по Министерството на правосѣдието — 93 милиона лева; по Министерството на вътрешнитъ работи — 15 милиона лева; по Министерството на народната просвѣта — 30 милиона лева; по изпълнение на договора за миръ — 8 милиона лева; по Министерството на общественитъ сгради, пѣтищата и благоустройството — 6 милиона лева; по Дирекцията на трудовата повинность — 6 милиона лева и по бюджета на Върховното правителство — 5 милиона лева, или всичко 506 милиона лева.

Г. г. народни представители! По нѣмане на рѣка бюджетитъ на Министерствата на войната, на търговията и на желѣзницитъ, човѣкъ не е въ състояние да види какви ще бѣдатъ разходитъ по тѣхъ. Затуй азъ се ограничавамъ само съ тия бюджети, които имамъ подъ рѣка.

Характерно е да се отбележи, че по всички тия разходни бюджети намаленията се правятъ все отъ вещественитъ разходи и отъ известни предприятия, които сж започнати отъ Министерството на земледѣлието и държавнитъ имоти съ широкъ замахъ, съ каквѣто бѣха започнати отъ бившия министъръ на земледѣлието. Нѣма да ви чета съответнитъ параграфи — вие ще ги намѣрите — но това намаление отъ 210 милиона лева по разходния бюджетъ на Министерството на земледѣлието и държавнитъ имоти действително представлява едно крупно перо.

Намалението отъ 136 милиона лева по бюджета на Дирекцията на държавнитъ дългове е сжщо едно отъ голѣмитъ пера. По този бюджетъ най-голѣмото намаление е по параграфа за изплащане 10% облигациитъ на изселващитъ се гърци, на които българската държава трѣбва да заплати. Миналата година сж били предвидени 60 милиона лева, а сега само 12 милиона лева. Ако това се дължи на едно фактическо положение — че има по-малко гърцки бѣжанци, на които трѣбва да се платятъ 10% облигациитъ — това значи, че по силата на самитъ обстоятелства, че бѣжанцитъ се намаляватъ, се намалява, за щастие, и перото, което дано единъ день го видимъ съвършено изчезнало.

Други по-голѣми намаления сж по бюджета на Министерството на вътрешнитъ работи — 15 милиона лева и по Министерството на просвѣтата — 30 милиона лева.

Както ви казахъ, намалението въ всички бюджети засѣга повече вещественитъ разходи, или пѣкъ нѣкои държавни предприятия. Напр., по бюджета на Министерството на правосѣдието намалението произтича отъ зачеркването на параграфа за постройка на сѣдебни палати, който бѣше предвиденъ въ миналогодишния бюджетъ. А относително перата за персонала — значи заплатитъ — забележете, че по бюджетитъ на две министерства: по Министерството на земледѣлието, дето има едно намаление на разходния бюджетъ отъ 210 милиона лева, перото за персонала е увеличено съ 20 милиона лева и по Министерството на финанситъ съ 5—6 милиона лева. А по Министерството на просвѣтата за заплати на персонала има едно намаление отъ 30 милиона лева.

Министъръ В. Молловъ: Тия увеличения въ сжщностъ сж намаления, колкото и да ви се вижда чудно това.

Н. Мушановъ (д): Азъ разбирамъ, че предвиденитъ заплати сж безъ скрититъ заплати.

Министъръ В. Молловъ: Счетоводно на едно мѣсто се изразява увеличение, на друго — намаление.

Н. Мушановъ (д): Важното е да се разбере, че въ известни министерства има увеличение на перата за заплати на персонала.

Министъръ В. Молловъ: Нѣма увеличение. Въ сжщностъ има намаление.

Н. Мушановъ (д): Има намаление на ония заплати, които сж били увеличени по-рано отъ скрити заплати. Въ всички други министерства нѣма такава разлика въ заплатитъ на персонала.

Министъръ А. Буровъ: Защото тамъ нѣмаше добавки.

Н. Мушановъ (д): Защо трѣбва да се приеме, че намалението е само въ добавкитъ? Тогава намалението на заплатитъ ще остане само въ Министерството на просвѣтата съ 30 милиона лева, а въ другитъ министерства заплатитъ сж увеличени, както е въ Министерството на земледѣлието, съ 20 милиона лева.

Искамъ да кажа, че всички разходи сж намалени: съ 210 милиона лева по Министерството на земледѣлието, съ 136 милиона по Дирекцията за държавнитъ дългове и по другитъ колкото ви казахъ, или всичко 506 милиона лева. Това сж намаленитъ разходи. Нѣма, обаче, абсолютно никакво реформиране на службитъ, нито пѣкъ има намаление на чиновническия персоналъ. Какво е намалението на заплатитъ на съответнитъ чиновници въ всѣко ведомство, това е единъ въпросъ, г. г. народни представители, който отъ този бюджетъ никой не може разбра, защото още нѣмаме на рѣка таблицитъ, нѣмаме за всѣко министерство съотношението на чиновницитъ по йерархически редъ на заплати. Така че по тоя въпросъ, колкото и да желаемъ, днесъ не можемъ да говоримъ и не можемъ да направимъ нищо, освенъ да си кажемъ мнението при съответнитъ членове 3, 4 и 5 отъ закона за бюджета, за намаленията по принципъ, а относно заплатитъ на чиновницитъ ще можемъ да се произнесемъ, когато дебатираме бюджетитъ на отдѣлнитъ министерства.

Отъ тоя общъ прегледъ, който правя на разходитъ, се вижда, че главното перо на намаленията е отъ спирането, ако мога тъй да кажа, или отъ преставането да се преследва оная политика, която се преследваше отъ бившия министъръ на земледѣлието. Азъ искамъ да се запитамъ, дали въ тия тѣй brisque спирания нѣма нѣкои разходи, които неминуемо трѣбва да се направятъ, за да се продължи дѣлото, което бѣше започнато, и дали собствено въ това не се крие единъ отъ голѣмитъ наши недѣжи въ управлението — съ голѣми замахи искамъ да направимъ слова, което може би е невъзможно, което не е по силитъ ни, а сетне по силата на обстоятелствата и условията, въ които живѣемъ, сме принудени да спремъ изведнѣжъ, защото нѣмаме възможность да продължимъ. Провѣрете съответнитъ параграфи по бюджета на Министерството на земледѣлието и държавнитъ имоти и вие ще видите, че разходитъ, които сж правени отъ бившия министъръ на земледѣлието за подобрене на земледѣлието, за иригации, въобще за всички мѣроприятия, които бѣха започнати за подпомагането и засилването нашето земледѣлие, сж спрени.

Сжщото нѣщо виждаме и по Министерството на правосѣдието. Знаете съ каквъ широкъ замахъ решихме да започнемъ почти въ всички градове строежа на сѣдебни палати. И ето изведнѣжъ, по силата на обстоятелствата и на новитъ тежки условия на нашия животъ, сме длѣжни да намалимъ бюджета на Министерството на правосѣдието съ 93 милиона лева.

Въобще въ разходния бюджетъ не сж засегнати никой отъ сжществуващитъ досега отдѣлни пера по заплатитъ за персонала, а все се засѣгатъ вещественитъ разходи. Не зная дали разходитъ, които сж предвидени въ новия бюджетъ, нѣма да излѣзатъ недостатъчни и да ни предизвикатъ въ бѣдеще да предвидимъ допълнителни кредити въ нѣкой законъ за свръхсметенъ кредитъ.

Обаче трѣбва да се приеме, че правителството е искало да направи последни усилия, за да може, отъ една страна, да намали бюджета си, а, отъ друга, да увеличи приходитъ, за да може действително колко-годе да нагласи единъ бюджетъ сносенъ и да намалява дефицититъ въ бѣдеще. Но, ако разсѣждаваме общо, безъ да влизаме въ детайли, че въ 11-тѣ месеца на текущата бюджетна година имаме около 900 милиона лева по-малко приходи и сведемъ общо приходитъ на 6 милиарда лева и разходитъ въ размѣръ на 6.400.000.000 л. плусъ свръхсметния кредитъ отъ мина-

лата година 190 милиона лева, ние, г-да, сме предъ факта, че ще имаме единъ бждещъ дефицитъ. И ако г. министърътъ на финанситъ ни говореше, че миналата година можехме да склучимъ бюджета съ 200 милиона недостигъ, ние още сега виждаме опасността, че новиятъ бюджетъ ни носи нови дефицити. Г. министърътъ на финанситъ ни се похвали, съ право, че отъ 6.950.000.000 л., близо 7 милиарда лева, на колкото възлиза текущиятъ бюджетъ, той е намалилъ сегашния бюджетопроектъ на 6.400.000.000 л., обаче съ съкращения на случайни, изключителни разходи, а не съ съкращения на ония разходи, които сж, така да се каже, постоянни въ разнитъ министерства. Ето защо, въ бждеще, при сжщата стопанска стагнация като днешната, ако не по-лоша, ние сме изправени предъ опасността отъ дефицити. А нѣма защо да ви изтъквамъ, че дефицитътъ сж една голѣма язва за нашето държавно стопанство.

Тѣзи сж бележитѣ, които искаха да направя по въпроса за приходитѣ и разходитѣ по сегашния бюджетопроектъ.

Има другъ единъ голѣмъ въпросъ, който днесъ се повдига и вълнува чиновничеството — въпросътъ за чиновническитѣ заплати и за пенсийтѣ. Г. г. народни представители! Нѣма по-сериозенъ въпросъ отъ въпроса за чиновническитѣ заплати. Нека не си правимъ илюзии — тоя въпросъ е единъ отъ основнитѣ, отъ най-важитѣ въпроси на държавното устройство. Не отсега — отъ дълги години, отъ 20—30 години насамъ чиновническиятъ въпросъ се е поставялъ винаги за българската държавна политика, независимо отъ това кои сж управлявали. Чиновническиятъ въпросъ е широкъ въпросъ. Чиновничеството — това е собствено самата държава. Населението не знае държавата като отдѣлно понятие — то я знае само посредствомъ чиновницитѣ, съ които то е постоянно въ съприкосновение. Чиновническиятъ въпросъ е сериозенъ и той трѣбва да се разглежда не само отъ гледище на заплатата, но и отъ гледище на цензъ, на старшинство, на стабилизация, на порядъчност. Това сж въпроси, които винаги сж занимавали българскитѣ правителства.

Азъ си спомнямъ какво стана съ закона за несмѣняемостта на чиновничеството, прокаранъ отъ правителството на г. Данева въ 1902 г.: съ идването на власт на либералитѣ, преди още Камарата да бѣше свикана, съ единъ указъ се суспендира приложението на този законъ. Опозицията, която тогава бѣше по-голѣма, протестира предъ тогавашния князь Фердинандъ срещу тоя неконституционенъ начинъ на унищожаване единъ законъ. Опозицията избра покойния дѣдо Цанковъ, покойния Теодоръ Теодоровъ, г. Влайковъ и менъ, най-младия, да отидемъ предъ князь Фердинанда, за да протестираме срещу суспендирането по такъвъ начинъ на тоя законъ, съ което се накърняваше и самата конституция. Отидохме предъ князь Фердинанда, той ни изслуша и ни каза: „Тѣй като азъ съмъ парламентаренъ господаръ, ще ми дадете вашия протестъ и азъ ще го препратя на отговорния министъръ“. Взе протеста, препрати го на г. Петковъ, той си пое отговорността и законътъ се унищожи.

Че имаше благородни намѣрения въ управлението на г. Данева да уреди чиновническия въпросъ — това е безспорно; но че при тогавашната фактическа обстановка това не се поддаваше на едно управление, което партизанствуваше и искаше всичкитѣ чиновници, назначени отъ него, да ги наложи на друго правителство — и това бѣше вѣрно. Нашиятъ животъ нѣкакъ си спуска тоя законъ и, въпрѣки че той бѣше гласуванъ, никога не намѣри приложение.

Отъ 8 години насамъ управлява Демократическиятъ сговоръ. Знае, че една отъ голѣмитѣ задачи, която си бѣше възложило управлението на Демократическия сговоръ, бѣше разрешението на чиновническия въпросъ. Отъ нѣколко години насамъ се редятъ щатове. Назначи се известната на всички ви комисия на г. Тричкова. Въпрѣки, обаче, добритѣ намѣрения на правителството, ние виждаме, че то и до днесъ, въ последната сесия на своята Камара, въ последнитѣ си дни, не може да даде разрешение на чиновническия въпросъ. Днесъ то се намѣри въ трудното положение: отъ една страна, да не остави въ лошо положение въпроса за чиновническитѣ заплати, а, отъ друга страна, да даде нѣщо ново. Но, г-да, безъ ла се уреди въпросътъ за чиновницитѣ сериозно, тѣй, както трѣбва, съ огледъ на новитѣ стопански и политически условия у насъ, никога голѣмиятъ въпросъ за чиновническитѣ заплати нѣма и не може да се разреши. Само по бюджета е невъзможно.

Азъ знаа, отъ редъ години тукъ и отъ лѣвица, и отъ дѣсница се протестира срещу така нареченитѣ скрити заплати. Въпрѣки това, обаче, ето вече 5—6 години съ тия скрити заплати се облагодетелствуваха известни чиновници и това предизвикваше голѣма частъ отъ чиновничеството

да роптае срещу тая несправедливостъ въ разпредѣленieto на заплатитѣ. Трѣбва да се признае като единъ неуспѣхъ, като една несполука на правителството, което управлява, това, че то търпѣ тази несправедливостъ редъ години. Сега, въ последнитѣ си дни, то иска съ новия си бюджетъ да нареди новитѣ заплати по начинъ такъвъ, щото да създаде нѣкакъ хармонично съотношение между заплатитѣ на чиновницитѣ отъ едно и сжщо ведомство или отъ различни ведомства — една голѣма задача, която то не можѣ да разреши и тъкмо съ това заслужено предизвиква роптанието на държавното чиновничество.

Какво можемъ да кажемъ ние сега по отношение заплатитѣ на чиновницитѣ и по този ропотъ, който виждаме отъвън по този въпросъ? Г. г. народни представители! Най-искрено ви казвамъ че тѣй, както е представенъ бюджетътъ днесъ, вънъ отъ общитѣ, принципиалнитѣ положения, ние не сме въ състояние да кажемъ мнението си по чиновническитѣ заплати. Защото, г. г. народни представители, какво виждаме сега? Нѣкъде заплатитѣ на по-висшитѣ чиновници се увеличаватъ, другаде, напротивъ, сж по-малки отъ заплатитѣ на чиновници, които заематъ служба съ по-малко обществено значение. Върѣдъ учителството има роптание, основателността на което сега не можемъ да разберемъ и ще трѣбва при разглеждането на бюджетитѣ поотдѣлно да намѣримъ кжде е справедливостта. Както и да е, при този бюджетъ сега не може да се намѣри начинътъ, по който трѣбва да се разреши справедливо, при сегашнитѣ условия на живота, въпросътъ за чиновническитѣ заплати. Защото, както казахъ, отъ една страна, нѣмаме нареденъ законъ за чиновницитѣ, така, както трѣбва да бѣде нареденъ, съ съответнитѣ щатове, солидно установени, а, отъ друга страна, се боримъ за отмѣняване на една несправедливостъ, срещу която бѣха рипнали всички чиновници.

Моето убеждение е, че този въпросъ не може да се разреши съ временни положения и нареждания, и че тѣ нѣма да задоволятъ никого. Това може да се каже по чиновническия въпросъ.

Има нѣкои принципиални положения, на които искамъ да се спра. Нѣма защо да казвамъ, че ние сме сжщо доволни, че се поставя край на една несправедливостъ, на една хаотичностъ, съ премахването на тѣй нареченитѣ скрити заплати. Нека повторя пакъ: бѣше единъ неуспѣхъ на правителството, което управлява, това, че то търпѣ толкова години това положение.

Повдига се въпросъ: трѣбва ли да се наредятъ днесъ, при туй положение, въ което сме, чиновническитѣ заплати така, че всички неженени да получаватъ 10% по-малко? Г. г. народни представители! Тоя въпросъ можемъ да го разгледаме отъ две страни. Въ държави, кждето има тѣй нареченитѣ ергенски данѣкъ, причината за създаването му е социална: искатъ да заставятъ ергенитѣ да се женятъ. Тоя социаленъ мотивъ у насъ не търпи критика, защото ние и безъ това сме една отъ странитѣ, въ които раждаемостта е много голѣма. Ясно е, следователно, че не отъ гледище на тоя социаленъ мотивъ нашето правителство ще да е искало да се намалятъ заплатитѣ на ергенитѣ съ 10%. Навѣрно то е предвидѣло намаление заплатитѣ на ергенитѣ по съображение, че при сегашнитѣ времена тѣ, нѣмайки семейни нужди, трѣбва да получаватъ по-малки заплати отъ жененитѣ.

Г. г. народни представители! Въ това има и нѣщо право, но има и голѣмъ дѣлъ несправедливостъ. Има често ергени съ много тежки семейни задължения. У насъ обикновено около по-голѣмия отъ семейството, който се е поиздигналъ малко, се събиратъ всички негови братя и сестри по-малки и отъ него чакатъ прехрана. Положението на такъвъ ергенъ е по-тежко, отколкото това на женения, който има само жена или жена и дете.

Да ви кажа нѣщо отъ историята на ергенския данѣкъ, който бѣхме прокарали презъ 1909 г. Разглеждаше се бюджетопроектътъ на Министерството на народната просвѣта. Азъ вземахъ думата по всѣки параграфъ. Г. Малиновъ по едно време ме дръпна и ми каза: „Седни“ — не се надѣвахме, че въ Народното събрание може да се намѣри човѣкъ, който да гласува за ергенския данѣкъ. Изведнѣжъ, обаче, ужъ на шега, Стамболийски направи предложение да се въведе ергенски данѣкъ. Гласува се и се прие. Трѣбваше после, следъ 6 месеци, при другата сесия на Народното събрание, да го унищожимъ. Азъ съмъ убеденъ, че подбуждението на правителството, респ. на министра на финанситѣ, е било да се съкратятъ по нѣкакъвъ начинъ разходитѣ по бюджета; този е билъ мотивътъ да се въведе сега този данѣкъ за нежененитѣ. Но така въведенъ, той е много несправедливъ.

Г. г. народни представители! Като си запазваме правото при бюджетопроектитѣ на отдѣлнитѣ министерства да дадемъ нашето мнение по всички въпроси, кждето ние

...ако ние дължим тук да забележим, че органическият заплати е тѣсно свързан с реорганизацията на държавните служби. Във всеки случай по-нататък да се спра на реформите, които смятаме за необходими да се направят, върху които трѣбва да се замислим, ако искаме да мислим за утрешния ден, и да посоча начинът за тѣхното реализиране. Сега, обаче, трѣбва да кажа, че тая мѣрка — ергенският данѣкъ — е една палиативна мѣрка, която цели по-скоро да намали разходите на държавата, отколкото да въведе една справедливост въ чинovníческитѣ заплати и най-главно, да може съ оглед на днешнитѣ условия на живота да се дадат на нашето чиновничество справедливи заплати.

Нека, г. г. народни представители, признаемъ, че днесъ ние се намираме въ единъ периодъ на общо намаление ценитѣ на много предмети отъ първа необходимостъ. Споредъ сведенията на Народната банка, индексътъ на ценитѣ е 19 1/2. — Констатира се едно значително намаление на скѣпотията. Индексътъ на ценитѣ на продуктитѣ отъ растителенъ произходъ е спадналъ въ сравнение съ 1929 г. съ 36%, на продуктитѣ отъ животински произходъ съ 23%, на текстилнитѣ произведения съ 22% и на горивния материалъ съ 8-9%. Въобще днесъ скѣпотията е значително намалѣла и затуй реденето на чиновническитѣ заплати трѣбва да стане, безспорно, съ огледъ на поевтиняването на живота.

Ние не можемъ да запазимъ заплатитѣ отъ войнитѣ. Трѣбва съ изчезване на ненормалното време да изчезнатъ и всички ненормални последици, до които то доведе. Както виждате, ние вървимъ къмъ поевтиняване. Селскитѣ продукти сѣ поевтинѣли и нѣма да се върнатъ къмъ старитѣ цени. Поевтиняването на живота ще дойде, когато ценитѣ на всички артикули се приближаватъ къмъ ценитѣ на земеделското производство. Днесъ действително съществува единъ конфликтъ, защото ценитѣ на индустриалнитѣ продукти не сѣ намалели както тия на земеделскитѣ продукти, но тоя конфликтъ ще се изгладя, намалението ценитѣ на земеделскитѣ продукти ще докара намаление и въ ценитѣ на индустриалнитѣ.

Щомъ е така, ние ще трѣбва да нагаждаме чиновническитѣ заплати съобразно истинското положение на народа. Чиновницитѣ могатъ да роугаятъ, когато имъ се намаляватъ заплатитѣ, но ако сѣ хора на справедливостта, ако сѣ хора честни и почтени, ще разбератъ, че по-рано скѣпотията на продуктитѣ отъ първа необходимостъ — на хлѣба и други — бѣше много по-голяма, отколкото е днесъ. Заплатитѣ на чиновницитѣ не може да не бѣдатъ освенъ въ съответствие съ стопанскитѣ условия на живота. Но азъ съмъ убеденъ, г. г. народни представители, че нашето чиновничество нѣма да роугае срещу намалението на заплатитѣ съобразно поевтиняването на живота, и то не роугае за това, обаче то негодува срещу неправдитѣ, срещу несправедливоститѣ, несъответствията на заплатитѣ на една категория чиновници спрямо друга, срещу безсистемното опредѣляне на чиновническитѣ заплати.

Размѣртъ на чиновническитѣ заплати отъ 1911 г. не може да послужи днесъ като база. Отъ 1911 г. до днесъ много условия се измѣниха; па и днесъ чиновничеството не прилича на онова, което имаше преди 20 години. Но този въпросъ не е сложенъ сега сериозно да се разрешава. Констатирамъ: единъ отъ сериознитѣ, отъ голѣмитѣ въпроси на държавната политика не може да бѣде разрешенъ отъ едно управление, което води политиката на страната отъ 8 години непрепривно, макаръ че постоянно се е говорило по този въпросъ и се е изтъквало необходимостта отъ неговото разрешение. То не може да го разреши и го оставя днесъ нерешенъ.

Въ сѣщото положение се намира и въпросътъ за пенсиятѣ. Законътъ за пенсиятѣ е единъ отъ органическитѣ закони на нашата държава. Преди 20—30 години пенсионниятъ въпросъ бѣше за насъ единъ страниченъ въпросъ, защото количеството на пенсионеритѣ бѣше много малко. Днесъ ние имаме десетки хиляди граждани, които чакатъ своята издрѣжка изключително отъ пенсия. Пенсията за повечето отъ пенсионеритѣ, които сѣ дали младинитѣ си въ услуга на държавата, е единичното срдство за прехрана. Оня денъ г. министърътъ на финанситѣ каза, че трѣбвало да се търсятъ 260—300 милиона лева, за да може да се плащатъ пенсиятѣ на пенсионеритѣ. Виждате въ какво положение сме поставени. Ето единъ въпросъ, който сѣщо остава идущата камара да разреши. При това, срещу тия 260—300 милиона лева, които трѣбва държавното сѣкровище да израходва, не се посочватъ приходи, които трѣбва да се дирятъ отъ нѣкъде. Така че въпросътъ за пенсиятѣ е единъ сѣщо така голѣмъ въпросъ.

Нека признаятъ управницитѣ, че се закѣснѣ — не зная, по невъзможностъ или по нехайностъ — съ разрешаването

на този въпросъ, което закѣснение повече усложни и затрудни неговото разрешение. Ако преди 4—5 години бѣха отстранени несправедливоститѣ въ закона за пенсиятѣ, ако тогава въпросътъ за пенсиятѣ бѣше уреденъ разумно, както трѣбва да бѣде, днесъ ние щѣхме да бѣдемъ освободени отъ всички ония трудности, предъ които сме изправени. Съ закѣснението да се разреши въпросътъ за пенсиятѣ, ние оставихме още единъ въпросъ за разрешаване въ бѣдеще, затруднихме неговото разрешаване и сѣщевременно нанесохме вреда на нашето държавно сѣкровище и продължихме всѣкидневното неспокойствие, живущо въ душата на всички ония, които очакватъ само на пенсията си.

Г. г. народни представители! Закѣснѣли сме съ разрешаването на всички тѣзи въпроси, за които говорихъ. Завършвамъ на тая тема. Ако въ 8-годишното управление на Демократическия сговоръ министърътъ на финанситѣ, създавайки тежкото положение на страната, създавайки, че трѣбва разходитѣ на държавата да се поставятъ въ съответствие съ приходитѣ, бѣше употребилъ усилия да намалява бюджетитѣ въ разходната имъ частъ годишно съ по 300—400, не 600 милиона лева, ние щѣхме да имаме едно намаление въ разходитѣ на нашата държава отъ 2—3 милиарда лева. Разбира се, тогава българското държавно сѣкровище, както и министърътъ на финанситѣ, нѣмаше да се намѣрятъ въ това трудно положение, въ което сѣ днесъ.

Ние често пѣти отъ тая трибуна сме го казвали, и сега ще го кажемъ, и ще го повторимъ: България е държава, която иска да напредва, която иска да е въ срдата на цивилизованиѣ народи, която отъ освобождението на самъ копира чуждитѣ държави въ държавно устройство и се стреми въ културно-просвѣтно отношение да бѣде наравно съ тѣхъ. Следователно, въ разходитѣ си ние сме една модерна държава, обаче, по едно нещастие, по една закѣснѣлостъ, или поради това, че сме младъ народъ, източниците ни, приходитѣ ни за задоволяване на тия разходи сѣ малки. Тѣ не се създаватъ по каприза на управника или на министра на финанситѣ, вследствие на което ние въ този моментъ се намираме въ единъ конфликтъ: въ разходитѣ сме модерни, а въ приходитѣ си — още първобитни. При този конфликтъ, изкуството на държавника и, специално, на министра на финанситѣ е, отъ една страна, да може да подпомогне прогреса на страната и, отъ друга страна, да съобразява разходитѣ на държавата съ приходитѣ. Това е цѣлото изкуство на министра на финанситѣ. А ние въ дни, когато сме по-охолни, разпущаме се и харчимъ, за да не можемъ въ дни на неволя да посрѣщаме най-належащитѣ нужди. Една държава съ земеделско-стопанска структура, доходитѣ на която сѣ много често въ зависимостъ не отъ волята на управника, а отъ природни стихии, тя трѣбва да се засили презъ годинитѣ въ благосъстояние, за да бѣде здрава да посрѣща несгодитѣ въ годинитѣ на кризи. Казва се, че здравето е нужно на болния, когато е боленъ, защото единъ здравъ организъмъ може да изтърпи болестта.

Това може да се каже и за управлението на държавата: една заздравена въ охолнитѣ си години държава ще може по-лесно да прекара несгодитѣ, които неминувемо идатъ — особено у насъ — при неурожайни години. При тия низки цени, благодарение на добрата реколта, миналата година ние получихме отъ износа почти сѣщото, каквото получаваше по-рано, и азъ се питамъ, а ако сѣдбата, не дай, Боже, е решила идущата година реколтата да не бѣде тѣй изобилна, какво може да направи България при тия първобитни източници на приходи?

Г. г. народни представители! Нека сега ми позволи уважаемиятъ г. Ради Василевъ да му кажа, че той оня денъ даде единъ много погрѣшенъ тонъ на своята речъ, искайки даже да бѣде по-роялистъ отъ царя, да бѣде по-министъръ на финанситѣ отъ самия министъръ на финанситѣ. Министърътъ на финанситѣ дойде при насъ искрено да ни каже, че годината е лоша, че положението на нашето народно стопанство е лошо, че финанситѣ ни сѣщо не сѣ добри — г. Ради Василевъ излѣзе отъ трибуната да ни доказва сѣ статистики, че сме почти въ сѣщото положение, въ кавото сѣ другитѣ държави, че данѣчнитѣ ни тежести не сѣ по-голямѣ отъ тѣхнитѣ и че въобще нѣма защо да се отчайваме и да смѣтаме, че сме държава бедна, изостанала назадъ. Г. г. народни представители! Ще ми позволите азъ пъкъ да ви докажа, че България е бедна страна, съ която много малко бедни страни въ Европа могатъ да се сравнятъ.

Въ речта, която държахъ миналата година по държавния бюджетъ, азъ искахъ да илюстрирамъ бедността на нашата държава съ приходитѣ, които тя получава отъ данѣка върху наследствата. Теоретично се приема, че единъ отъ безелитѣ за богатството на една страна е су-

мата на наследствата и данъкът, който държавата взема от тях. Друг белег за благосъстоянието на една страна сж постъпленията от данъка върху приходите. Аз не съм партизанин на цифрите, но ще ми позволите да ви прочета само няколко цифри за сравнение, които могат прегледно да ви дадат положението на нашето стопанство, както и това на стопанствата на големите държави.

Г. Ради Василев изпадна въ една гръшка. Искайки да доказва, че данъчните тежести въ нашата държава не сж по-големи, отколкото въ другите държави, ни посочи цифри, колко данък плащат данъкоплатците въ различни държави и у нас. Преди всичко, г. г. народни представители, това мърило е свършено погръшно: то не издържа даже критика. Не дава никаква идея за благосъстоянието на една държава това дали отделният гражданин плаща по-голям или по-малък данък от гражданина въ друга държава. Преди всичко, данъците сж различни: има данъци косвени, които тежат на една категория данъкоплатци повече — на друга по-малко; има данъци, които сж съобразни съ професията. Като се каже, че един плаща 5 л. данък, и друг плаща 5 л. данък, не значи, че данъчното бреме е еднакво. Тръбва да се знаят приходите на единия и на другия гражданин. Ето защо, данъците могат да служат за мърило, като се съпостави данъчното бреме на гражданина спроти неговите доходи.

Цифрите, които ще ви цитирамъ, аз ги вземамъ от *Annuaire statistique international de la Société des Nations* от 1927 г., като смѣтамъ, че сж едни отъ най-положителните цифри. Ще ви посоча най-напредъ цифри за данъка на глава.

Въ 1914 г. данъкът на глава е билъ: въ Англия 17-36 долара, или 1.950 л.; въ Франция — 16-31 долара, или 1.710 л.; въ Германия — 7-46 долара, или 1.050 л.; въ Италия — 10-33 долара, или 1.400 л.; въ Америка — 6-80 долара, или 980 л. Въ 1925 г. данъкът на глава е билъ: въ Англия — 72-60 долара, или 10.150 л.; въ Франция — 30-24 долара, или 4.270 л.; въ Германия — 25-81 долара, или 3.640 л.; въ Италия — 16-76 долара, или 2.980 л.; въ Америка — 29-60 долара, или 4.200 л. Споредъ цифрите на г. Ради Василевъ, този данък на глава у насъ е 1.100 л. Това не е истина. При едно население на България отъ 5¹/₂ милиона души, и при единъ приходенъ бюджетъ на държавата отъ 6.900.000.000 л., както бѣше, за 1930/1931, или отъ 6.400.000.000, както е сега, плюсъ приходите отъ жельзниците 1.200.000.000 л., и плюсъ бюджета на мината „Перникъ“ — а това прави около 8 милиарда — данъкът на глава у насъ отива къмъ 1.500—1.600 л. Тази е цифрата, която положително всѣки единъ може да приеме. Нея приематъ и тия, които боравятъ съ статистика.

Да съпоставимъ сега тия цифри за данъците съ доходите на глава. Въ 1914 г. въ Англия доходът на глава е билъ 261 долара, или 37.040 л.; въ 1925 г. — 428 долара, или 59.430 л.; въ Франция, презъ 1914 г. — 177 долара, или 24.780 л.; презъ 1925 г. — 108 долара, или 15.120 л.; въ Германия, презъ 1914 г. — 175 долара, или 23.500 л.; презъ 1925 г. — 188 долара, или 26.320 л.; въ Италия, презъ 1914 г. 100 долара, или 14.000 л.; презъ 1925 г. — 90 долара, или 12.600 л.; въ Съединените Щати, презъ 1914 г. — 133 долара, или 18.600 л.; презъ 1925 г. — 668 долара, или 93.520 л.

Данъкът на глава съпоставено съ дохода на глава, процентно изразенъ, е: въ Германия — 18-62%; въ Англия — 16-78%; въ Франция — 28%; въ Америка — 4-35%; а въ България, споредъ изчисленията на икономистите — 25—28%, смѣтнато 6.280 л. доходъ на глава при данък 1.500—1.600 л.

Г. г. народни представители! При туй положение, може ли да се твърди, че положението на данъкоплатците у насъ е по-добро, отколкото на данъкоплатците на другите държави? Това е единъ абсурдъ. Независимо отъ туй, дори да положимъ, че процентно отношението между данъка и дохода е еднакво въ България и въ Франция — 28% — пакъ ще има едно неравенство, защото едно е да се плаща 28% данък при доходъ 100.000 л., което прави 28.000 л., а друго е да се плаща 28% данък при доходъ 6.200 л.

А. Пиронковъ (д. сг): Все е 28%.

Н. Мушановъ (д): Този данък ще тежи много повече на онзи, който има приходъ 6.200 л. — защото като плати данък ¹/₃ отъ прихода, ще му останатъ 4.000 л. за живѣне — отколкото ще тежи на онзи, който има 100.000 л. приходъ, на когото, като плати 28.000 л. данък, ще му останатъ 72.000 л. за живѣне.

Р. Василевъ (д. сг): Но културните нужди на населението въ тия държави и у насъ не сж еднакви.

Н. Мушановъ (д): Моля Ви се, г. Василевъ, азъ Ви слушахъ внимателно, безъ да Ви прекъсвамъ. Азъ не зная по какви побуждения нѣкои искатъ да представятъ положението по-добро, но азъ смѣтамъ, че не ще ни олекне, ако ние съ статистики и съ цифрови данни представяме положението по-добро, когато то въ действителност е свършено друго. Тамъ е, г. г. народни представители — азъ казахъ и по-рано — нашата несгода, че ние сме осъдени нѣкакси, по силата на обстоятелствата, да разходваме модерно, когато приходо-източниците за посрѣщане на разходите ни сж ограничени. За да ви покажа доколко нашиятъ приходо-източници сж ограничени, позволете ми да ви посоча известни данни за последните години, относно нѣколко пера само, за доходите въ други държави — постоянни доходи, съ които държавата, финансовиятъ министъръ може да оперира.

Ще ви съобща данните за данъка върху общия доходъ въ Англия. Въ Англия той данък се плаща само за доходи надъ 1.300.000 л. годишно. Само отъ тая цифра нагоре взематъ данък върху дохода. Въ Англия такъвъ данък плащатъ: 85.719 души за доходи надъ 1¹/₂ милиона български лева годишно; 9.950 души за доходи надъ 8 милиона лева; 117 души за доходи отъ 75 до 100 хиляди английски лири или 70 милиона български лева; 192 души за доходи надъ 100 хиляди английски лири — или надъ 70 милиона лева. Това сж богатства, г-да, акумулирани отъ вѣкове, богатства постоянни, които могат да даватъ на държавата приходъ отъ този данък. Обявениятъ отъ данъкоплатците приходъ възлиза на 541 милиона лири, или около 350 милиарда лева.

Въ Франция той данък се събира за доходи надъ 40.000 л. 2.486.709 души го плащатъ за доходи надъ 7500 франка, 153.000 души — за доходи надъ 275.000 фр.; 53.000 души — за доходи надъ 550.000 франка; 266 души за доходи надъ 2.750.000 франка и 651 човѣка — за доходи надъ 5.500.000 франка. Общо, данъкът върху прихода дава 2 милиарда франка, или 11 милиарда лева.

Г. г. народни представители! Нѣма страна, въ която да се правятъ толкова много злоупотрѣбления съ деклариране на доходите, както въ Франция. Известно е, и самите държавници се оплакватъ, че французинътъ умѣе много добре да крие своите доходи. Не знаемъ дали повече или по-малко отъ българина! Знаете, че нашето приходно перо отъ данъка върху общия доходъ сега е 35—40 милиона лева — 1/200 отъ нашия бюджетъ — когато приходите на Франция отъ този данък сж седюлерните 10 милиарда франка за 1930/1931 г. — или 57 милиарда български лева — и съставляватъ 1/5 частъ отъ цѣлия имъ бюджетъ, който е 50—52 милиарда франка.

Показахъ ви, г. г. народни представители, тия цифри, за да видите какви сж богатствата на тамошните хора и съсловия. Това сж цифри за насъ почти баснословни. Отъ тия приходи се хранятъ държавните бюджети, съ тия постоянни приходи държавата посрѣща постоянните си големи разходи.

А какво имаме ние въ България? Срѣдниятъ доходъ на нашия данъкоплатецъ е 6.200 л. годишно и то въ добри години. Кои сж нашите богати хора, отъ които държавата може да събере голѣмъ данък върху прихода? Г. г. народни представители! Нека не си правимъ илюзии. Нека гледаме действителността право въ очите. Селянинътъ бедствува, беднѣе. Коя класа, коя категория у насъ добрува? Нито еснафътъ, нито търговецътъ е въ по-добро положение отъ селянина. Ние, които знаемъ по-старите здрави фирми въ България, по-здрави търговци, за които смѣтахме, че имаха малко по-здравъ и устойчивъ капиталъ, виждаме, че тѣ загинаха. Въ България търговците иматъ само фирми, но задъ тяхъ всичко е кухо. Ние търпимъ всеобщо народно бедствие. Недейте да си правите илюзии. Азъ често пъти съмъ се чудилъ на ония, които смѣтатъ, че въ България кой знае какъвъ капитализъмъ се развива и кой знае какви богатства се ширятъ. Г-да! Ние сме бедна страна. И селянинътъ, и търговецътъ бедствуватъ, и онова здраво, което имаме, нѣколко къщи, които се държаха отъ турско време, ония здрави къщи, на които съ прѣстъ сочихме, вече ги нѣма, изчезнаха. Всичко е само привидно, само парадно, но задъ него е кухня, празнота. Нѣма вече здраво, ние стопански цепенемъ. Нѣма защо, следователно, да си представяме положението по-розово чрезъ известни цифри, защото съ такива цифри ние нѣма да спасимъ бедственото положение на нашата страна.

Позволете, г-да, да ви процитирамъ една много малка статистика за наследствата въ Франция. Миналата година въ Франция сж декларирани 388.620 наследства на обща сума 15.821.000.000 франка или 85 милиарда лева, отъ

които 120 наследства на стойност от 50 до 250 хиляди лева, 25.374 от 250 до 550 хиляди лева, 14.370 от 550 до 800 хиляди лева, 4.348 от 800 до 2.600.000 л., 2.219 от 2.600.000 л. до 5.500.000 л., 966 от 5.500.000 л. до 11 милиона лева, 520 от 11 до 27¹/₂ милиона лева, 117 от 27¹/₂ до 55 милиона лева, 74 от 55 до 275 милиона лева и 5 на повече от 275 милиона лева. От тия наследства, както знаете, по закона за данъка върху наследства — който е данък върху капитала — тамъ се събират съ стотици милиона лева приходи.

Не искамъ да ви отегчавамъ съ даннитъ за наследства у насъ, които имахъ честта да ви прочета миналата година тукъ, за да видите каква беднотия е това, което се нарича българско стопанство. Азъ бихъ казалъ тогава, както бихъ казалъ и сега, че наследството, което ще остави единъ милиардеръ въ Америка, би покрило по стойност всички наследства въ България.

Г-да! Това ли сж признаци за голъмо материално състояние, за голъми богатства! Ние сме млада страна, въ която нѣма акумулирани, събрани капиталы. Напротивъ, кризата, която бушува отъ нѣколко години, разстрои и онова здраво, което имахме. Нѣма защо, следователно, да не си дадемъ смѣтка за действителното положение. Данъчното бреме у насъ тежи много повече, отколкото въ чужбина; българскитъ данъкоплатци го чувствуватъ много по-тежко, отколкото го чувствуватъ въ чужбина. Нѣма защо, нѣма смисълъ да прикриваме оная действителност, която всѣкидневно ни боде въ очитъ — виждаме я.

Азъ държахъ да ви дамъ тия статистики, извлѣчени отъ последното съчинение на Брюне „Публичнитъ финанси въ сегашно време“, смѣтайки, че тѣ сж прѣсни, за да мога да установя различията, които съществуватъ между моята теза — която считамъ, че отговаря повече на действителността — и тезата на г. Ради Василевъ.

Ето защо трѣбва да се отстрани заблуджението, какво ние сме една държава като другитъ, и че при тази стопанска разруха, която имаме, ние нѣмаме основание да се чувствуваме по-зле отъ тѣхъ. Не можемъ, да намѣримъ утеха въ тѣхното положение.

Р. Василевъ (д. сг): Не е така. Не диришъ утеха, г. Мушановъ!

Н. Мушановъ (д): Азъ бихъ желалъ нѣкога, при иднитъ поколѣния, когато излѣзе нѣкой отъ тая трибуна, да си припомни съ жалостъ за тия данни, които изнасяме сега. Азъ бихъ желалъ нашата страна да засили своето стопанство, да увеличи богатствата си, да намѣри поздравителни източници на приходи за своитъ бюджети, да постави бюджетитъ си на по-сигурни основи, независещи отъ вѣтрове, които отвреме навреме идатъ да разклащатъ държавата ни и да засѣгатъ дори самитъ ѝ основи. Въ времето, въ което живѣемъ, въ тия бедствени дни, ние трѣбва да си дадемъ ясенъ отчетъ за положението, въ което сме, и съобразно съ него да напѣтствуваме цѣлата си държавна дейност.

Г. г. народни представители! Още една грѣшка се направи отъ тая трибуна, като съ целъ да се представи положението у насъ по-добро, се направи сравнение между сегашния бюджетъ и бюджета отъ 1911 г.

1911 г., г-да — това е златния вѣкъ на българскитъ финанси. Тогава имахме бюджетъ отъ 178 милиона лева, равни днесъ на 4.780.000.000 л.! Значи днешниятъ бюджетъ е почти двойно по-голѣмъ въ сравнение съ тогавашния. Въ тогавашния бюджетъ отношението между прѣжитъ и косвени данѣци, ако не е било такова, каквото доктрината го изисква — 1:3 — все пакъ прѣжитъ данѣци тогава сж били много повече, отколкото косвенитъ.

Но, г-да, защо да се връщаме къмъ тия години? Азъ нѣма да поддържахъ, нито ще се намѣри нѣкой тукъ да поддържа, че сега нашиятъ бюджетъ трѣбва да бѣде по-размѣръ като онъ отъ 1911 г. Дѣлятъ ни отъ тогава 20 години, дѣлятъ ни войнитъ, дѣли ни постоянниятъ развой на държавата, на всички нейни служби, дѣли ни най-сетне и погромътъ и всички срѣдства, които той погълна. Нѣма защо да правимъ такива сравнения, сравняватъ се величини сравняеми. Ехъ, оная години на охолство и веселъ животъ, когато доходността и охолството на българския гражданинъ бѣха по-голѣми, когато и последниятъ гражданинъ плащаше данѣцитъ си по-леко и държавата не само посрѣщаше нуждитъ си, но можеше да се похвали и имаше амбицията да приключва бюджетитъ си съ излишци! 1910/1911 г. — това е севдата на нашитъ младини, управление при охолностъ и при държавна сигурностъ, когато можеше да се пѣе и да се весели, а въ сегашнитъ години всички сме тѣжни и мрачни. Сметъ съ наведени глави, вмѣсто да гледаме високо. Нѣма, г-да, да се облекчимъ, като подведемъ сегашното лошо положение къмъ доброто ми-

нало. Азъ съмъ казвалъ парадокса: безвѣрието на България ще е по-добро, като се върне къмъ миналото.

Г. г. народни представители! Разрешението на стопанската криза не е вече въпросъ само нашъ. И правъ бѣше г. министърътъ на финанситъ, когато въ туй отношение ни каза много добри думи. Азъ изслушахъ вчера съ особено удоволствие г. Никифоровъ, когато той ни излагаше всички голѣми проблеми, които се полагатъ за разрешение въ интерпарламентарната конференция за миръ. Свѣтътъ е загриженъ, всички виждатъ стопанската разруха не на отдѣлни нации, а на съвременното свѣтовно стопанство и на политиката на сегашния вѣкъ. Всички хора сж загрижени за раздрусаността, която засѣга цѣлия свѣтъ, всички държави. Тамъ сж изказани много добри мнения, но тѣ сж, г-да, отвлѣчени теории. Ние, политикитъ българи, трѣбва да видимъ кои нѣща можемъ да извлѣчемъ като поука отъ всичко това въ днешния день, за да го приложимъ въ нашия животъ.

Азъ четохъ за последната конференция въ Парижъ. Събраха се съ целъ да се подкрепятъ взаимно съ 24 държави. Разгледалъ се е специално въпросътъ за подпомагане дунавскитъ страни, които иматъ нужда отъ износъ на храни, за да се подобри тѣхното стопанско положение. Г. Брианъ въ своята речъ предъ конференцията е възприелъ благосклонно идеята за пласиране на известно количество отъ излишциитъ на дунавскитъ страни, имащитъ нужда отъ вносъ на жита страни — като се прилага предпоставителнитъ тарифи, обаче, наблегналъ е особено, че днесъ въпроситъ за стопанството сж свързани съ въпроситъ за политиката. Днесъ се иска редъ, миръ; всѣка една държава, умиотворена вътрешно, е една държава, която спомага за умиотворението на всички. Мене ми се чини, че отъ тая речъ нѣколко думи сж изпратени къмъ българска земя.

Н. Пждаревъ (д. сг): Тѣ сж камъни въ нашата градина.

Н. Мушановъ (д): Той е искалъ да каже: въ държавитъ на Изтокъ, на които искаме да помогнемъ, за да възстановятъ своето стопанство и да бждатъ консомативно способни, за да може и нашата индустрия да се ползува отъ това, ние искаме да съществува миръ.

Да не се забравя, че г. Брианъ е родоначалникътъ на голѣмата идея за европейска федерация. Мене ми се чини, г-да, че мисълта на г. Брианъ е права. Едно отъ първитъ условия за стопански напредѣкъ въ една държава, това е политическиятъ миръ и редъ. Нека тия нѣща не ги отдѣляме едно отъ друго. Преди години, преди вѣкове, ако се не лъжа, единъ държавникъ бѣше казалъ: „Дайте ми добра политика, азъ ще ви дамъ добри финанси“. Макаръ и той да не е чародей, да нагоди съ добра политика финанситъ при лоши стопански условия — това г. г. професоритъ го знаятъ по-добре отъ мене...

Министъръ Г. Т. Данаиловъ: Вземайте ни професията вече. Азъ забравихъ финанситъ. Слушамъ сега Вие разправяте за тѣхъ!

Н. Мушановъ (д): Всѣки професоръ не е държавникъ.

Министъръ Г. Т. Данаиловъ: Съжалявамъ, че ни взехте професията.

Н. Мушановъ (д): Азъ тукъ ви зная за държавници и като такива ви ценя. Ако ви ценя като професори, ще дойда да слушамъ лекцитъ ви въ Университета.

Н. Пждаревъ (д. сг): Кой знае!

Министъръ Г. Т. Данаиловъ: Къмъ данѣцитъ, които се плащатъ въ България, азъ бихъ прибавилъ още два милиарда лева, които се плащатъ въ натура отъ млади български граждани — трудовацитъ.

Н. Мушановъ (д): Право е. — Идвамъ, г-да, на моята мисълъ. Ние сме поддържае, че за стопанския подеъмъ на нашата страна трѣбва една уредена политическа държава; трѣбва миръ въ собственитъ ни срѣди, за да можемъ да искаме миръ въ свѣта. Трѣбва да има редъ въ тая страна, за да ни почитатъ ония, които искатъ свѣтовеъ редъ.

Ние въ това отношение, г-да, не можемъ да се похвалимъ. У насъ днесъ българската политика постави въпроса за борба на различни фронтове. Отъ една страна, казватъ, има фронтъ на бунтарска лѣвица, а, отъ друга, — фронта на държавата, която се защитава. Г. г. народни представители! Много заблудения царятъ въ тая страна (Сочи сговориститъ), и азъ смѣтамъ, че това е едно отъ голѣмитъ заблудения, които трѣбва да се изцѣрятъ.

Фронтове може да има между партиитѣ, които иматъ идейно различие и се борятъ да уредятъ държавата по свой планъ. Партиитѣ сѣ полезни доколкото може, както казватъ, отъ шракането на идеитѣ да излѣзе истината. Но фронтъ не може да има между държавата и отдѣлни части отъ населението, което я населява. Държавата има само единъ фронтъ — фронтътъ на закона. Всички сѣ подчинени на закона. Какъвъ е този фронтъ, съ който постоянно ни плашатъ? Имало фронтъ на бунтарство! Ами държавата, която е добре устроена, има задача тъкмо да пази реда, да прилага закона, който е общата воля на народа, да застави да му се подчинятъ всички ония, които се бунтуватъ, които сѣ несоциални, антисоциални, които не сѣ годни да живѣятъ въ обществото, което е наредило законитѣ. Какъвъ страхъ ще имамъ отъ бунтаря, който не се подчинява на закона? Ще му наложатъ санкции на закона и ще го накарамъ съ силата на закона, който е народна сила, да се подчини. Колкото бунтарътъ е по-вирогавъ, толкова повече законътъ трѣбва да се прилага съ по-голяма строгостъ.

Г-да! Фронтътъ на бунтаря противъ закона е винаги съществувалъ. Но въ дадено изключително време бунтарътъ, прескачайки рамкитѣ на закона, иска да унищожи държавата. Добре, свѣтътъ е виждалъ такава борба: Когато е въпросъ за такава борба на държавата спрямо бунтаря, тя винаги има силата да се разправи съ него. Понѣкога, както казватъ, необходимостта прави законъ. Когато дойдемъ до положението, законътъ да мълчи и да се борятъ физически сили, който е по-силенъ, ще надвие и тогава той е господарь. Азъ мисля, че българската държава има срѣдства и органи да се бори съ всички, които искатъ да я унищожаватъ. Но, г-да, ние живѣемъ въ една правова държава.

К. Николовъ (д. сг): Тѣ (Сочи земледѣлцитѣ), ни пратиха въ Шуменъ.

Н. Мушановъ (д): А въ правовата държава законитѣ сѣ и за управляющия, и за управника. Има другъ фронтъ — фронтъ на бунтарство спрямо законитѣ на държавата, когато управникътъ е насилникъ. И тогава той е извънъ рамкитѣ на закона. (Рѣкоплѣскания отъ земледѣлцитѣ)

Министъръ В. Молловъ: Браво, браво!

Д-ръ Н. Чирпанлиевъ (д. сг): Хората на законността рѣкоплѣскайтъ!

Н. Мушановъ (д): Г-да! Не искамъ да създавамъ фронтове. Азъ искамъ да кажа, колко е фалшиво гледището, че България ще процфти, ако имаме фронтове. Но, г-да, трѣбва да се разбере, че фронтътъ на закона не позволява насилието и произвола, отъдето и да идатъ тѣ. Произволитѣ сѣ извънъ кръга на законността. Че защо ще бѣде по-симпатиченъ оня, който излиза изъ рамкитѣ на закона и прави насилие, бидейки управникъ? Нѣма го тукъ уважаемиятъ мой бившъ приятелъ, г. Ляпчевъ, за да го питамъ: кой законенъ редъ въ страната позволява да се улови единъ окръженъ съветникъ, да се замъкне въ село и да му се каже: „Нѣма да идвашъ въ Варненския окръженъ съветъ, защото съ твоя гласъ ще пропадне постоянната комисия“. Кой законъ или държавна нужда диктуватъ това?

Р. Василевъ (д. сг): Самъ окръжниятъ съветникъ е по-далъ доброволно декларация, че е човѣкъ на Сговора (Възражения отъ земледѣлцитѣ). Нищо подобно. Следствието при прокурора провѣрихъ лично. Предъ прокурора е заявилъ, че е тормозенъ отъ своитѣ другари и става човѣкъ на Сговора, членъ на болшинството.

Д-ръ Х. Орошакъ (з. в): Предъ кой прокуроръ?

Р. Василевъ (д. сг): Предъ респективния прокуроръ.

Н. Стамболиевъ (з. в): Това не е вѣрно, никакво отричане нѣма. Подъ страхъ е отишълъ въ село.

Р. Василевъ (д. сг): Презъ всичкото време е билъ у свои хора въ Варна, не е ходилъ въ село. Идете вижте следствието. Саморѣчно е далъ показанията си предъ прокурора. Той е станалъ човѣкъ на болшинството. Азъ провѣрихъ това добре и затуй говоря.

Н. Мушановъ (д): Питамъ: нима законитѣ на страната които трѣбва да пазимъ, диктуватъ, общинскитѣ управление да не могатъ да се създадатъ и консолидиратъ четири месеци следъ изборитѣ, и постоянно да се викатъ

общинскитѣ съветници-опозиционери, да се насилватъ да си даватъ оставкитѣ, за да може властващата партия да вземе кметствата? Снощи чета въ в. „Радикалъ“ една телеграма, че въ едно панагюрско село, кждето Радикалната партия има болшинство, съветътъ не се свиква, макаръ да сѣ се минали четири месеци отъ изборитѣ.

Н. Търкалановъ (д. сг): Грѣшка имате.

Н. Мушановъ (д): Онзи день въ Врачанско 7 души съветници отъ една община сѣ задигнати, за да ги карагъ принудително да си дадатъ оставкитѣ, та да вземе правителствената партия общината. Ами случая онзи день съ кмета на Борованъ? Съ своята благородна усмивка, моятъ колега г. Ляпчевъ онзи день каза: „Ама той е либералъ, той не е дружбашъ“. Като че ли либералитѣ нѣматъ право на защита, да не бѣдатъ бити въ България!

К. Николовъ (д. сг): Какъ се е далъ да го биятъ? Либералъ може ли да бѣде битъ?

Н. Мушановъ (д): Г. Ляпчевъ съ едно спокойствие каза: „Ама той не е умрѣлъ, вие лъжете, че е умрѣлъ“. Като че ли непременно трѣбва българитѣ да умирагъ, та тогава да кажемъ, че властта произволничка.

Т. Кожухаровъ (д. сг): Защо отъ тамъ (Сочи земледѣлцитѣ) лъжатъ, че е умрѣлъ, като не е умрѣлъ?

П. Миновъ (з. в): Значи, вашата теза е, че трѣбва да умре?

К. Николовъ (д. сг): Значи живъ е, щомъ като не е умрѣлъ.

Г. Марковъ (з. в): И умрѣли има.

Т. Кожухаровъ (д. сг): Живъ е човѣкътъ и е по-здравъ отъ тебе. Сега да го видишъ, съ по-цвѣтяще здраве е отъ тебъ — сияе. Азъ го видѣхъ.

Н. Мушановъ (д): Г-да! Ако законниятъ редъ у насъ позволява човѣкъ да бѣде битъ, за да добие здраве, тогава не остава освенъ всички да пожелаемъ да бѣдемъ бити!

Но азъ ще ви кажа и другъ единъ случай. Въ Русенска околия има двама кметове демократи съ срѣдно образование. Единиятъ е въ с. Калово. Викаха го човѣка, биха го въ участъка, за да си даде оставката.

Д. Апостоловъ (д. сг): Това не е вѣрно, г. Мушановъ. Въ присѣдствието на титулярния прокуроръ отъ апелативния съдъ това лице е прегледано отъ лѣкарь и се констатира — давамъ ви честната си дума — че върху него нѣма никакви следи отъ нанесени удари.

Н. Мушановъ (д): Онзи день азъ трѣгвамъ отъ Русе. Човѣкътъ бѣше виканъ съ четирма съветници, за да ги уговарятъ да си дадатъ оставкитѣ. Раздѣляйки се съ него на гарата, той ме пита: „Г. Мушановъ! Да държа ли още или да си дамъ оставката?“ Казвамъ му: „Ще държишъ, ще ядешъ бой“. (Смѣхъ)

Т. Кожухаровъ (д. сг): Значи, Вие сте го насѣквалъ.

Н. Мушановъ (д): Да държи за правото си да бѣде кметъ, веднажъ законно избранъ. Който не държи за своитѣ права, той политика не е способенъ да прави.

Г. г. народни представители! Мисльта ми е, че фронтове образуватъ всички онѣзи, които не искатъ да се подчинятъ на законитѣ. Както за управника, така и за управляемитѣ, има законни норми, на които трѣбва да се подчиняватъ.

Г. г. народни представители! Въ нашата страна ние нѣма постоянно да се питае: „бунтътъ ли предизвиква насилието или насилието предизвиква бунта?“ Ние искаме да ви помиримъ всички, които сте за демокрацията, въ името на закона. Да помиримъ управника и бунтаря, който действува противъ закона. Насилникътъ и бунтарътъ си приличатъ, защото конспириратъ противъ закона. Насилникътъ и бунтарътъ, колкото и да се каратъ, приличатъ си. Тѣ сѣ двата източника на раздоритѣ въ страната. Ето защо фронтоветѣ трѣбва да се помирягъ съ закона. Ако не сѣ способни, законътъ трѣбва да се приложи съ смѣлостъ и спрямо бунтаря, и спрямо насилника. Тѣй правятъ мирнитѣ и културни страни. Тамъ хората не се раздѣлятъ на фронтове, за да се избиватъ и да смѣтатъ, че въ постояннитѣ борби е залогътъ за политически и стопански напредѣкъ.

К. Николов (д. сг): Защо въ Шумен не се помислите, г. Мушанов?

Н. Мушанов (д): Защото въ Шумен бѣхъ жертва на единъ произволъ. Азъ съмъ страдалъ и теглил много отъ произволи, за да знамъ, колко сѣ тѣ злокачествени, и колко сѣ мръсни.

К. Николов (д. сг): Г. Ляпчевъ не бѣше ли въ Шуменъ?

Т. Кожухаров (д. сг): Мислите ли, г. Мушановъ, че тѣзи хора тамъ (Сочи земледѣлцитѣ) нѣма да направятъ същото и сега?

Н. Мушанов (д): Какво да направятъ?

Т. Кожухаров (д. сг): Пакъ да Ви турятъ въ Шуменския затворъ.

Н. Мушанов (д): Ако тѣ искатъ да ме турятъ, азъ смѣтамъ, че въ България има сили, които нѣма да имъ позволятъ.

Т. Кожухаров (д. сг): Тѣ сѣ насилници.

Н. Мушанов (д): Азъ нѣма никога да одобря вашата политика, че само сѣ мечъ може да се оправи България, и затуй ви говоря. За насъ, хората на българската демокрация, която е по-широка, отколкото Демократическата партия, е важно да се създаде убеждението, че на закона трѣбва да се подчиняватъ всички. Бъдещето на България е въ това, да видимъ гроба на фронта на насилието и на фронта на бунта. И колкото по-скоро видимъ гроба имъ, толкова за мене е по-свѣтло бъдещето на нашата страна.

Н. Пждаревъ (д. сг): Съ законъ ли Ви пратиха въ Шуменъ?

Н. Мушанов (д): Не. Азъ противъ това викамъ.

Н. Пждаревъ (д. сг): Но знаете, че законитѣ се правятъ споредъ мнатието на управника.

Н. Мушанов (д): Азъ смѣтамъ, че, когато се отърсимъ отъ страститѣ, ще бъдемъ по-близо до истината и до онова, което трѣбва да стане.

Г. г. народни представители! Има още единъ-два въпроса, съ които искамъ да ви занимамъ.

Роптанието въ страната е голѣмо. Нови доктрини се въздигатъ, нови възгледи се проповѣдватъ, смѣтайки, че презъ тѣхното осъществяване ние ще можемъ да наредимъ добре държавата си. Едни поддържатъ, че парламентарниятъ режимъ не струва, че трѣбва другъ новъ режимъ, който ще постави всѣки на мѣстото и който ще може, най-главно, да облекчи тежкото стопанско положение на страната. Други — стопански организации — смѣтатъ, че всичко, което се нарича политика, е вече извѣтрѣло, че е остатъкъ отъ старото; днесъ голѣми стопански сдружения се създаватъ, които сѣ материалната мощъ на народа и държавата и тѣ трѣбва да взематъ управлението на страната, на държавата. Има нови вѣяния. На насъ ни се говори отвредъ, че живѣемъ ново време и че това ново време иска нови похвати, нови методи; всички политики, които боравимъ въ тази страна — включително и васъ — всички сме анахронизъмъ, всички сме отъ миналото, изживѣли вѣка си; новитѣ стопански условия изискватъ създаването на нова държава.

Г. г. народни представители! Колкото и да не искаме да се занимаваме съ тия въпроси, тѣ сѣ повдигнати. И не сѣ повдигнати само въ нашата страна — тѣ сѣ повдигнати навредъ въ свѣта. Може-би тѣхното раждане иде отъ загрижеността, стопанска и политическа, въ която всички държави се намиратъ. А че държавата днесъ не е онай, която остана отъ Наполеона, преди вѣкъ и половина, не е онази която остави френската революция — трѣбва човѣкъ да е слѣпъ, за да не вижда. Азъ съмъ, обаче, радъ тукъ да констатирамъ, че г. министърътъ на финанситѣ въ своето дълго експозе зачекна отдалко този въпросъ, на който и азъ искамъ да се спра. Тогава държавата имаше много малко функции, тогава държавата имаше за целъ да охраня вътрешния редъ, да създаде правосъдие. Занимаваше се съ работи, които сѣ прѣката целъ на държавата — да създаде редъ и законностъ въ страната. Френската революция унищожи всѣки промежутъченъ институтъ между гражданина и държавата. Конституцията не допускаше никакво сдру-

жение като промежутъченъ институтъ между гражданина и държавата. Френската резолюция, която искаше да отърве свѣта отъ старитѣ подчинености и сервилности на тогавашнитѣ стопански сдружения, смѣташе, че свободата се роди, когато се унищожиха, когато изчезнаха посредствующитѣ стопански учреждения между гражданина и държавата. Но животътъ бѣше по-силенъ, отколкото закона. Въ 1830 г. се зароди сдружението на капитала — акционерни дружества. Теорията laissez faire, laissez passer, или никакво вмѣшательство на държавата въ стопанскитѣ отношения не издържа. По силата на нѣщата се създаде покровителство на труда, държавата се намѣси въ борбата между капитала и труда. Днесъ свѣтътъ живѣе подъ бѣлега на сдруженията — сдружения въ всички области, най-много въ стопанската областъ. Създадохъ се мощни икономически организации, какви ли не — и капиталистически, и на работодателитѣ, и на работницитѣ, и на консоматоритѣ, и на посредницитѣ. Всѣки день виждаме събиратъ се всички сдружения на професии и съсловия и всички се фотографиратъ, за да се покажатъ. Има нѣщо ново въ свѣта. Стопанскиятъ животъ се промѣни. Съ развитието на индустрията, следъ свѣтовния обмѣнъ, днешната държава остана свършено чужда на живота. Въ повика на стопанскитѣ съсловия, които викатъ отъ вѣнъ всѣкидневно и искатъ да взематъ властта, смѣтайки насъ, политикитѣ и Парламента, за негодни да се справимъ съ новитѣ нужди, които новиятъ стопански животъ налага, има нѣщо право. Държавата, каквато е организирана днесъ, трѣбва да се реформира, за да може да отговори на новитѣ нужди. Силна е онази държава, която може да се нареди споредъ стопанската структура на времето.

Г-да! Вие мислите, че не ни влияятъ тѣзи стопански организации отъвнѣ; мислите, че работничеството не ни влияе въ Парламента, презъ своята парламентарна група или пъкъ, че не ни влияятъ земледѣлцитѣ, банкеритѣ, трѣстоветѣ или картелитѣ? Достатъчно бѣ да дойде тукъ единъ законъ за лихвоимството, за да видите влиянието на тия сили даже въ Парламента. Достатъчно е нѣкое движение на работничеството вънъ, за да видите, че то се отразява и тукъ, въ Парламента. Тѣзи сили, които сѣ здрави сили въ обществото, тѣ, г-да, не сѣ приети въ Парламента. Кога човѣчеството е смѣтало, че ще дойдатъ трѣстовете и картелитѣ, съ своята мощъ — мощъ по-голѣма, отколкото е държавата — не само у насъ, но и въ другитѣ страни? Капиталътъ днесъ има по-голѣма сила да форсира политиката, отколкото политиката да форсира него. Тѣзи сили съществуватъ. Новата политика и парламентаризмътъ, които искатъ да останатъ здрави, ще трѣбва непременно да се справятъ съ тия сили. Ето защо ние отъ години поддържаме създаването на единъ стопански парламентъ, като помощникъ на политическия Парламентъ.

Г. г. народни представители! Всички сили на производството, всички отрасли, които спомагатъ за народното благосъстояние, нека намѣрятъ представителство въ единъ стопански парламентъ. Тамъ нека се представи работникътъ, работодателятъ, земледѣлецътъ, търговецътъ, банкеринътъ, индустриалецътъ; да се представятъ тамъ всички синдикати, кооперативни сдружения, били тѣ консомативни или продуктивни — въобще всички органи, които спомагатъ за производството и стопанското повишаване на страната. Нека тамъ тѣ се събератъ, за да разчитатъ най-напредъ противнитѣ интереси, които съществуватъ помежду имъ!

Т. Кънчевъ (д. сг): Съ законодателни функции ли ще бжде този парламентъ?

Н. Мушанов (д): Нека тамъ се събератъ, за да поематъ отговорноститѣ спрямо себе си за своитѣ разпри и спрямо обществото за своитѣ дѣла. Защо ние тукъ да се караме, дали продуктътъ самъ по себе си струва скѣпо, или посредникътъ чрезъ своята спекула повишава цената му? Нека всички въпроси, по които се спори отъвнѣ — въпроси стопански — които не могатъ да се разискватъ тукъ съ компетентностъ, да се разискватъ тамъ. Г-да! Ето въ въпросътъ за картелитѣ, които сѣ резултатъ на естествената еволюция на индустриалния животъ днесъ. Тѣ, образувани за обща продажба или за общо производство, убиватъ свободната конкуренция. Нека ги изправимъ предъ търговското съсловие, предъ представителитѣ на производството, предъ консоматора и си разчитимъ смѣткитѣ. Най-после, нека се намѣри, г-да, едно учреждение, което да е въ положение да разреши голѣмия въпросъ за скѣпотията, която ни дави постоянно. Навредъ, въ всички държави, където се създадохъ закони за незаконнитѣ или прѣкомѣрни печалби, никѣде тия закони не дадохъ ре-

зультатъ. Азъ съмъ следилъ въ Франция това законодателство: искаха да се борятъ срещу незаконнитъ печалби, обаче го не даде резултатъ. Нека оставимъ отдѣлното лице, което се е провинило, да отговаря предъ кооперацията за престѣпленията, които се вършатъ, да се установи контролъ надъ сдружението — да отговаря то за всички престѣпления на всички членове. Само по този начинъ ще имаме ефикасна отговорностъ и повдигане моралитета на съсловията.

Т. Къичевъ (д. сг): Интересна наказателна теория!

Н. Мушановъ (д): По-велики отъ менъ и тебъ сж я измислили.

Г. г. народни представители! Нека всички тѣзи стопански сили, създадени въ срѣдата на днешното общество непризнати въ миналото, които сж действителни сили, вмѣсто съ скритата си сила да действуватъ на политическия Парламентъ, да ги извадимъ явно, да се проявятъ помежду си съ компетентността си, да разискватъ всички въпроси, да изглаждатъ всички разногласия помежду си и да поематъ отговорностъ спрямо обществото. Парламентътъ, който е суверененъ представителъ на гражданина, на народа, е върховното тѣло, което ще има последната дума. Стопанскиятъ парламентъ ще бѣде единъ спомогателенъ органъ, който ще разисква всички въпроси отъ стопанско естество, ще си даде мнението и ще остане на Парламента, който е властенъ, да приеме или да измѣни приетото отъ стопанския парламентъ, следъ като той се е произнесълъ като съвѣщателно тѣло. Въ други държави, като, напр., въ Франция, стопанскиятъ съветъ се създаде най-напредъ съ декретъ, после се узакони и функционираше превъзходно. Създаденъ при министъръ-председателя, последниятъ може винаги да го свиква по голѣмитъ въпроси и да взема мнението му. У насъ, при нашитъ условия, г-да, при тоя викъ на разни съсловия, на разни стопански категории, които ни казватъ, че не се занимаваме съ тѣхъ, създаването на стопански съветъ ще бѣде единъ отдушникъ. Нека стопанскитъ съсловия, стопанскитъ категории, се събератъ наедно, да разискватъ по стопанскитъ си интереси и да кажатъ що искатъ, а Парламента да оставимъ като представителство на гражданитъ, като носителъ на суверинитетъ, да взема последнитъ решения, на които ще трѣбва да се подчиняватъ всички.

Г. г. народни представители! Ние смѣтаме, че, за да можемъ да поправимъ парламентаризма въ неговитъ недостатѣци, винаги посочвани — че не е компетентенъ, че не познава стопанскитъ въпроси — ще трѣбва да създадемъ тоя помощникъ, стопанскиятъ съветъ. Трѣбва да впрегнемъ хората отъ разнитъ съсловия въ услуга на държавата, да не ги смѣтаме противници, бунтари срещу държавата и по този начинъ да остане чиста голѣмата роля на Парламента: да се занимава съ голѣмитъ въпроси по управлението на държавата и главно съ създаване правото; да упражнява контролъ надъ всички съсловия въ името на голѣмитъ политически и стопански интереси на страната, да помирява конфликтитъ, да разрешава въпроситъ въ името на социалната справедливостъ, безъ огледъ на частнитъ интереси на съсловнитъ организации.

Г. г. народни представители! Г. министърътъ на финанситъ въ експозето си онзи день засегна и въпроса, че днешната държава е претоварена. Съ какво не се занимава днешната държава? Ще ми позволите да ви прочета всичкитъ функции, които изпълнява днешната държава, споредъ единъ професоръ по административно право. Държавата днесъ, освенъ това, да се занимава съ гарантиране сигурността и раздаване правда, е: (Чете) „Комисионеръ, банкеръ, строителъ, библиотекаръ, колекционеръ, учителъ, предприемачъ на театри, търговецъ на минерални води, лѣкаръ, печатаръ, продавачъ на кибритъ, осигурителъ, журналистъ, индустриалецъ, експлоататоръ на мини, земледѣлецъ, коневѣдецъ“ и т. н. (М. Момчиловъ ржкоплѣска) Това сж, г. г. народни представители, функциитъ на днешната държава. Днесъ държавата не само вмѣстелствува въ стопанскитъ конфликти, но и тя самата е стопанинъ. Едновременно държавата, по силата на обстоятелствата, по една еволюция политическа и стопанска, бѣше нагодена да създава само правото, а демократитъ и демократическитъ държави на съвременността отъ година на година възлагатъ на държавата все повече и повече функции. Колко служби, въ миналото частни, станаха обществени, станаха държавни! И всичко това падна на гърба на държавата. Естествено е, че държавата днесъ е претоварена съ всички тѣзи функции, които и сж възложени. И повикътъ днесъ въ свѣта е: освободете държавата отъ тѣзи функции, които не ѝ сж приспѣщи. Нѣкои противници на етатизма отиватъ до такава крайностъ, че

казватъ: всичко добро, което държавата прави, прави го зле, и всичко зле прави го добре.

Г. г. народни представители! Ние сме вече въ пѣтя на реорганизация на държавата. Вие си спомняте, преди две години тукъ гласувахме законъ за стопанскитъ предприятия. Създаватъ се автономни учреждения съ обществени функции, които сж подъ контрола на Парламента, но все пакъ се отдѣлятъ частъ отъ функциитъ на държавата и се даватъ на компетентни хора. Както казахъ, държавата трѣбва да се освободи отъ много функции, съ които е натоварена днесъ. Реорганизацията на днешната държава, съобразно новитъ условия на живота е въ това: — постепенно тя да се освободи отъ функции, които не ѝ сж приспѣщи и да се възложатъ тѣ на други компетентни органи. Както на единъ човѣкъ, когато има приливъ на много кръвъ въ главата, му пускатъ малко кръвъ, така и държавата ще трѣбва постепенно да се освободи отъ нѣкои свои функции, за да ѝ отлекове. Въпросътъ е за децентрализацията на държавата. Въ това отношение ние имаме вече автономни учреждения. Онзи день създадохме още едно — експортния институтъ. Защо отдѣлихме мината „Перникъ“ въ автономно учреждение? Защото се смѣташе, че държавата е негодна като стопанинъ да експлоатира мината. Хвалятъ се днесъ всички, че мината „Перникъ“, като автономно учреждение, е започнала да работи добре. Г-да! Принципитъ за създаване автономни учреждения е добъръ. Вървейки въ тоя пѣтъ, мене ми се струва, че ние ще можемъ да облекчимъ държавата отъ тѣзи функции, които не ѝ сж приспѣщи. Но не трѣбва да се забравя, че това разчленение на нѣкои функции на държавата не трѣбва да става за създаване бюрокрация или за скѣсване връзката съ държавата. Новосъздаденото учреждение трѣбва да бѣде обществено, да преследва обществени цели. Защото не е обществено това учреждение, което ще се бюрократизира, и управницитъ му ще смѣтатъ, че то е тѣхна мушия, и въ действителностъ не изхождатъ отъ обществени интереси, а отъ лични интереси — да се продаватъ, напр., вѣглища скѣпно, за да печели то, та и тѣ да печелятъ. Мината „Перникъ“, напр., не трѣбва да бѣде отдѣлно учреждение само за себе си, а едно обществено учреждение, което експлоатира държавна мина и ще служи на обществени интереси, но ще бѣде автономно, защото ще може по-целесъобразно да извършва експлоатацията на мината. Много служби могатъ да се децентрализиратъ, но да не скѣсватъ връзката си съ държавата и да не забравятъ общественото предназначение, което тѣ иматъ. Въ тоя пѣтъ се върви вече въ чужбина, въ тоя пѣтъ трѣбва да тръгнемъ и ние.

Г. г. народни представители! Говоримъ за чиновничеството, говоримъ за редъ и стабилностъ. Ето единъ въпросъ сжшо така голѣмъ, по който хората въ чужбина мислятъ, и има държави, които сж пристѣпили да го уреждатъ. Изпълнителната властъ днесъ сж министритъ. Много важно е да има силна изпълнителна властъ, която да пази реда въ страната. Наистина, законодателството нарежда законитъ, но животътъ иска действително приложение на тия закони.

Какво е днесъ отношението на политиката спрямо администрацията въ нашата страна? Оплакваме се всички отъ партизанство. То е една отъ голѣмитъ злини въ нашата страна. Казваме, че у насъ всѣки министъръ, бидейки политикъ, си назначава свои партизани и нарежда администрацията не съобразно нуждитъ на службата, а съобразно нуждитъ на политиката и нуждитъ на министра, който я представява. Въ това има голѣма доза истина. Защо нѣмаме стабилностъ на чиновничеството, което е първа грижа? Преди малко ви споменахъ за създадения преди 30 години законъ на г. Данева за несмѣняемостта на чиновницитъ. Тогава страната бѣше много опартизана и не можеше изведнажъ да се направи такъвъ преходъ — никой да не смѣе да дрѣзне да уволни веднѣжъ назначенитъ чиновници. Но тая демокрация, наречена българска, която е $\frac{3}{4}$ отъ българския народъ, не живѣе ли 20—30 години, за да разбере, че има върховни интереси на службата и на държавата, по-голѣми отъ тия на партията? Защото, ако отдѣлната партия можемъ да я дѣлимъ като партия, то поне демокрацията не можемъ да я дѣлимъ като принципъ, ако искаме да наредимъ държавата. Ако Англия, г-да, държи здраво администрацията, то е, защото отъ години подредъ тамъ не управлява политическото лице, министърътъ, а стабилизиранитъ администраторъ, началникътъ на администрацията, който е постоянниятъ представителъ на службата. Не би ли могло, да създадемъ шефове на службитъ въ страната? Колкото да сме си демократи, г-да, трѣбва да признаемъ, че нѣма плодovitи, нѣма единство въ работата, нѣма и дисциплина тамъ, където нѣма шефъ. Нека се разбере това.

Ние нѣмаме шефове въ нашата администрация. Ако имаме шефове, които да сѣ по-автономни въ работата си, компетентни, почтени, интелигентни и ако тѣ иматъ поголѣма свобода да нареждатъ службитѣ си, работитѣ у насъ биха трѣгнали съвършено другоаче, биха отивали по-добре. Нека да не ни е страхъ, че ще създадемъ въ бъдеще, както ги наричатъ, плѣхове, които нѣкои смѣтатъ, че сѣ най-голѣмата беда въ нашата администрация. Тѣ и тѣй днесъ сѣ лостовѣтъ въ нея. Какво е днесъ? Министърътъ е длъженъ да отговаря за грѣшките и престѣпленията на всѣки свой подведомственъ, безъ той да е причастенъ въ тѣхъ. По силата на парламентарния редъ — че той е отговоренъ за грѣшките на подчиненитѣ си чиновници — ще държимъ него отговоренъ. Ако създадемъ шефове на службитѣ, тогава шефътъ ще бѣде свободенъ да нарежда и командува и ще бѣде отговоренъ за всичкитѣ си действия, докато е на служба. Ако министърътъ намѣри, че този човѣкъ не е за него, ще го уволни, но, докато той е шефъ на службата, той да бѣде единствениятъ, който ще може да разпорежда съ огледъ нуждитѣ на службата.

Г. г. народни представители! Реформирането на българската държава трѣбва да започне, първо, съ реформирането на българската администрация. Администрацията у насъ не работи, тя не е рентабилна. Казвамъ ви, че имаме много чиновници, много баласть. Чиновникътъ трѣбва да притежава и морални качества, и знания, и, най-главното — преданостъ къмъ общото дѣло, той да разбере, че неговата служба е негово лично предприятие: тамъ му е и животътъ, тамъ му е и бъдещето и да се предаде на работата си. Ние знаемъ какъ въ чужбина има шефове, които сѣ тѣй преданни на службата си, щото се грижатъ за нея повече, отколкото за собственото си дете. У насъ чиновничеството нѣма интересъ къмъ службата; чари една рутина, която е време вече да излезне. Ние вече имаме хора съ висше образование по всички специалности; имаме достатъчно кадри, за да можемъ да пенсионираме ония, които сѣ на преклонна възраст, или пъкъ сѣ негодни за работа. И ето, явява се въпросътъ за пенсиятъ, единъ отъ голѣмитѣ въпроси на нашата политика за утрешния день. Но, г-да, всѣка реформа изисква разходи. За една нова организация на службитѣ изисква се стабилностъ и после — здравъ пенсионенъ фондъ, който би могълъ да покрѣща нуждитѣ. Тия въпроси сѣ свързани единъ съ другъ и трѣбва да се уредятъ. Мене ми се чини, че реформирането на администрацията трѣбва да стане, като се създадатъ автономни шефове, като връзката между тѣхъ и Парламента да бѣде министърътъ, който е властенъ да ги уволни или не. Но, докато единъ чиновникъ съ компетенция е шефъ на службата, той ще бѣде, който ще я нарежда.

(Председателското мѣсто заема подпредседателътъ В. Димчевъ)

Г. г. народни представители! Азъ ще се спра на другъ единъ въпросъ, пакъ въ смисълъ да се отдѣли отъ държавата всичко това, което я обременява — въпроса за децентрализацията. Въ оня примѣръ, който посочихъ за миналата Перникъ, има децентрализация по служба. Сега въпросътъ е за децентрализация по територия.

У насъ се повдига въпросъ за унищожението на окръжнитѣ съвети и окръжнитѣ постоянни комисии. Дори има предизборни лозунги — унищожение на окръжнитѣ съвети съ огледъ на нѣкакви икономии. Г. г. народни представители! Къмъ този въпросъ не трѣбва да се отнасяме шеговито, както съ нашитѣ агитационни плакарди. Нима окръжнитѣ съвети въ България не сѣ принесли нѣкаква полза на страната? Напоследъкъ у насъ се създаде едно настроение противъ тѣхъ, поради една завистъ, че въ тѣхъ имало хора, които стоятъ тамъ и получаватъ голѣми заплати. Тамъ, въ Франция, дето окръжнитѣ съвети сѣ родили и развили, тѣ си иматъ своя история и поле за дейностъ. Па и у насъ има окръжни съвети, които сѣ направили много за окръжитѣ си.

Но какво сѣ окръжнитѣ съвети и окръжнитѣ постоянни комисии? Това сѣ функции, дадени отъ държавата на населението долу. Тази децентрализация се състои въ туй: самото население по-отблизо да вземе управлението въ рѣцетѣ си. Но какво е окръженъ съветъ и постоянна комисия? Ами, ако махнете окръжнитѣ съвети и постоянни комисии, защо ви сѣ окръжнитѣ управители? Окръжниятъ съветъ и постоянната комисия сѣ парламентътъ на окръга, който се занимава съ всички стопански и други въпроси, които сѣ му отредени по законитѣ. Окръжниятъ управител е контролоръ на тия учреждения въ много отношения, както е представителъ на държавата, на централната властъ. И, ако унищожите окръжнитѣ съвети, защо ви сѣ окръжнитѣ управления? Това е голѣмиятъ въпросъ, който трѣбва да се разреши. Върху този въпросъ трѣбва

да се помисли и да се поематъ отговорности. Днесъ окръгътъ е юридическа личностъ, околията не е такава. И азъ се връщамъ пакъ къмъ миналото, когато, като трѣгнѣхъ отъ Дръново за Търново, пътувахъ 4 часа съ каруца; отъ Русчукъ до Търново се отиваше за два дена съ файтонъ. А днесъ, при съобщенията, които имаме, може да се отива отъ Русе до Търново за нѣколко часа съ желѣзница, а съ аеропланъ — за половинъ часъ. Съ телефонъ днесъ може да се говори отъ Русе съ София и навредъ по свѣта. Днесъ, при усъвършествуванитѣ срѣдства за съобщение, дѣлението на окръзи, което възприехме отъ Франция, нѣма своя *raison d'être*. Азъ бихъ казалъ: нужно е унищожението на окръга като административна единица и създаването на околията като юридическа личностъ съ околийски началникъ, на когото може да се възложи голѣма частъ отъ функциитѣ на окръжния управител. Околийскиятъ началникъ да бѣде юристъ — юристи имаме много — да бѣде знающъ и почтенъ човѣкъ, който да представлява околията си. При него — околийскиятъ съветъ. Всички околии да бѣдатъ съединени въ нѣколко области съ по единъ областенъ съветъ. Така окръгътъ става безцеленъ и окръжниятъ управител съвършено излишенъ, щомъ като се направи околията юридическа личностъ начело съ единъ началникъ. Нека вмѣсто петъ окръга, има една областъ съ областенъ управител. Хората сѣ мислили по тия въпроси, а има и цѣла литература по тѣхъ, тамъ, където хората искатъ да реформиратъ държавата си. Това сѣ въпроси, които не трѣбва да се нахвърлятъ само тѣй — да се унищожатъ окръжнитѣ съвети! Не е въпросъ да разрушаваме, а да наредимъ държавата си съобразно новитѣ стопански и политически условия.

Г. г. народни представители! Азъ само нахвърлямъ бѣгло нѣкои мисли и най-накрая искамъ да спра вниманието ни върху другъ единъ въпросъ, и да свърша.

Ние говоримъ за организация, за реорганизация, спираме се на единъ голѣмъ въпросъ, но не можемъ смѣло да го разрешимъ. Това е въпросътъ за образователната система у насъ. Г. г. народни представители! Нѣма за мене по-тъженъ день отъ оня, въ който дойдатъ при менъ младежи — а тия дни, по едно съпадение, има много — завършили висше образование, държали държавенъ изпитъ навели глави, неспособни да се прехранятъ. Въ София имаме 3.000 души студенти и 2.000 въ чужбина, . . .

Министъръ А. Ц. Цанковъ: 4.500 души.

Н. Мушановъ (д): . . . отъ които 1.050 души студенти сѣ само въ Франция. А у насъ положението е такова: има много стажанти инженери, които получаватъ по 1.000 л. месечно. Вчера четохъ една телеграма отъ Бургазъ отъ стажанти сѣдии, които се оплакватъ че получавали по 1.500 л.

Министъръ д-ръ К. Милановъ: По моето министерство има стажанти, които нищо не получаватъ.

Н. Мушановъ (д): Има стажанти учители, инженери, електро-техници, строители, сума стажанти — една преситностъ. Семейства, изразходвали по 200—300 хиляди лева за издрѣжка въ чужбина младежи, които дошли бодри, съ знания, съ желание да работятъ, още въ първия день на живота си удрятъ главата и тя кълумва. Ние говоримъ, г. г. народни представители, че житото е евтино — то е единъ стопански въпросъ, който ни тревожи — но за тая плеада млади момци съ солидно образование, на които трудътъ е съвършено поевтинѣлъ, замислюваме ли се? Ами това е бъдещиятъ елитъ на тая държава. Какво правимъ ние и защо закѣсняваме да се занимаемъ сериозно съ въпроса за образованието и да го разрешимъ както трѣбва?

Г. г. народни представители! Първоначалното образование по конституцията е задължително за всички. Нашата държава е употребила голѣми усилия въ туй направление, направила е много жертви, за да можемъ да създадемъ здраво основно образование. за нашитѣ младежи — задължително учение до 14 годишна възраст. Не сме успѣли да направимъ всичко, защото далечъ сме още да дадемъ основно образование на всѣки български гражданинъ до 14 годишна възраст. Оттамъ нататъкъ образованието въ нашата страна трѣбва да се разнообрази тѣй, както сѣ разнообразни нуждитѣ на живота. Азъ си спомнямъ наредбитѣ на закона отъ 1909 г. Въ него време г. Ляпчевъ, като министъръ на земледѣлието, се опита да създаде законъ за земледѣлското образование, но не успѣ, падна. Сегашниятъ законъ за земледѣлското образование се нареди отъ г. Молловъ, бившиятъ министъръ на земледѣ-

лието. Тръбва да се наредят толкова типа училища, колкото нуждитъ на нашия животъ изискватъ. Това тръбва да се направи и това се прави постепенно. Към гимназията тръбва да се даде достъп само на оня елементъ, който въ бъдеще ще следва въ университетта. Гимназията, г-да, е една сръдна школа, която подготвя за висшето образование, а висше образование тръбва да следва само оня човѣкъ, който е способенъ. Държавата не е длъжна да разходва сръдства, съ поддържането на гимназии, за да поддържа негодници и неспособници за висше образование. Наистина, демокрацията не тръбва да препятствува никому да достигне висшиятъ стъпала на науката, но това не значи, че съ сръдствата на държавата тръбва да се подкрепватъ негодници и неспособници за висше образование. Наврѣдъ въ свѣта е така. Нѣма защо да си говоримъ само приказки и залъгалки по тия голѣми и жизнени интереси на страната. Въ всѣко село искали непълна гимназия! Всички тръбва да се унищожатъ. Това сѣ школи, които не сѣ полезни нито за момчетата, нито за момичетата, защото, като ги свършатъ, тѣ не сѣ полезни нито на себе си, нито на родителитъ си, нито на държавата. Г-да! Нека се наредятъ въ селата такива училища, въ които да бѣде застъпено по-високо образование, IV, V и VI класъ, но въ тия училища да се даватъ такива познания, които ще ползуватъ младежитъ въ тѣхния животъ, ще имъ бѣждатъ нуждни за сръдата, въ която живѣятъ. Въпросътъ, който повдигамъ, не го повдигамъ отъ мракобѣсничество. Въпросътъ, който повдигамъ, е въпросъ за организиране на образованието въ нашата страна: не да пресѣчемъ пътя на оня, който е способенъ да върви къмъ висше образование, но да наредимъ щото оня, който не отива въ гимназията да има възможността да получи познания полезни, както за него, така и за семейството му, така и за държавата.

За девическото образование. Ще тръбва да се оставятъ толкова девически гимназии, колкото тръбва, за да могатъ девицитъ да отидатъ до висшето образование. Но, г-да, наредъ съ това ние ще тръбва да напѣтимъ женитъ къмъ други, пакъ такива странични училища, следъ прогимназията, кждето тѣ ще получатъ познания, за да станатъ по-интелигентни, а въ сѣщото време да станатъ и по годни за ролята, която има да играятъ въ семейството като майки и като домакини. Азъ съмъ бактисалъ отъ тия превземки на нѣкои наши феминистки, които, като повдигнешъ тоя въпросъ, ще ти кажатъ все едно и сѣщо: „А, вие сте мракобѣсникъ, вие сте противъ женското образование“. Не, г-да, ние тръбва да имаме куража да го кажемъ открито: всѣка една способна девица може да си върви по пътя и да достигне висше образование. Гимназията не е закрита. Но деветтѣ десети отъ тия девици, които не достигатъ висше образование, държавата дължи да ги напѣти тамъ, въ онова училище, следъ третия прогимназиаленъ класъ, кждето могатъ да получатъ познания и да станатъ полезни и за себе си и за сръдата, въ която живѣятъ. По-разумно отъ това нѣщо може ли да има? И азъ се питамъ: защо седемъ години повдигаме този въпросъ тукъ, а нѣмаме куража да го разрешимъ? Азъ съмъ опозиция, но съмъ поддържалъ това, билъ съмъ куражлия да го поддържамъ, защото смѣтамъ, че защищавамъ интереситъ и на питомцитъ въ училищата, и тия на тѣхнитъ семейства, и интереситъ на селата, кждето сѣществуватъ непълни гимназии — тѣ наречени апандисити — както и интереситъ на държавата. Държавата днесъ се изправя предъ хиляди младежи, на които тя е длъжна да даде работа. Държавата е длъжна да имъ даде поминѣкъ, ако не иска тия млади и крехки хора, съ тая енергия, която цари въ тѣхнитъ души и мѣшци, да ги хвърли въ крайности, да дилятъ въ примамкитъ не щастieto и благоденствието на държавата, а най-напредъ щастие и прехрана за самитъ себе. Тая морална криза, която се живѣе, е страшна отъ материалната. Азъ знамъ, че дѣдо Господъ може да даде добра реколта идущата година и свѣтовнитъ условия може да се поизмѣнятъ — нито на свѣта, нито на България не е сѣдено да живѣятъ все въ тая мизерия — но азъ не зная, какъ може да подобрятъ душитъ на тия хиляди и хиляди млади български граждани, на които отначало още покруваме, убавяме надеждитъ за животъ, за бъдаще, убиваме тѣхното самолюбие като морални личности. Този е въпросътъ, г. г. народни представители, който тръбваше да засегнемъ сега: реформи и сериозни реформи, не отъ мракобѣсие, разбира се. Най-малкото азъ мога да бѣда обвиненъ въ мракобѣсничество, защото, мисля, доказалъ съмъ, че държа за просвѣтата на народа си. Но азъ казвамъ: тръбва да се организира образованието, както се организира всѣка една служба въ нашата страна. Нека поемемъ куража, г-да, и нека да излѣземъ съ разрешението на този въпросъ! Защото азъ се чудя, какво ще правимъ

отъ утрешния день нататѣкъ. — три години предъ насъ не сѣ вѣкъ — когато всичкитъ тия хиляди хора, 5.000 души, съ висше образование ще дойдатъ и ще се изправятъ съ право да искатъ отъ държавата, която ги създаде, утрешна прехрана. Не зная, г-да, дали тази криза, която ни заплашва, въ морала на тия младежи, не е тѣй осезателна, както и ония материални несгоди, които българинѣтъ търпи днесъ.

Г. г. народни представители! Азъ много се отдалечихъ, затова други въпроси нѣма да засега. Ще завърша.

Вика се противъ политикитъ, като се смѣта, че тѣ сѣ излишни! И най-много можеби викатъ ония, които иматъ най-голѣмъ интересъ отъ политикитъ да могатъ да нареждатъ държавата, за да бѣде тя полезна за тѣхъ и за всички. Колкото политикитъ, г-да, да е грѣшенъ, той е все по-общественъ, отколкото всѣки единъ членъ на една егоистична корпорация, кждето само интереситъ диктуватъ. Нека да не се забравя въ тая страна, че повикътъ срещу политиката е повикъ срещу режима, срещу демокрацията. Повикътъ и срещу партии, и срещу политически люде е една злокобна пѣсенъ, която пѣятъ въ нашата страна само ония пакостници, които смѣтатъ, че ние тръбва да бѣдемъ роби, бидейки нахранени. Нито режимътъ, който имаме на северъ, болшевизмътъ, нито фашизмътъ, г-да, могатъ да дадатъ удовлетворение на човѣка, който смѣта, че сѣдбата му въ свѣта е да не бѣде гладенъ, но и да не бѣде робъ. Демокрацията иска максимумъ на свободи и максимумъ на благосѣстояние. Тя не желае гражданъ робъ, но нахраненъ, нито пѣкъ иска противното — свободенъ, но гладенъ. Въ максимумъ на свобода и въ максимумъ на общественостъ и благосѣстояние се състои демокрацията. Режимитъ въ Русия и Италия се бланятъ, че сѣ дали едно подобрене въ благосѣстоянието на гражданина, но до това тѣ сѣ още далечъ. Много сѣ млади експериментитъ, за да ни докажатъ, че тия режими могатъ да дадатъ устройство такова, каквото е въ държави, дето тържествува демокрацията, както е въ Англия, Франция, Дания, Холандия и въ севернитъ страни, кждето наредъ съ единъ здравъ парламентаризъмъ, царува днесъ и свобода, и благосѣстояние. Но, г-да, повтарямъ, идеалътъ на човѣщината не е да бѣдешъ нахраненъ, но робъ. Азъ, като демократъ, бихъ предпочелъ да бѣда по-малко ситъ, но да бѣда свободенъ. Свободата е свързана съ моралната сѣщностъ на човѣка. И, ако толкова вѣкове се бори човѣкъ да спечели свободата си, следъ като изпадне въ робство, макаръ и ситъ, той пакъ ще се бори за нея. Тя е въздухътъ на демокрацията.

Задачата на насъ тукъ, българскитъ демократи, е да се опѣлимъ срещу всички крайни вѣяния. Но заедно съ това, нека и всички ние докажемъ, че сме готови постепенно да дадемъ на народа си онова, върху което той има право. Нека се нагаждаме къмъ новитъ нужди на времето постепенно, постепенно и да наредимъ държавата си по начинъ, щото всѣка нова назрѣла нужда да можемъ своевременно да задоволимъ. Не ме е страхъ тогава, г-да, отъ общия викъ, който е плъзналъ изъ нашата страна. Въпрѣки различията, които иматъ партийнитъ групировки, общо демокрацията, като държавенъ принципъ, малко партии оспорватъ въ България. Ако ние мислимъ сериозно, можемъ да се разберемъ. Голѣмитъ интереси на народа изискватъ това. Но има едно ново, за което никой не говори — то е най-старото ново — то е, че всѣки политикъ и общественъ тръбва да притежава чувството на обществена преданостъ, на честно и почтено служене на своя народъ. Вѣковетъ не сѣ измѣнили това „старо“ и азъ бихъ желалъ, всички ония, които викатъ „ново“, да не забравятъ, че ние тръбва да възстановимъ отъ миналото най-новото за днешното време — политикътъ да е честенъ, достоенъ, да бѣде загриженъ за общитъ интереси на народа си. Нѣма по-ново отъ това, г-да. Всичко друго ново е дрипи отъ най-лошото минало. И, въоржени съ морална сила и политическа воля, мене ми се чини, че ние сме способни да посрещнемъ всички мѣжнотии на утрешния день. (Ржкоплѣскания отъ лѣвицата)

Председателствуващъ В. Димчевъ: Има думата народниятъ представителъ г. Илия Януловъ.

И. Януловъ (с. д): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Мисълта, съ която свърши г. Мушановъ, за демокрацията, безспорно, поддържаема напълно. Демокрацията е въздухътъ, въ който живѣе обществеността и въпрѣки всички отклонения на дѣсно и на лѣво, къмъ фашизмъ и болшевизъмъ, несъмнено е, че демокрацията ще се запази като една широка база на общечитието.

Но веднага тръбва да прибавимъ, че политическата демокрация е недостатъчна днесъ за разрешението на голѣ-

митъ въпроси. Тя бѣ достатъчна въ края на XVIII-то и въ началото на XIX-то столѣтие, когато въпросътъ за свободата, съ който се свърши последната речъ тукъ на грибуната, бѣше сѣдбоносниятъ въпросъ. Той се разреши тогава, и не вървамъ г. Мушановъ да почива на това становище на великата френска революция, а се надѣвамъ — и тамъ трѣбва да бѣде задачата на социалдемократията — да накараме и земледѣлското движение, и демократичната партия, ако искате и васъ, да схванете втората голѣма задача, наложена отъ съвременността: социалнитѣ функции на държавата, икономическата демокрация. Вие не можете да се явите днесъ предъ народнитѣ маси, и особено предъ пролетарията, и да му говорите само за политически права. Той иска стопанска демокрация и тази стопанска демокрация той ще я наложи, въпрѣки всичко. Той я подготвя всѣки день.

Говори се за социална революция. Споредъ мене тя става всѣки день благодарение голѣмия натискъ на пролетарията и прокарванитѣ реформи. Но тя може да се изроди въ катастрофа. Два пѣтя се отварятъ предъ народитѣ. Дали въ първия или въ втория пѣтъ ще вървятъ тѣ, отъ това ще зависи и бъдещето на човѣчеството, особено бъдещето на Европа. Единиятъ пѣтъ е тоя на социалната революция въ буквалния смисълъ на думата, другиятъ пѣтъ е тоя на социалната политика, на стопанската демокрация, на голѣмитѣ социални функции на държавата. Ние, социалдемократитѣ, се явяваме като защитници и представители на втория пѣтъ, въ който бихме желали — и ние работимъ за това — да върви човѣчеството — пѣтятъ на голѣмитѣ социални функции на държавата. Вървете по втория пѣтъ, защото тѣй или инѣкъ ще се стигне до едно разрешение на голѣмитѣ социални въпроси. Докато ние живѣемъ, а може би, и при поколѣнието, което иде следъ насъ, социалнитѣ въпроси, борбата между пролетарията и капитала ще даватъ съдържание на цѣлия политически и социаленъ животъ.

За предпочитане е, щото придобиването на една стопанска демокрация да стане по пѣтя на социалната политика, отколкото по пѣтя на социалнитѣ разрушения, на социалната революция. Но, иска се твърде голѣмо внимание отъ буржоазията, иска се да се внесе доста разумъ въ схващанията на политическитѣ, стопанскитѣ и социални борби, за да не се изтикатъ тѣ въ пѣтя на кървавитѣ социални революции.

Болшевиизмътъ има своята голѣма крепостъ; болшевиизмътъ представлява онова грандиозно хиксъ, което стои на вратитѣ на Изтокъ и на Западъ и което се казва съветска Русия. Оня, който игнорира съществуването на съветска Русия, той просто не схваща сегашното положение на политиката въ свѣта. Когато Съветска Русия преди две три години искаше да създаде социална революция въ свѣта съ помощта на бунтарски срѣдства, тя бѣше слаба. Когато днесъ съветска Русия се опитва да посегне на живота, Ахилесовата пета на капитализма — на печалбата, на пазара, на конкуренцията съ своя дѣмпингъ, съ свръхпроизводството си, имаме всички основания, безъ да съчувствуваме на болшевиизмътъ, да кажемъ, че тактиката на болшевиизма, на съветска Русия, днесъ е много по-опасна за капитализма, да не кажа за културата, за цивилизацията на Европа, отколкото бѣше вчера. Тя води къмъ катастрофа за Европа. Тази Европа се намира въ едни страшни клещи на свръхпроизводството на отивающите страни и на съветска Русия.

Ако това е положението на Европа, можемъ да си представимъ, какво е положението въ нея на малка, слаба България, безъ стопански планъ, живѣеща отъ день за день, финансово разстроена и разкъсана вътрешно на социални фронтове.

Започвамъ съ тая основа констатация, за да хвърля принципиална свѣтлина на отдѣлнитѣ въпроси, съ които ще ви занимава въ връзка съ бюджета. Много съжалявамъ, че не ще мога да бѣда така мекъ, както бѣха досега г. ораторитѣ, така деликатенъ къмъ дейността на Сговора, къмъ дейността на българскитѣ правителства въ продължение на 7—8 години, къмъ дейността на официална България спрямо голѣмитѣ настоящи и бѣдещи задачи на България. Обективната, но строга критика е моята доктрина. Тя днесъ е повече необходима отъ всѣкога.

Вие сами давате данни за недовѣрието на българския народъ къмъ васъ. Вземете собствениѣ си вестници, вземете вчерашния брой на в. „Прѣпорецъ“, който пише: „Народияшкитѣ вълчета“ да се увиратъ добре въ дупкитѣ си, защото патронитѣ имъ стоятъ на министерскитѣ маси. Но вие ще кажете, г. г. народни представители, това сѣ вестникарски думи. Е добре, азъ вземамъ вашия идеологъ, който не е депутатъ, но който пише най-добре по голѣмитѣ въпроси на управлението — Велчо Велчевъ. Какво

казва той въ списанието „Отецъ Паисий“ за този бюджетъ, който внася г. министърътъ на финанситѣ? Той казва: това не е бюджетъ, това е единъ законопроектъ за заплатитѣ на чиновникитѣ, съ който се постига само едно намаление на бюджета отъ нѣколко стотинѣ милиона лева, чрезъ обикновени съкращения. По-нататѣкъ той казва изрично: необходими сѣ решителни реформи въ държавното устройство и бюджета съ цель да се достигнатъ голѣми съкращения на разходите. Постигна ли това правителството съ внесенния законопроектъ? Не. Той отговаря така: днешното правителство се примирява съ невъзможността да предприеме онѣзи радикални реформи въ държавата, които единствено могатъ да донесатъ истинско облекчение. „Днешното правителство се примирява съ собствената си немощъ, да внесе истинско облекчение. Дали утрешното правителство ще бѣде въ състояние да извърши това?“ Ако ние не бѣхме въ края на легислатурата, азъ бихъ ималъ всичкото право да ви попитамъ: следъ това строго самоосѣждане, на което не сме били свидетели никога — морално самоосѣждане съ наричане народняцитѣ вълчета и политическото самоосѣждане съ това страшно изявление на Велчо Велчевъ, който е вашъ компетентенъ човѣкъ — можете ли да стоите още единъ день на властъ? Единственото извинение е, че сте въ края на легислатурата.

Н. Пѣдаревъ (д. сг): Вие сте по-мекъ!

И. Януловъ (с. д): Като казвамъ края на легислатурата, той вече дойде! Ето и вашето интервю, което дадохте въ печата и въ което казахте, че човѣкъ трѣбва да потрепери отъ съвременната действителностъ въ България и рисувае положението по-черно, по-страшно, отколкото азъ съмъ го рисувалъ, като свършвате съ думитѣ: „Който има уши да слуша, нека слуша“ А вие сте сговористъ.

П. Миновъ (з. в): Така мислѣше и Дананловъ по-рано.

Министъръ Г. Т. Дананловъ: Азъ съмъ мислилъ и съмъ действувалъ достойно. Недейте се закача съ менъ.

П. Миновъ (з. в): Непроизнесена речъ въ Народното събрание я напечата. И г. Пѣдаревъ щѣше да държи същото поведение, ако бѣше седналъ на министерската маса.

И. Януловъ (с. д): Азъ бихъ ви цитиралъ статията и на г. Семерджиевъ, председателъ на финансовата комисия, помѣстена въ вестникъ „Зора“, въ която той изрично казва: „Пѣтятъ, по който отива финансовата политика на България, води къмъ катастрофа. Ако дефицититѣ още нарастнатъ, нѣма изходъ отъ положението“. Вие ще кажете: започнахме да цитираме твърде нашироко, не мислите ли да свършите? Е добре, нека свърша съ мнението на другъ единъ вашъ депутатъ, който никога не присѣствува тукъ, но който обича да говори съ доста силни изрази, макаръ не на трибуната. Той е бившиятъ министъръ Петъръ Тодоровъ. Той изрично пише: „Не е вѣрно, че има криза въ страната, бедствие има.“

К. Томовъ (з): Катастрофа!

И. Януловъ (с. д): Както въ времето на френската революция се е казвало: „Ваше Величество! Това не е бунтъ, това е революция“, така и той говори за бедствие въ цѣлата страна, за катастрофа, хвърля ясно и открито упреци на финансовия министъръ, и е виденъ членъ на Сговора. Финансовиятъ министъръ му отговори: „както получихъ отъ васъ? Азъ получихъ отъ Васъ само дефицити“. Това е свършено вѣрно. Такива комплименти си размѣнятъ вчерашнитѣ и днешни финансови министри и тѣ идатъ като допълнение на цитиранитѣ отъ мене мнения на виднитѣ сговористи за своето управление.

Съгласенъ съмъ съ професоръ Дананловъ, че неговата произнесена, но напечатана речъ е била искрена, но той ще се съгласи, че за 11 месеца новитѣ министри не можаха да дадатъ нищо отъ това, което се очакваше отъ тѣхъ. Затова бойте се вие, които се готвите да влѣзете въ кабинета, да нѣмате тѣхната сѣдба.

Може ли Сговорътъ спокойно да се изправи предъ българския народъ и да му иска довѣрието следъ всички тѣзи самоизобличения?

Г. министърътъ на финанситѣ даде едно доста подробно експозе. Безспорно, това експозе трѣбваше да бѣде отпечатано отдѣлно, за да се справите съ всички цифри и данни, които той изнесе. Азъ провѣрихъ цифритѣ, тѣ излѣзоха вѣрни. Неговитѣ данни такива, каквито той ги изнесе, сѣ вѣрни; обаче, моитѣ заключения за туй, което той не каза, и тѣ сѣ свършено вѣрни. Г. Молловъ каза въ

своето експозе: Г-да, азъ правихъ заеми, но ги изразходвахъ за културни цели, за нуждитъ на държавата. Отъ друга страна, той каза: г-да, днесъ има едно финансово стѣснение на държавата, не го отричамъ, но то не е тъй голѣмо и се дължи на всеобщото стопанско стѣснение въ свѣта.

Е добре, отъ сжщитѣ тѣзи цифри ние, обаче, теглимъ други заключения. Тѣ потвърждаватъ всички наши критики въ продължение на четири години, нѣкога чувани, нѣкога непослушвани, и повечето пакъ непослушвани. Ние теглимъ отъ тия цифри едно обвинение срещу управлението на Демократическия сговоръ.

Това обвинение ще го тегли и българскиятъ народъ; отъ неговитѣ недра ще излѣзе тази страшна преоценка, която все повече и повече се оформява въ единъ масовъ викъ: „Долу Демократическия сговоръ“!

Нашъ дългъ е обективно, съ цифри, да посочимъ онова, което г. финансовиятъ министъръ не го каза въ експозето си, но което е голѣмиятъ пасивъ на управлението на Демократическия сговоръ.

Наистина, законопроектътъ за бюджета на държавата е сведенъ до единъ законопроектъ за чиновническитѣ заплати. Голѣмитѣ реформи, които се гласѣха въ продължение на години и съ които вие се утешавахте, че ще може да се достигне поне въ края на управлението на Демократическия сговоръ до известенъ държавенъ стабилитетъ, тия реформи оставатъ пакъ висящи, въ очакване.

Така, въ законопроекта за бюджета не се засѣга пенсионниятъ въпросъ.

Министъръ В. Молловъ: Ще дойде бюджетътъ на фондети следъ нѣколко дена и тогава ще се разисква подробно.

И. Януловъ (с. д): Какъ можемъ да смѣтаме единъ бюджетъ за стабиленъ, когато знаемъ, че презъ 1931/1932 финансовата година, ще трѣбва да бждатъ изразходвани близо 900 милиона лева за пенсии за изслужено време на държавнитѣ служители, когато въ пенсионния фондъ нѣма никакви суми, освенъ 180 милиона лева, раздадени на общинитѣ, отъ които, я се получатъ 18 милиона лихви, я се не получатъ? Срещу една сума 900 милиона лева имаме само удържкитѣ отъ заплатитѣ на чиновницитѣ, около 250 милиона лева. Това значи да вземемъ математическитѣ резерви на днешнитѣ чиновници и да ги употребимъ за изплащане на пенсийтѣ. Но дори да направимъ това, пакъ остава единъ дефицитъ надъ 600 милиона лева. Питамъ ви, този въпросъ какъ ще го разрешимъ? Бюджетопроектътъ не отговаря на него.

Законопроектътъ за бюджета на 1931/1932 г. представлява едно временно срѣдство, за да можемъ да установимъ смѣтководството въ разходитѣ и приходитѣ на държавата. Това се потвърждава отъ факта, че въ последния членъ на този законопроектъ, съ който се измѣнятъ маса други закони — една стара практика, осѣждана и отъ сегашния министъръ на финанситѣ —

Министъръ В. Молловъ: Не се измѣнятъ никакви закони.

И. Януловъ (с. д): . . . изрично пакъ се казва, че въ прѣки този бюджетъ ще сѣществуватъ месечни бюджети, които по докладъ на министра на финанситѣ ще бждатъ разрешавани отъ Министерския съветъ въз основа на предполагаемитѣ постѣпления презъ месеца, на необходимитѣ икономии, които чрезъ извънбюджетни, свръхсмѣтни кредити ще служатъ за задоволяване на онѣзи сѣществени нужди на министерствата, за които не сж стигнали първоначално разрешенитѣ кредити. Който отъ васъ иска да тълкува тая фраза, нека я тълкува. Въ нея изрично се говори за извънбюджетенъ, свръхсмѣтенъ кредитъ, съ който ще се задоволяватъ незадоволенитѣ нужди — а ние гласуваме бюджетъ, за да задоволимъ нуждитѣ. На края въ проека, чл. 43, се казва, като едно заплашване, че, ако не се добиятъ очакванитѣ резултати, министърътъ на финанситѣ може да възстанови „чеката“ — комисия при Финансовото министерство за преглеждане на всички искания за разходи отъ отдѣлнитѣ министерства и дирекции.

Ето колко е сигуренъ бюджетътъ. Азъ бихъ желалъ винаги финансовиятъ министъръ да казва голата истина право въ очитѣ. Тѣмъ за този чл. 43 отъ законопроекта за бюджета азъ не го осѣждамъ, защото трѣбва да се почувствува въ тая страна — както го направи въ Англия Сноуденъ, както го направи министърътъ на финанситѣ въ Франция, който изрично говори, че има дефицитъ — трѣбва да се почувствува въ тази страна, че действително се намираме въ една страшна финансова криза. Но тоя

чл. 43 самъ по себе си е една грозна констатация, на тая криза.

Вие сключвахте заеми, вие имяхте възможността да вземете мѣрки да не дойдемъ до това положение — какво предвиждахте вие?

Независимо отъ това откровение на чл. 43 отъ законопроекта за бюджета, ако погледнете на предвиденитѣ приходи на държавата, ще се съгласите, че има нѣкои пера, за които не знаемъ, какъ биха могли да бждатъ реализирани при тая стопанска криза.

Вземете прѣкитѣ данѣци. Предвидени сж да постѣпятъ по бюджетопроекта 894.000.000 л. Въ 1919/1920 г. сж постѣпили 103.000.000 л., следъ туй ставатъ 288.000.000 л., въ 1928/1929 г. сж стигнали 779.000.000 л., въ 1929/1930 г. — 647.000.000 л., и следъ това за текущата година въ продължение на деветъ месеца е постѣпила една сума отъ 406.000.000 л. А вие предвиждате 894.000.000 л.! Надявате ли се на нови данѣци?

Министъръ В. Молловъ: Не, не.

И. Януловъ (с. д): Г. министърътъ на финанситѣ има единъ оптимизъмъ, който не може да бжде оправданъ съ страшнитѣ думи на Сноудена срещу песимизма — че песимиститѣ сж гробари. Право е, песимиститѣ сж гробари, но нека бждемъ скептици и да предвиждаме.

Предвиждате приходъ отъ държавни имоти, капитали и стопанства 530.000.000 л. Е добре, ако вземете статистическитѣ данни за всички години следъ войната, ще видите, че започваме съ цифрата 123.000.000 л. и се достига до 400.000.000 л., 1929/1930 г. свършва съ приходъ 362.000.000 л., а за деветтѣ месеци отъ 1930/1931 г. имаме приходъ 278.000.000 л. Какъ вие допускате, че ще достигнете цифрата 530.000.000 л.?

По глава IX — разни приходи — предвиждате 606.000.000 л. Ако погледнете статистиката, ще видите, че перото разни приходи въ 1929/1930 г. е достигнало 495.000.000 л., а за деветтѣ месеци отъ 1930/1931 г. — 162.000.000 л. Азъ разбирамъ, че финансовата администрация ще употребѣи голѣмо старание, но ще срещне една голѣма спѣнка — стопанската криза.

Какъ ще се реализира тогава единъ бюджетъ отъ 6.400.000.000 л.? Да си го кажемъ открито: ще се прилага чл. 43 отъ законопроекта за бюджета — месечни бюджети, споредъ постѣпленията, и въ края на краищата възстановяване на финансовата чека, и при все това — дефицитъ.

Ето защо азъ поддържамъ, че бюджетътъ, или законопроектътъ за чиновническитѣ заплати, споредъ Велчо Велчевъ, въ приходната си частъ не е реаленъ.

Но и въ разходитѣ той мѣчно може да бжде реаленъ, защото въ чл. 43 отъ законопроекта за бюджета говорите — пѣкъ и вашата практика досега въ продължение на три години доказва това — че ще внасяте извънбюджетенъ, свръхсмѣтенъ кредитъ.

Финансовото положение на страната е много тежко. Има белези за единъ голѣмъ дефицитъ, за който финансовиятъ министъръ смѣта, че сега не сѣществуватъ и ще сѣществуватъ въ края на годината, въ размѣръ на 200.000.000 л. А въ своитѣ речи въ провинцията той казва, че е клеветата да се говори за дефицитъ. Е добре, азъ разбирамъ въ това едно намѣрение да не се внася смутъ. Не бива да преувеличаваме, не бива да тревожимъ населението — това го разбирамъ; но най-добре е да казваме истината, а тази истина е, че ще има единъ извънреденъ, чувствителенъ дефицитъ.

Този дефицитъ не е само въ разликата на постѣпленията въ сравнение съ 1929/1930 г. Въ сжщностъ, това не е истинскиятъ дефицитъ. Правъ е министърътъ на финанситѣ, като казва това. Но то показва все пакъ единъ дефицитъ при сравнение на постѣпленията на две години, сжщо както е единъ дефицитъ *souï genêris* и това, че се предвижда въ бюджета да се разходва една сума отъ 7 милиарда лева, а изразходвате само 6 милиарда. Но има и трети единъ дефицитъ, по който не можемъ да споримъ. Той е реаленъ дефицитъ, а именно, колко е постѣпило въ съкровището и колко сте изразходвали, или ангажирани презъ сжщото време да изразходвате, сиречъ наличенъ недоимѣкъ, ако разходътъ е по-голѣмъ.

Азъ много често възставамъ срещу начина, по който се правятъ бюлетинитѣ на Министерството на финанситѣ въ „Държавенъ вестникъ“. Тѣ по цифри сж точни, но тамъ има една дума „излишекъ“, която свършено не съответствува. Тази дума, споредъ менъ, нанесе известна пакостъ въ миналото при разрешаването на голѣми международни въпроси, както е въпросътъ за репарациитѣ. Тая дума може да бжде спестена. Прочетете, напр., най-последния бюлетинъ на бюджетното приключване за времето отъ 1

април 1930 г. до 31 декември 1930 г. и ще видите, че се пише: излишек 115.000.000 л. Излишек! Може ли някой да ми възрази, че въ прихода е мината една сума от съкровищни бонове, равна на 400.000.000 л.? И може ли също да възрази, че въ забележката отдолу е казано: „Обаче има вече издадени, но непредставени за изплащане, неизплатени платежни заповѣди на сума 502.464.000 л.“

Е добре, г-да, ако имате сключен заем въ размѣръ на 400 милиона лева — азъ не споменавамъ за нови 150 милиона лева, взети отъ Народната банка, азъ не зачехвамъ и въпроса за заема отъ фондовете, азъ вземамъ бюлетина така, както е — ако съберете тия две цифри, ще видите, че вие вече имате единъ дефицитъ въ размѣръ на 900 милиона и излишекъ 115 милиона лева. Споредъ вестника на търговското съсловие, само неизплатенитѣ платежни заповѣди достигатъ до 900 милиона лева.

Министъръ В. Молловъ: Всичкитѣ цифри на търговското съсловие сѣ търговски.

И. Януловъ (с.д.): Като вземете предъ видъ тоя фактъ — излишекъ отъ 115 милиона лева, вие имате 800 милиона лева дефицитъ. Нека се знае туй.

Министъръ В. Молловъ: Кое да се знае — официалнитѣ числа ли или тѣзи на търговското съсловие?

И. Януловъ (с.д.): За да се разбере, кое е вѣрно, трѣбва да изслушаме и тѣхъ, търговцитѣ, но азъ вземамъ, г. министре, само официалнитѣ цифри. Вие, обаче, казвате: „Азъ се надѣвамъ на приходитѣ презъ м. м. януарий, февруарий и мартъ“. Вчера азъ получихъ равностѣтката за м. януарий — г. министърътъ я има. Отъ тази равностѣтка се вижда, че между приходитѣ и разходитѣ презъ м. януарий има една разлика, че се намираме въ единъ, макаръ и не голѣмъ, дефицитъ. Е добре, кѣде е вашата сигурност, че презъ м. м. февруарий и мартъ ще имате излишекъ, съ който да допълнимъ цѣлия тоя дефицитъ?

Какво е постижимо? За деветъ месеци сѣ постигнали всичко крѣгло 5 милиарда, а миналата година 6 милиарда лева, значи 1 милиардъ лева въ по-малко. Г. министърътъ на финанситѣ казва, че се надѣва презъ последнитѣ три месеци на текущата финансова година да постигнатъ 1 милиардъ лева. Азъ подчертавамъ, отъ една страна, извънредно голѣмото намаление на приходитѣ, което надминава вече 20%, и, отъ друга страна, явния и реаленъ дефицитъ, на който, въпрѣки всички отрицания, сме свидетели.

Случайно ли дойде всичко това, г-да? Резултатъ ли е то на свѣтовната стопанска криза или има прѣстъ въ финансовото влошаване на положението ни и политиката на Демократическия сговоръ?

Да, има прѣстъ и тая политика. Демократическиятъ сговоръ има много голѣма отговорностъ за това — говоря специално за финансовото ни положение. И азъ бих желалъ, бившиятъ министъръ на финанситѣ, който тѣй рѣзко критикува въ популярнитѣ вестници сегашния министъръ на финанситѣ, да дойде тукъ и да ми отговори на въпроса: защо сте платили въ началото на 1924 г. на една съседна намъ държава 300 милиона, когато не трѣбваше да ги платимъ? Защо следъ това започнахте изплащането на окупационния дългъ, за който се знаеше, че не трѣбваше да го плащаме? Защо на 11 декември 1926 г. сключихте една конвенция за прогресивното валоризиране на довоеннитѣ ни дългове? Защо ще ги плащаме ние златни, когато Ромъния и следъ туй Германия, Югославия достигнаха спогодба въ много по-малкъ размѣръ? Ако стане нужда, при първа полемика, ще цитирамъ тѣзи данни. До края на 1926 г. плащахме довоеннитѣ си дългове въ френски франка; дотогава тѣ бѣха 2½ милиарда лева, а сега сѣ 10 милиарда лева, споредъ таблицата на валоризацията. Това е минало съвършено незабелязано, безъ разискване въ Парламента, но размѣрътъ на наложената ни тежестъ надминава размѣра на репарациитѣ. Репарациитѣ ни достигатъ до 4—4½ милиарда български лева, а загубата отъ прогресивната валоризация на довоеннитѣ ни дългове достига 7 милиарда лева. Азъ осѣдихъ и послешнитѣ валоризации; по искането на Българската народна банка тукъ бѣ внесено едно законопроектче за прогресивното валоризиране и на нейнитѣ външни заеми, което се прие въпрѣки нашата предварителна критика.

Г. Данаиловъ заедно съ г. Семерджиевъ и други въ докладъ си до XXII-то общоосно Народно събрание, не отдавна, въ 1930 г., изрично пишатъ, че на 11 декември 1926 г. е сключено съглашение, одобрено отъ Народното събрание на 16 декември 1926 г., споредъ което (Чете) „ставатъ нѣкои измѣнения въ валутата на плащането, върху които комисията смѣта за необходимо да обрне

вниманието на народното представителство“. Тѣ заявяватъ, съ тържественостъ, че това съглашение заслужава вниманието на Парламента и прибавятъ: (Чете) „Комисията разбира смисъла на тази отстъпка, ако държавата би имала дължностъ да откупува облигации по своитѣ заеми“ — отъ начало валоризацията не е голѣма — „защото така тя би могла да си намали дълга. Но отъ самия отчетъ на Дирекцията за 1926 г. се вижда, че подобни откупвания сѣ станали за една незначителна сума отъ 817 500 л.“ — смѣтна сума. По-нататкъ членоветѣ на комисията, съставена отъ най-видни депутати — сегашниятъ министъръ на благоустройството г. Данаиловъ, председателъ на финансовата комисия г. Семерджиевъ и други — се обръщатъ къмъ Парламента, тѣ, Сговорътъ, и молятъ васъ, опозицията, да направите туй, което пъкъ азъ сега моля правителството да го направи и за което трѣбваше досега да бѣде дадено изложение въ Женева. Когато отидохте тамъ да искате да ни се дадатъ оборотни срѣдства, трѣбваше да представите доклада на тази комисия. Въ него се казва по-нататкъ: (Чете) „Макаръ че това съглашение съставлява едно облекчение въ плащането, все пакъ при затрудненото финансово положение на страната и при наложениитѣ й репарации изплащането и на тѣзи суми се чувствува отъ държавния бюджетъ и би трѣбвало, както допуца и самото съглашение, въ едно близко бъдеще да се направи една ревизия въ смисълъ на едно по-голѣмо облекчение въ плащането, защото явно е, че сумитѣ на нашия бюджетъ по държавнитѣ дългове растатъ ежегодно“. Това е фактътъ и то е много важно. Тѣ говорятъ въ доклада си да се направи ревизия въ едно близко бъдеще и даватъ доклада си въ 1930 г. за бюджета отъ 1927 г. Значи, още въ 1927 г. е трѣбвало да се направи ревизия въ най-близко бъдеще, а колко повече трѣбва да се направи ревизия сега.

Е добре, на какво се силее комисията, за да може да говори за тѣзи облекчения? Силее се на самата конвенция. Въ конвенцията изрично се казва, че, ако стопанското — не финансовото — положение на държавата се влоши, ще се направи известна ревизия въ полза на страната, въ полза на България. Ревизията се разбира въ смисълъ на намаление на валоризирането. Е добре, г. г. народни представители, ако погледнемъ въ голѣмата равностѣтка на държавнитѣ дългове, ние ще видимъ, че най-голѣмото ни перо сѣ външнитѣ дългове — довоеннитѣ и следвоеннитѣ. Външнитѣ ни дългове достигатъ 16 милиарда лева. Като смѣкнете отъ тѣхъ 6 милиарда лева — новитѣ дългове следъ войната: стабилизационния и бѣжанския заеми — оставатъ 10 милиарда лева.

Тѣзи голѣми задължения изискватъ лихви и погашения. Вие виждате въ бюджетопоекта на държавнитѣ дългове, че за тѣзи ни задължения отиватъ лихви и погашения на сума близо 1.400.000.000 л. заедно съ вноската за репарациитѣ, вънъ отъ всички други държавни дългове, които пъкъ достигатъ до 2.300.000.000 л.

Единъ въпросъ, върху който би трѣбвало най-сериозно да се помисли, е въпросътъ за ревизия на тази конвенция. Обвинението срещу правителството, че е сключило тая спогодба при непознаване податнитѣ сили на българската държава и, второ, че тая спогодба е сключена да се запази властѣта и да се улесни сключването на известни заеми, това обвинение е категорично, то се подкрепя и отъ единъ официаленъ документъ, който най-малко тукъ се цитира, но който е най-важенъ — парламентарниятъ контролъ върху приключването на бюджетитѣ. И не само отъ това гледище, но и отъ гледище на настоящето и бъдещето ние трѣбва да се спремъ на тоя голѣмъ фактъ, защото трѣбва, неминуемо трѣбва, да поискаме ревизия на тая конвенция.

Азъ си спомнямъ речта на г. министъръ-председателя въ края на м. декември, въ която той казваше, че, ако финансовото положение на страната се влоши, ще поискаме една ревизия на външнитѣ ни задължения, и то не само на репарациитѣ. Азъ си спомнямъ и думитѣ на г. министъра на финанситѣ въ Женева — думи много умѣстни. Той каза тамъ: ако искате отъ България всичко, България може да дойде до положение, когато да ви каже — той го казваше съ една фраза така, както съответствуваше да се каже предъ Обществото на народитѣ, но една фраза, на която смисълътъ бѣше: — България може да ви каже, че е затруднена въ редовното изплащане на своитѣ външни плащания. И азъ питамъ тогава защо тоя въпросъ остана досега затуленъ?

Вториятъ въпросъ — за репарациитѣ. Също така, азъ обвинявамъ Демократическия сговоръ, а заедно съ него обвинявамъ въобще и всички, които сътрудничиха да се стигне до Хагската спогодба, затуй, защото ние се обременихме съ тая спогодба да плащаме въ продължение на

37 години по 270 милиона лева всъка година, когато можеше да не плащаме нищо. Но, наред с големите наши критики, наред с рисуването на страшното социално и бедствено стопанско положение, сочеха се въ Хага данни, че страната ни е въ едно особено благосъстояние, като се вземаха от хвалбите при подготовката на заема. Демократическият сговор и правителството на България тръбваше много по-упорито да държи, да се достигне до един желан резултат. Обаче тогава се гсворѣше, че определеното въ Хага задължение съответствувало на податните сили на България. Ние опонирахме и заявявахме, че податните сили на българския народ не позволяват да се плащат репарации. За жалост, и тук излъзохме прави.

Просто е срамно не само за българския народ, но, бих казал, срамно е за културна Европа, при туй положение на българския народ, когато той е достигнал до една абсолютна неволя, да плаща репарации. Аз нѣма да ви цитирам статията, напечатана наскоро въ The Nation от един американски икономист, който казва, че е срамно да плаща Германия репарации — Германия, която има 2.500 милионери, Германия, която строи редовно градини и паркове, която е направила здания за 5 милиона души, Германия, която си строи флота, Германия, за която най-големият въпрос сега е построяването на новъ военен кораб и която, при все това, е наистина бедна. Тоя американски икономист казва: срамно е да ограничавате тоя народ въ неговото развитие и да му искате да плаща репарации. А какво остава тогава за насъ?

Р. Василевъ (д. ср): Не забравяйте, че въ Германия има 6 и половина милиона безработни. Така че тамъ не е така добро положението.

И. Януловъ (с.д): Азъ това съвсемъ не забравямъ. но Вие не забравяйте, че на тия 6 и половина безработни Германия плаща 2 милиарда и 800 милиона райхсмарки за поддържането имъ. Германия може да понася това. А ние какво плащаме на нашите 40.000 безработни?

Започнало е вече едно свѣтовно движение за премахване на репарациите. И въ днешния моментъ Демократическият сговоръ не изпълнява въ това отношение своето задължение — да постави въпроса за репарациите. Преди 3—4 дена стана нѣщо друго — окончателното прехвърляне на нашите репарационни задължения къмъ Международната банка за изравняване на плащанията или, както я казватъ, Международната репарационна банка.

Г-да! Азъ знамъ какво възражение ще ми се направи. Вие ще ми направите юридическото възражение: можехме ли ние да не изпълнимъ Хагската спогодба? Но и вие чувствувате, че днесъ обстоятелствата толкова много сж се измѣнили, че даже юридически можемъ да се основемъ на формулата *sic stantibus*. Въмѣсто да поставите въпроса за ревизия, оповестявате като облекчение новото съглашение, че изплащането можело да става въ четири вида монети, но все пакъ монети златни — въ франкове, лири стерлинги, долари или лирети, но които трѣбва да купите срещу български левове.

Съ новото съглашение, обаче, става окончателното премахване на чл. 122 отъ договора за миръ, а заедно съ това тия задължения се превръщатъ въ банкови задължения.

Ще стоимъ ли само на тая надежда, че ще стане опрощаване на довоенните дългове, за да можемъ да претендираме за 50% намаление на репарационните плащания? Въ тоя моментъ на страшна криза, трѣбва да изпълните вашите думи, които по-рано казахте: че ако положението на България се влоши — а то се е съвсемъ влошило — вие ще поискате отлагане, ако не и унищожение на известни външни плащания, на първо мѣсто репарациите. Вие, обаче, извършвате тъкмо противното. Вие ги увѣковечавате, вие ги стабилизирате.

Както виждате, г. г. народни представители, не е въпросъ за една обикновена критика, която може да ви вълнува. Срещу цифрите, които давате, азъ ви противопоставямъ други съответни цифри. И азъ бихъ желалъ да ми се отговори по тоя въпросъ, който е общобългарски въпросъ, който тежи на българския селянинъ, на българския пролетариатъ — да ми се отговори ясно: когато днесъ съкращавате съ 10% заплатите на чиновниците, когато дѣлите чиновниците на женени и неженени, безъ да държите смѣтка, че нѣкой нежененъ може да поддържа майка, сетри, сираци отъ войната и пр., когато едвамъ ще можете съ месечните бюджети и съ чеката да свържете двата края на бюджета и съвсемъ не ще го реализирате, какъ можете да не повдигате още въпроса за нашите репарационни плащания?

Неповдигането на тоя въпросъ отъ васъ се обяснява много лесно. То се дължи на онази систематическа отстъпчивост на днешното правителство, изходяща отъ Демократическия сговоръ, въ продължение на 8 години по всички въпроси на външните ни плащания. Не отказвамъ, че е имало известна борба отъ отдѣлни министри. Но отъ цѣлата тая редица въпроси, като започнемъ съ плащанията, които направи Петъръ Тодоровъ на една съседна държава за нѣщо, което не дължимъ, като минете презъ плащането на Деклозиера, който направи на България сума злочестини, като минете презъ плащанията на Дисконто-Гезелшафтъ и унищожението на нашите вземания отъ Германия, които не азъ, а г. Калфовъ изчислява на 17 милиарда лева, на когото казали въ Външното министерство на Германия: „Почакайте, и тоя въпросъ ще се уреди“; като минете по-нататкъ — по всѣко наше задължение има и вторично, секундерно задължение — и дойдете най-после до Хагската спогодба, въ нея ще видите, освенъ репарациите, едно задължение къмъ чуждите подданици и второ едно задължение за изплащане отоманския дългъ, по който се предполагаше, че ще плащаме 4 милиона лева годишно, а установихъ, че сж определени несправедливо десеторно повече — едно нехайство въ финансовия ресурсъ на българската държава преди Моллова и преди Демократическия сговоръ. И тая цифра е определена отъ единъ арбитражъ; за тая цифра ние нѣмахме точни данни въ финансовата комисия, нито въ комисията по Министерството на външните работи, и директорътъ на Държавните дългове трѣбваше да потвърди думите ми: тоя дългъ е много по-голямъ, той ще бѣде плащанъ до 2.009 година! За сега отоманската империя прави голѣми спѣнки и ние още не плащаме. Но тоя въпросъ е откритъ.

Отъ всичко това се вижда, че ние хвърляме презъ прозореца златото, за да протѣгаме сега рѣжка въ Женева за оборотни срѣдства. Ами изплатените 215 милиона лева, и то отъ заема, на нѣколко предприемачи и закупчици на акции, по така наречените арбитражни решения? Каква борба водихме тукъ тогава! Това бѣ епохаленъ скандалъ въ законодателството и правото, за който г. министъръ-председателятъ заяви, че ще намѣри юридическата формула, за да го изгради, а не намѣри такава. Вие (Къмъ министрите) платихте 215 милиона лева заради 17—18 милиона лева; акционерите взеха валоризирани левове, за да дадатъ собствените пари на банката невалоризирани. Тогава вие бѣхте много разточителни.

Всичко това представлява една система на действие. Къмъ тая система се притуря сключването на заемите. Кой би осмѣлилъ по принципъ настаняването на бѣжанците? Но, свързането на това настаняване — да не отварямъ този дебатъ, защото той ми напомня много болни спорове съ г. министра на финансите — свързането, казвамъ, на това настаняване съ такова колосално задължение надъ два милиарда лева е една голѣма грѣшка. Нашата критика бѣше много справедлива. Вие, г-да (Къмъ министрите), ни сочите цифри и ни казвате, че срѣдствата отъ този заемъ сж пласирани. Да, ние знаемъ, това е вашето оправдание, но изразходването на този заемъ остава на България едно колосално задължение. Сжщото е и съ стабилизационния заемъ. Той е изразходванъ, казвате вие: единъ милиардъ и толкова лева на Народната банка, 700 и толкова милиона за изплащане държавни задължения, толкова милиона за Земледѣлската банка и пр. Ето къде е употребена голѣмата частъ отъ срѣдствата на стабилизационния заемъ.

А какво препорѣчвахме ние? Ние препорѣчвахме още преди заемите да се пристѣпи къмъ икономии по бюджета, къмъ икономии, до които вие сега идвате. Ние още тогава препорѣчвахме бюджетътъ на държавата да не бѣде повече отъ 6 милиарда лева. Ние препорѣчвахме настаняването на бѣжанците и на неимотните да се извърши при една международна помощъ, но на по-друга база. Ние препорѣчвахме едно вътрешно стѣгане и поставяне въ чужбина на истинското положение на България, а не да плащаме репарации и външните ни задължения за довоенните заеми валоризирани. Е добре, ние излъзохме прави — вашата политика доведе до днешната финансова катастрофа.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Само че имате грѣшка. Напр., Вие казвате, че за настаняване на бѣжанците сж дадени 2 милиарда лева, а тѣ сж 1 милиардъ и 400 милиона лева.

И. Януловъ (с.д): Азъ Ви казвамъ на колко лева възлиза заемътъ, г. министре. А вие платихте отъ него и единъ летящъ дългъ. Извърши се, азъ казвамъ, варварство

спрямо България — от един хуманитарен заем да искаш да се плаща един довоен летящ дълг.

Ако финансовото положение на България е лошо, стопанското ѝ положение не е по-добро. Стопанската криза ни разкри, от една страна, международното влошаване на положението, катастрофалното спадане на цените при увеличено производство на задоеанските страни с 76% — Европа го е увеличила само с 5% — от друга страна, тя ни показа, че ние, първо, не сме взели навремето достатъчно мерки, т. е. не бяхме подготвени, и, второ, че цялата наша стопанска система през течение на последните 8 години, па, ако щете, и от по-рано, е била без стопански план, без една системна политика по предварително начертани генерални линии, за да може да се очакват необходимите резултати. И ние, изненадани от кризата в 1930 г., изпаднахме в едно безизходно положение. В първото шестмесечие на 1930 г. настъпи индустриалната, търговската, банковата и финансовата криза в България. В второто шестмесечие като стихия дойде влошаването на нашето земеделско стопанство — яви се кризата в земеделското стопанство. Днес, в началото на 1931 г., ние се намираме при една всеобща, в всички стопански ресори на България, криза.

Е добре, има ли отговорност за всичко това Демократическият съговор? Дали, за да изпадне нашата страна в това тежко положение, причината е само международна — това че Европа е стегната в клещите на свръхпроизводството на задоеанските страни и на дърпината на Русия, или има една голяма отговорност и Демократическият съговор?

Стопанската криза в нашата страна се дължи и на следните обстоятелства: първо, никога досега не се туриха в хармония финансите на нашата страна с нейното стопанство. Този конфликт, който тръбваше да бъде замънен с една хармония, с една душа, с тая цялост, се проявяваше явно в непрестанните, в непрепоръчителните борби, които се водиха между финансовите и стопански ресори, особено между финансите и земеделското. Второ, никога не се е помислило действително за създаването на един реален стопански план в нашата страна. Г. министър-председателят настояваше категорически през 1928 г. да се тури най-после край на това пръкомърно настръхване на нашата индустрия, а г. Бобошевски искаше систематически да се продължи срокът за настръхване на мѣстната индустрия и прокара закон за това.

Министър-председател А. Ляпчев: Бъркате годините. Това е в 1927 г.

И. Янулов (с. д.): 1927 и 1928 г., а се реализира в 1928 и 1929 г.

Министър-председател А. Ляпчев: Въ намаление облагоителите на индустриалците.

И. Янулов (с. д.): Напротив. Стигна се до тази страшна дисхармония, която довежда до едно положение, щото — аз ви казвам, че ще цитирам само вашите вестници — в в. „Демократически съговор“, па и в в. „Слово“ да се пишат редица статии срещу прекаленото настръхване на индустрията. В в. „Демократически съговор“ има една статия от професор Владимирин, която е един цял обвинителен акт срещу тая система, прокарана у нас — настръхване не на индустрията, а на индустриалците чрез едно чрезмѣрно увеличение на техните печалби, вземани направо от митото на България. Не чувствувате ли вие, че цяли милиарди, голяма част от които отиват в чужбина в форма на тантими, печалби и пр., с залудо хвърлени пари? Не достигнахме ли до този абсурд, да виждаме — това, което най-много боли — селянинът като отиде на пазара да си набави сол, газ и пр., да дава двойно и тройно по-голямо количество килограми жито, отколкото е давал по-рано? Въпросът за хармония на цените се наложи на цял свят; той се налага и на България. Не усещате ли, че тая дисхармония трови стопанския и социалния живот на България, че тя не е нито оправдана стопански, нито социално може да бъде търпима? Какво се направи в това отношение?

Въ продължение на 6 месеца се говори за една специална комисия в Министерството на финансите, която да регламентира цените на вносните и на произвежданите у нас индустриални фабрики. Нека ни се каже какви резултати от тази комисия? Ще взема за примѣръ захарта. Установено е, че цената на захарта може спокойно да се намали с 5 л. Въ времето на бившия министър на финансите се образувала една експертна комисия, която да

прегледа сметките на захарните фабрики; тази комисия прегледала сметките на една от тия фабрики и един член от комисията изрично пита в в. „Търговско-промишлен глас“: „Какво стана с този протокол, в който изнесохме, подкрепено с подписите ни, че костюмата стойност на захарта е показана с 6 л. повече, отколкото е в същност?“ Аз не зная по кой начин — не казвам мистериозен, но питам по кой начин — се свършват тези анкети и изучвания у нас. Странни работи стават в България!

Н. Падарев (д. с.): Вие не знаете ли това?

И. Янулов (с. д.): За голямо съжаление, всички знаем по кой начин става това. Благодаря ви, че направихте това самопризнание от името, тъй да се каже, на управляващите. Аз обвинявам обществеността в България — у нас може да мине всичко, стига да мълкне пресата, а пресата може да мълкне, ако голѣмите партийни вестници не пишат по въпроса, а те може да не пишат по въпроса, както не писаха за арбитражния грабеж. Който има уши да слуша, нека слуша, и който иска да ме разбере, нека ме разбере.

Т. Кожухаров (д. с.): Ясно, ясно.

И. Янулов (с. д.): По въпроса за захарта чувстваме това и се питаме, няма ли преса? Този въпрос остана за някои от най-малките вестници, но не е добре да се държи обществото в едно чувство на негодувание, без обяснения, без надлежна мерка. Седем месеца преговаряме с фабриките, имаме всички данни, които са публикувани и в в. „Демократически съговор“, както и в вестника на търговското съсловие, които се изнасят и туктам и от които е явно, че можете да облекчите положението на българския народ поне по отношение на захарта, имате способ да отговорите на този зов, който четем постоянно в цялата преса: „Яжте захар“, като наложите на фабрикантите да намалят цената на захарта с 4—5 л. Не, това не става в нашата страна. Ето една голяма дисхармония не само между цените на зърнените храни и фабрикатите, но и в голѣмите линии на стопанската политика на нашата страна.

Ние виждаме тази дисхармония в всички стопански ресори, виждаме съ каква голяма безсистемност се процедира и в земеделството, въпреки усилията на г. Димитър Христов да създаде нещо в земеделството. Тази безсистемност се дължи на туй, че нямаме един цялостен стопански и финансов план, и милиарди отиват залудо. Известни усилия са за похвала, но не усещате ли, че тази липса на системност не само струва милиарди, но разклаща основите на нашето стопанство? Поне днес, когато вече се намираме в тежко положение, аз бих желал Демократическият съговор да отговори на този въпрос.

За жалост, не виждаме това. Ние не видяхме в Демократическия съговор способност да отговори на въпиоците нужди на населението при сегашната стопанска криза. Създаде се закон за закупуване на храни, който, според мене, до голяма степен е фискален, защото не може да доведе до едно увеличение цените на пазара, освен в началото. Този закон ще струва чувствителна загуба на държавата.

Министър В. Моллов: И сега има покачване.

И. Янулов (с. д.): Създаде се и закон за експортен институт, който закон едва вчера е публикуван в „Държавен вестник“, но това е една реформа à la longue, за дълго време, от нея не можем да очакваме, сегасега известни резултати.

Пита се, къде ви са голѣмите реформи по двата важни въпроса: по въпроса за голѣмата задълженост на селското население и по въпроса за хармонията на цените, за да може населението да изживява, да съществува? Где е вашата стопанска политика в днешния момент? Няма я. Няма я, защото не разполагате с финансови средства: няма я, защото не разполагате с истински голѣм стопански план. Всичко в стопанския и в финансовата ви политика вървеше и върви von Tag zu Tag lebens, от ден за ден. Вие казвате: „Ние ликвидираме“. Да, вие ликвидирате, но при тази ликвидация нямаше добра оценка на податните сили на българския народ, и не само това — нямаше желание по всеки спор да се сложи въпрос за оставка. Ние бихме предпочели по въпроса за репарациите и по ред други въпроси да имаме тук сметната на три кабинета, било от Демократическия съговор или от други партии, вмѣсто да ви слушаме да казвате, оправдавайки се

съ вътрешното разцепление на българския народ: „Ние сме незамъбни“. Това положение на липса на стопански и финансов планъ, това състояние на стопанска и финансова анархия продължава, то се изкориства отъ нашитѣ противници, то ще струва на България, може би, много милиарди.

И, ето, вследствие именно на тази липса, първо, на планъ и, второ, на устойчивост, цѣлата българска общественост, наредъ съ Демократическия сговоръ, започва да съдействува за обременяването на България съ нови задължения. Думата ми е за претенциитѣ на Гърция. Виждаме какъ тѣзи претенции, които можеха да бждатъ разрешени извънредно добре въ полза на българския народъ преди година-две, когато Гърция се намираще въ затруднено положение, днесъ се издигатъ въ едни чудовищни искания. Виждаме какъ, вмѣсто да бждемъ свидетели да се изпълнятъ думитѣ на г. Буровъ, че той е готовъ да си даде оставката, но по никой начинъ не ще приеме компромиси поне по тия безспорни въпроси, малко по-малко, вследствие голѣмата заблуда, хвърлена по цѣлия свѣтъ отъ тѣзи магьосници въ политиката — гърцитѣ, които иматъ единъ Венизелостъ, които иматъ единъ Политисъ. — България трѣбва по едни опасни релси. И въ това отношение — защото се касае за единъ голѣмъ въпросъ, който ще легне върху гърба на българскитѣ финанси — азъ не мога да не поискамъ упорито държание изобщо отъ правителството. Тукъ нѣма единъ пактъ за приятелство, за арбитражъ и пр., нѣмаме въпросъ отъ общо международно значение, незабѣгащо непосредствено финанситѣ и стопанството на България, а имаме единъ въпросъ, който може да разстрои още повече финанситѣ на България.

Е добре, въпрѣки че има една висока интервенция, допустната, за жалостъ, вследствие на недобрата, на лошата, слабата външна политика на България, ние ще трѣбва — азъ пакъ настоявамъ на туй — да си останемъ до висша степенъ непримирими.

Обаче съ болка на сърдце азъ виждамъ, че въ нѣкои статии на българската преса въпросътъ се решава. Ползувамъ се отъ тази трибуна да обърна вниманието на нѣкои български журналисти и публицисти да не бързатъ съ разрешаването на този въпросъ, преди още министърътъ да не е казалъ своята дума при това явно, очевидно несправедливо третиране на България. Какъ може да се пише, макаръ съ много добри намѣрения, че по въпроса за 6-тѣ хиляди рекламации на бѣжанци българскитѣ делегати въ Обществото на народитѣ си билъ далъ съгласието, че този е най-последниятъ срокъ, и пр.? И по-сече — казва този журналистъ — за отхвърлянето на тѣзи рекламации гърцитѣ измислиха анхиласкитѣ събития, то изглежда, че се отива къмъ тезата на гърцитѣ отъ преди две години: анхиласкитѣ събития да се зачеркнатъ, срещу 6-тѣ хиляди български рекламации. Въ единъ отъ голѣмитѣ вестници се пише: „За България и за Гърция не е въпросъ за нѣколко милиона по-горе или по-долу“.

Р. Василевъ (д. сг): Кой пише тая статия?

Министъръ В. Молловъ: Антоновъ — така ми се струва?

И. Януловъ (с. д): Г-да! Като боравещъ, заедно съ мнозина отъ васъ, съ стопански и финансови въпроси, азъ казвамъ, че този въпросъ не е тъй маловаженъ за България.

Р. Василевъ (д. сг): Въобще, г. Януловъ, трѣбва цѣлата преса да не изпревари събитията и да държи другъ тонъ. Жалко е, че нѣкои не разбиратъ това.

И. Януловъ (с. д): Вашитѣ думи сж точно въ хармония съ бележката, която си позволихъ да направя отъ тази трибуна.

Има и други подобни грѣшки въ външната ни политика, които могатъ да хвърлятъ нови задължения върху нашата страна. Министърътъ на финанситѣ изнесе нѣкои ясни и категорични цифри по задълженията на Гърция къмъ България.

Г. г. народни представители! Стопанското положение на България е влошено не само отъ грѣшки на Демократическия сговоръ; тукъ има и една политика на голѣмъ капитализъмъ, на шепа хора, които се ползватъ отъ облагитѣ на българската индустрия, които сж въ близъкъ контактъ съ чуждия капиталъ и които, заедно съ нѣколко голѣми банки, малко по малко сж взели въ рѣшетъ си търговията — вноса и износа — на нашата страна. Азъ искамъ да посоча, че въ вашата срѣда, колкото и да говорите за демократизъмъ и за социална справедливостъ, и до днесъ владѣе манталитетътъ на голѣмия капиталъ. Има стремление — забелязва се и въ нѣкои други отъ опозиционнитѣ буржоазни партии — да се внесе духъ на повече социална

правда, но трѣбва да заявимъ явно, че владѣе банкерскитѣ духъ, този духъ на капиталистическата печалба на всѣка цена, поставянето на частнитѣ капиталистически интереси надъ голѣмитѣ обществени интереси, и че Демократическиятъ сговоръ отъ 8 години води своята стопанска политика подъ сѣнката на този духъ.

За доказателство ще се спра на въпроса за картелитѣ. Вашето държание спрямо картелитѣ въ България не може да търпи никаква критика, и е само за осъждане. Въ правителствената преса дори се явяватъ статии, съ които се иска ограничаване на картелитѣ, прилагане на съществуващитѣ закони, създаване на нови закони. Говорите тукъ отъ нѣколко месеци, че ще внесете законопроектъ за ограничаване на картелитѣ, да не бждатъ организации за създаването само на високи печалби, а да бждатъ дотолкова, доколкото не могатъ да се премахнатъ, организации за рационализиране на производството. Где е този законопроектъ? Въ експозето си министърътъ на финанситѣ каза, че министърътъ на търговията щѣлъ да го внесе въ скоро време. Кога ще бжде това скоро време, за Бога? Ние вече привършваме. Едва ще ни стигне времето, за да гласуваме бюджета и избирателната реформа.

Той служи за барометъръ на вашата дейностъ и на поставянето частнитѣ групови интереси надъ голѣмитѣ обществени интереси. Въ България има създадени досега 10—12 групи, на които главната задача е запазването височината на печалбата. Започнете съ картела на захарнитѣ фабрики, свършете съ картела на пивоварнитѣ фабрики и т. н., ще видите, че тамъ липсва голѣмата стопанска задача за рационализация, а има задача да се създаде монополъ на ценитѣ, срещу който монополъ се издига цѣлото общество. Създаватъ се две страни: едната, това сж шепа хора, които искатъ опредѣлянето на ценитѣ да не става отъ свободната игра на търсенето и предлагането на пазара, но по тѣхното желание за голѣми печалби, а отъ другата страна е цѣлото изнемогващо общество отъ занааятчий, които затварятъ дюкянитѣ си безъ никаква печалба, отъ селяни, които нѣматъ счупена пара въ джоба си, отъ работници, които гладуватъ въ мизерия и се самоубиватъ. Вие виждате една страшна мизерия на 5.900.000 души и срещу нея нѣколко стотици, нека ги кажемъ, нѣколко хиляди хора въ България, на които трѣбва да се напомни фразата: „Г-да! Богатството и то има дългъ: помислете за бедността“. А азъ ще го кажа не въ тази сантиментална форма, а въ друга форма: държавата има свои социални функции; чл. 171 отъ закона за акцизитѣ казва, че когато има прѣкомѣрни цени, опредѣлени чрезъ съюзяване на фабриканти и др., министърътъ на финанситѣ, следъ щателна анкета, има право да фиксира ценитѣ на захарта, на солта и на други артикули. Министърътъ на финанситѣ назначи специална комисия за тази целъ, но тя не можа да даде онѣзи резултати, на които той се надѣваше, и замръ.

Но вие разполагате и съ друго мощно срдѣство. Има единъ законъ, както го нарече г. Ляпчевъ, на тонковитѣ — изразъ, въ който виждате цѣлия манталитетъ, цѣлия духъ, който владѣе върху грѣшната, върху бедната българска земя въ продължение на толкова години: ние се шегуваме съ въпроса за гарантиране благосъстоянието, социалната възможностъ, екзистенцъ-минимума на българското изнебѣдно население. Е добре, има въ тая страна законъ за ограничение на спекулата; въ този законъ изрично се говори за съществуващитѣ картелни организации. Тамъ се казва: (Чете) „Лица или сдружавания, които сключатъ помежду си съглашение за установяване или поддържане на прѣкомѣрни цени на предмети отъ първа необходимостъ на пазаритѣ въ страната“ и т. н., „се наказватъ съ строгъ тъмниченъ затворъ до 3 години и съ глоба отъ 100.000 до 500.000 л.“ Когато сте опредѣлили наказанието, сте били строги: тъмниченъ затворъ до 3 години; но когато дойде да прилагате закона, да го Наложите, защото е законъ, тамъ вие се явявате съвършено слаби. Даже въ момента, когато привършваме нашата легислатура, този въпросъ остава откритъ. Срецу картелитѣ не сж взети абсолютно никакви мѣрки, дисхармонията между ценитѣ е крещеща.

Въ социалната областъ трѣбва да констатираме не само безистемностъ, не само липса на достатъчна грижа, но и голѣма жестокостъ спрямо работническата класа. Въ България съществува социално законодателство, обичае да говорите за него въ чужбина, но то далечъ не се прилага достатъчно. То не се прилага дори и днесъ, когато страната се намира въ страшна стопанска криза.

Ние въ България сжщо можемъ да говоримъ за масова безработица. Не е вѣрно, че тая безработица била сезонна. Г. министърътъ на финанситѣ въ своето експозе посочи близо 40 хиляди безработни у насъ. Министъръ-председателъ г. Ляпчевъ го прекъсна и каза: „Но това сж сезонни

работници“. Не, г-да, това не сж сезонни работници въ безработица, това е една безработица, която въ по-голъми или по-малки размъри съществува въ продължение вече на две години; това е една безработица, която може да намалее вследствие увеличаване на ангажиранитъ работници въ тютюневитъ складове и въ строителството, но която е една язва за българската действителност. Какво направихте въ това отношение?

За да се види докъде отива безгрижието на държавата към населението, достатъчно е да разгледаме какви грижи се полагат за безработнитъ. Въ Народното събрание нѣколко пъти се говори да се гласува за безработнитъ кредитъ отъ 10—20—30 милиона лева и пр. При всички тия случаи азъ не пропуснахъ да напомня, че социалнитъ осигуровки сами по себе си биха ни дали една достатъчно голѣма сума, за да можемъ да посрещнемъ задълженията за поддръжка на безработнитъ. Обаче вследствие на това, че социалнитъ застраховки въ България се намиратъ въ единъ истински хаосъ, на тая грижа не бѣше погледнато съ всичката сериозностъ. Грижата къмъ работническата класа бѣше изоставена на последно мѣсто.

Фондътъ „Безработица“ се намира въ следното положение: първо, нѣма една истинска регистрация на безработнитъ въ страната; второ, безработнитъ, въобще наемнитъ работници, макаръ че сж задължително осигурени при фонда „Обществени осигуровки“, не сж снабдени съ работнически книжки и, следователно, не сж залепени съответнитъ марки за застраховка; на трето мѣсто, нѣма система въ отпускане на помощитъ; на четвърто мѣсто, нѣма изпращане на кредити, съ които да се изплатятъ помощитъ на работницитъ. Дневната помощ на безработенъ бѣше досега 10 л. за нежененитъ и 16 л. за жененитъ.

Въ бюджета миналата година се предвиди за безработнитъ една сума отъ 3 милиона лева. Фондътъ „Безработица“ днесъ има 49 милиона лева, а независимо отъ тѣхъ има и 23 милиона дългъ на държавата къмъ него. Следователно, той разполага съ 72 милиона лева. Съ тия 72 милиона лева вие можехте да подпомогнете не 10 хиляди безработни въ началото, не 20 хиляди души, както бѣха презъ 1929 г. — вие можехте да подпомогнете 37 хиляди души, колкото, съгласно изложението на г. министра на финанситъ, е числото на безработнитъ въ България. Ако направите една елементарна смѣтка, вие ще видите, че, подпомагайки безработнитъ въ продължение на три месеца или 12 седмици, както е казано въ закона, вие ще дадете не повече отъ 1.350 л. на безработенъ, и то жененъ. Е добре, съ тая сума вие можехте да подпомогнете до 60 хиляди безработни за презъ всичкото време, а не 37.000. Искания за нови кредити бѣха основателни въ смисълъ, че трѣбваше да стане едно увеличение на помощта и увеличение на срока за подпомагане на безработнитъ. Въ всѣки случай ние сме разполагали съ пари и разполагаме съ пари, за да подпомогнемъ безработнитъ.

Азъ изнесохъ единъ списъкъ отъ 104 работници, самоубили се въ България въ продължение на 3 години, вследствие на мизерия, вследствие на безработица. Защо? Защото не подпомагаме безработнитъ. Ето отъ къде иде анархията.

За м. януарий сж похарчени всичко 100 хиляди лева за подпомагане на безработнитъ. Ако раздѣлите тая сума на помощта, дадена на всѣки безработенъ, вие ще получите 205 души работници. Значи, вие сте подпомогнали 205 души безработни въ България, а въ цѣлата страна има 40 хиляди безработни. Въ София има регистрирани 5.500 безработни.

Това социална политика ли е? Това само отрицание на социална политика ли е? Не, г-да, това е една жестокостъ, това е едно грубо престъпление къмъ всѣка социална политика, това е едно предизвикателство, на което трѣбва да се тури край. Ние сме противници на безгрижието и изоставянето народнитъ маси да се разбунтуватъ и тогава да се взематъ полицейски, вмѣсто социални, мѣрки. Не трѣбва да се чака да стига дотамъ.

Ако фондътъ „Безработица“ е въ такова положение, ако, разполагайки съ 72 милиона лева, ние, въ продължение на зимата, не намѣрихме по 600—700 хиляди лева да изпратимъ всѣки месецъ въ отдѣлнитъ градове за подпомагане на безработнитъ, това показва каква анархия има въ рессора на социалнитъ осигуровки, въ цѣлото отдѣление на труда. И азъ бихъ искалъ въ това отношение да се отчетатъ съответнитъ министри, преди да ни предлагатъ една нова Дирекция на труда. Мислите ли, че се поправя нѣщо въ това отношение съ създаването на такава дерекция?

Ето, г. министърътъ на търговията ни казва: „Ще създадемъ Дирекция на труда“. Доколкото имамъ сведения за нераздадения още бюджетопроектъ на Министерството на търговията, въ него не фигурира отдѣлението на труда.

Всички разходи по това отдѣление, прехвърлени сега върху работническитъ застрахователни фондове, сж прехвърлени върху математическитъ резерви на едно осигурително дружество — единъ застрахователенъ, единъ осигурителенъ абсурдъ, съ който ще достигнете до положението, до което доведохте пенсионния фондъ.

Н. Петковъ (раб): Днесъ се внесе законодателно предложение за сключване на 20-милионенъ заемъ отъ фонда „Безработица“.

И. Януловъ (с. д.): То се раздава сигурно въ тоя моментъ.

Р. Василевъ (д. сг): Г. Петковъ! Вмѣсто да стоятъ така паритъ, нека да бѣдатъ олюхвени.

Н. Петковъ (раб): Работницитъ гладуватъ, г. Януловъ! Азъ искамъ да Ви корегирамъ. Не 40 хиляди безработни има въ България, но 100 хиляди. Вчера въ Сливенъ сж раздадени по 3 л. помощ на безработенъ.

Р. Василевъ (д. сг): Какъ може!

Н. Петковъ (раб): А презъ януарий въ София раздадохъ по 32 л. на безработенъ.

Р. Василевъ (д. сг): Нали има опредѣленъ размѣръ?

И. Януловъ (с. д.): Азъ приемамъ числото на безработнитъ 40 хиляди — една цифра, която автентично е призната въ експозето на г. министра на финанситъ и, следователно, отъ гледна точка на моята критика съмъ неуязвимъ, защото залудо отидоха нашитъ критици тукъ, защото не се посочвамъ. Но ако вземете и тѣзи, които сж временно или полубезработни, ще видите, че тая маса е много по-голъма. Това е безспорно. Ние вземаме предъ видъ тия, които могатъ да бѣдатъ осигурени по фонда.

Защо при сжществуването на 72 милиона лева фондъ за безработнитъ не се отдѣлиха нѣколко милиона лева, за да се прашатъ на безработнитъ? За кого и за кога е тоя фондъ? Защо не се приложи напълно тая система за снабдяването на всѣки работникъ съ работническа книжка, защото залудо отидоха нашитъ критици тукъ, защото не се свиква Върховниятъ съветъ на труда ето вече три години. Всичко, което се вършеше и се върши, показва, че на цѣлата тая област на социална политика се гледа като на едно законодателство за тонковитъ. Но нека не забравяме, че една лоша социална политика се отразява върху благосъстоянието на народа, води къмъ физическо и духовно израждане и подкопава основитъ, стабилитета и на обществото, и на държавата.

Г. г. народни представители! Времето ми изтича и азъ съмъ длъженъ да направя своето заключение. Азъ се спрѣхъ на стопанската и финансова политика, безъ да се впускамъ въ вътрешната и външна политика на държавата, по които се разисква при дебатитъ по тронното слово. Бюджетътъ самъ по себе си налага спираването на нашето внимание върху финансовитъ и стопански въпроси, но азъ трѣбва да забележа, че днесъ не може да се достигне една стабилностъ вътрешна на страната, безъ едно правилно разрешение на голѣмитъ финансови и стопански въпроси. Сжщо така не може да се води една истинска външна политика, безъ една здрава финансова и стопанска база. Когато малко по малко чуждиятъ капиталъ слага своята ръка върху България, съ създаването право на Народната банка да сключва известни сдѣлки съ Банката за международни плащания, извънъ сдѣлките, предвидени въ закона за Народната банка; когато той има въ София 6 голѣми банки; когато сж организирането на експорта, съ заграбването на индустриалнитъ заведения, създаването на държавни и други заеми, той завладява нашето стопанство; бойте се, защото все повече и повече губимъ стопанската си самостоятелностъ и финансова независимостъ и изпадаме въ положение на колония.

Знаете какъ се уреди въпросътъ за засѣването на цвеклото тази година. Ние не смѣемъ да кажемъ на фабрикантитъ на захаръ: „Намалете цената на захарътъ“, а пъкъ споредъ постигнатата спогодба вчера се съзлава фондъ, по който ще се дава по 4 л. износна премия на килограмъ захаръ. Защо не кажемъ на тѣзи фабриканти: какво ще ви даваме по 4 л. на килограмъ за износъ, когато имате вънъ отъ редовната печалба една свръхпечалба отъ 4—5 л. на вътрешния пазаръ; тази свръхпечалба, най-малко поне, може да служи като компенсация на изнесената отъ васъ захаръ, която ще продавате на международния пазаръ на по-ниска цена. Вие нѣмате тази воля, да кажете това на

фабрикантите. Изпадаме точно въ положението, както ви казахъ, на една колония. За дълго свѣтътъ ще се развива подъ зодията на голѣмитѣ стопански и финансови въпроси, и ние трѣбва да си начертаемъ единъ генераленъ планъ за воденето на нашата политика.

Не мога да не изразя моето голѣмо учудване отъ една речъ, държана отъ единъ отъ най-спокойнитѣ министри на конгреса на Младежкия сѣюзъ при Демократическия сговоръ. Въ тая речъ той казва, че въ България има два фронта: фронтътъ на Демократическия сговоръ, и фронтътъ на Земледѣлския сѣюзъ и други еднофронтовски елементи, и, като сѣнка на киномотографъ, помежду имъ се движатъ срѣднитѣ междинни партии. Нѣма по-голѣма ересь отъ тази, това е учението на болшевизма — нищо друго.

Г-да! Днесъ нѣма споръ за намѣсването на държавата въ стопанския животъ. Днесъ всички поддържатъ тази намѣса. Днесъ спорътъ е дали чрезъ кървава социална революция ще се разрѣши голѣмиятъ социаленъ въпросъ, или ще се разреши чрезъ една помирителна, разумна, но смѣла реформа, чрезъ социалната политика. За да не стане кървавата революция, трѣбватъ междинни партии, трѣбва една организирана могѣща организация на пролетариата, на селячеството, на занаятчийството, на демокрацията. Трѣбва едно вървене по широкия и мѣкченъ друмъ на постепенно социално измѣнение. Трѣбва да разложимъ революцията на 100 години и да я минемъ на известни етапи, за да можемъ да запазимъ този патримониумъ, който Европа и изобщо свѣтътъ е създалъ и който се казва цивилизация. На това вие отговаряте (Сочи комунистите): „Кой си е далъ царството доброволно? Безъ една кървава социална революция, безъ една катастрофа, това не може да стане“. Това ли поддържате вие отъ тукъ (Сочи болшинството)? А, бойте се отъ изострянето на фронтонетъ. Азъ предупреждавамъ.

Наредъ съ немощта и фалита на стопанската политика на Демократическия сговоръ, ние се намираме предъ една голѣма несъстоятелностъ и на вътрешната му политика. Той дойде съ лозунга да премахне фронтонетъ, да възстанови вътрешния миръ, а днесъ, 7—8 години следъ фаталната нощ на 9 юний, ние виждаме не само да стоятъ фронтонетъ, не само голѣма частъ отъ българския народъ да се намира подъ политическата, подъ гражданската, подъ извънзаконната карантина, но въ сѣщото време да се тероризира тази политика на фронтонетъ, която представлява една не само социална, а и държавна опасност. Тази опасност е за всички — отъ пѣждаря до царя. Тя застрашава независимото съществуване на нашата страна.

Вие не само не можахте да се обедините, но вие се наричате въ вестника на министъръ-председателя едни други вѣлчета. Вие не можахте да хвърлите златния мостъ на помириенето, на истинската демократичностъ въ тази страна. Не можа довоенниятъ духъ да се възстанови въ България. И азъ трѣбва съ болка на сърдце да кажа, че днесъ се тероризира, че днесъ се издига лозунгъ за борба на фронтонетъ.

Вие казвате: „Ние ще хвърлимъ рѣжавицата, заповѣдайте, г-да!“ — Ами ако отъ лѣво отговорятъ: „Ние поемаме рѣжавицата“, кой ще се радва? Ще се радватъ въ 2—3 столици, една много далечна, друга много близка. Ще се радватъ едни, че се успѣва да се разтърси окончателно близкиятъ Изтокъ, ще се радватъ други, че устоитѣ на България се миниратъ — тѣзи други, които отъ 1919 г. въ различни посоки копаятъ тунели подъ България, за да може нейната независимостъ да бѣде хвърлена въ въздуха.

Азъ протестирамъ отъ името на нашата партия срещу този духъ на неприязнь, който се внася въ българската общественостъ. Азъ протестирамъ срещу това дѣлене на различни фронтонетъ и тази враждебна разжсаностъ. Ние, социалдемократитѣ, които сме за класовата борба, които сме за едно нормално състезание на общественитѣ сили, заявяваме, че на България е необходимо едно вътрешно успокояване, едно вътрешно примирение, една вътрешна сплотеностъ и себеопознаване. И затова ние отричаме вътрешната политика на Демократическия сговоръ.

Ние отричаме категорично и външната политика на Демократическия сговоръ, защото, уви, по никой отъ въпроситѣ на договора за миръ не можемъ да кажемъ, че постигнахме известни резултати. По въпроса за малцинствата единъ денъ, следъ минаване на 30—40 години, историята ще сѣди и васъ и насъ, а най-много тѣхъ. (Сочи министритѣ) Насъ ще ни сѣди, че не сме били още по-силни въ своята борба срещу инертността, за да се наложатъ поне защитителнитѣ права на малцинствата; тѣхъ ще ги сѣди за пропуснати моменти, тѣхъ ще ги сѣди за едно раболепно държане къмъ Обществото на народитѣ,

къмъ победители и пр.; тѣхъ ще ги сѣди за една политика на сериране въпроситѣ; тѣхъ ще ги сѣди за едно изоставяне на голѣмитѣ външни въпроси, за да може да си разрешатъ вътрешни племенни и фронтонетъ въпроси.

Въпросътъ за малцинствата днесъ е много повече влошенъ, отколкото въ 1919 г. Влошенъ е отъ гледна точка на маса човѣшки жертви, влошенъ е отъ гледна точка на минимумъ права, дадени въ договоритѣ.

Не е ли срамно, че една страна като Гърция, която не изпълни задължението си по договора за миръ, днесъ се издига като обвинител и предизвиква интервенцията на Велико-Британия? Не е ли срамно, че по въпроса за изхода на Егея ние сме тамъ, дето бѣхме въ 1919 г., а ние търпимъ вреди и загуби? Въпрѣки че имаме права, дадени по договоръ, ние виждаме, че абсолютно нито стѣпка не е направено напредъ.

Г. Марковъ (з. в): Не смѣятъ!

И. Януловъ (с. д): По третия въпросъ — наложената ни наемна армия. Това увеличава бюджета на войната, който е единъ отъ най-голѣмитѣ наши бюджети, съ 300—400 милиона лева. Не е ли срамно, че и въ това отношение сѣщо така на малка, беззащитна България не се даде абсолютно никакъвъ отдушникъ, не се даде възможностъ да се почувствува едно облекчение, макаръ че победителитѣ могатъ да запазятъ размѣра на армията такъвъ, какъвто е вписанъ въ договора за миръ?

По четвъртия въпросъ, за репарациитѣ, азъ мога да ви посоча една последна книга на единъ нѣмски професоръ, въ която се изтъква какъ сѣ измислили тѣзи фантастични цифри въ договора за миръ — просто да се смѣе човѣкъ. Недейте казва, че тѣзи фантастични цифри вие сте довели до по-малки цифри. Работата е тамъ, че и тия по-малки суми ние не сме въ положение да плащаме, тѣ не сѣ по податнитѣ ни сили. Ние се намираме подъ гнета на репарационното бреме.

По тия четири въпроса ние имаме всичкото право и всичката възможностъ да добиемъ известно облекчение въ продължение на годинитѣ следъ войната, и особено следъ 1923 г., обаче ние не добихме никакъвъ резултатъ.

Азъ заключавамъ, г. г. народни представители, като казвамъ, че нашата парламентарна група, нашата партия, която говори отъ името и за смѣтка на една голѣма частъ отъ пролетариата въ тази страна, която въ своитѣ идеи и критики намира съчувствие въ много срѣди на лѣво, не може освенъ да заяви, че нѣма да гласува за вашия бюлжеть и съ това тя подчертава, че осѣжда вашата стопанска, финансова, вътрешна и външна политика.

Нашата партия е имала много пѣти случай тукъ, отъ тази трибуна, да посочва редица мѣрки, съ които нашата страна може да бѣде изведена на правъ пѣтъ — цѣла една нова стопанска политика на икономии, на ревизия на репарациитѣ, на ревизия на спогодбата отъ 1926 г. за довоеннитѣ ни задължения. Цѣлия този планъ ние противопоставяме на вашата дейностъ.

Ние вече се раздѣляме. Когато хората се раздѣлятъ, това не става съ груба дума. Азъ бѣхъ много суровъ, макаръ че избѣгвахъ много рѣзкитѣ изрази, азъ бѣхъ безпощаденъ въ своитѣ противопоставяния; азъ зная, че г. министърътъ на финанситѣ ще ми отговори . . .

Министъръ В. Молловъ: Ще Ви отговоря въ сѣщия духъ и начинъ.

И. Януловъ (с. д): Азъ бихъ желалъ да ми отговорите по сѣщия начинъ, обаче азъ не Ви засегнахъ лично, . . .

Министъръ В. Молловъ: И азъ нѣма да Ви засегна.

И. Януловъ (с. д): . . . азъ противопоставихъ на Вашитѣ цифри — цифри, като Ви казвамъ: г. министре, цифритѣ, които Вие посочвате, защищаватъ това, което Вие сте направили. Недейте иска отъ насъ, като опозиционери, да застанемъ на Вашето мѣсто. Нашъ дългъ е: решителна, смѣла, безъ резерви критика.

Тая критика разкрива широки хоризонти за бъдещето. И сега, когато се намираме въ края на нашата легислатура, следъ като 4 години сме законодателствували, следъ като казваме, че цѣлата ваша политика доведе до едно влошаване на положението, къмъ което, за нещастие, се притури и едно обективно влошаване, подчертаваме, че днесъ страната стопански се намира въ най-тягостно положение, че трѣбватъ решителни реформи, че трѣбватъ действия и упоритостъ, за да се изведе страната на спасителенъ пѣтъ.

Г. г. народни представители! Всички, които бѣхме тукъ въ Камарата презъ 1911, 1913, 1919, 1920 г. и досега,

минахме, ще заминемъ, ще си отидемъ. Ще си заминемъ и това поколение. Отъ 1920 до 1930 г. българскиятъ народъ е попасълъ съ 1.000.000 души. Ние растемъ съ 100—120 хиляди души годишно. Ние стоимъ въ това отношение на първо мѣсто въ стълбицата, която дава Обществото на народитѣ за увеличение на нациитѣ. Идватъ нови и нови поколения. Идватъ стотици хиляди хора, които искатъ хлѣбъ и работа. Изправени сме предъ голѣми национални задачи, които намъ се падна, въ тѣзи злочастни 10 години следъ войната, да разрешаваме. Тия хора, които идатъ, ще ни съдятъ. Азъ бихъ желалъ, когато тѣзи нови поколения на вѣчна България израстнатъ, да могатъ да кажатъ: въпоѣки всичко, най-после общественитѣ интереси наддѣлѣха надъ личнитѣ и частни интереси. (Ржкоплѣскания отъ лѣвицата).

Министъръ В. Молловъ. То се знае, единниятъ фронтъ акламира!

Г. Марковъ (з. в): Ржкоплѣскаме на хубавитѣ мисли на г. Януловъ.

Министъръ В. Молловъ: Ама ще ни дирите съ свѣщъ. Да не дава Господъ!

Председателстващъ В. Димчевъ: Съобщавамъ на г. г. народнитѣ представители, че е постѣпило законодателно предложение за измѣнение и допълнение закона за издаване нотариални актове за собственостъ върху общински мѣста, дадени или заети за жилища на бездомници. (Вж. прил. Т. I, № 88) Вносителъ на предложението е народниятъ представителъ г. Драгомиръ Апостоловъ, подписано е отъ нужното число народни представители.

Предложението ще се отпечати и ще се раздаде на г. г. народнитѣ представители.

Има думата народниятъ представителъ г. Георги Поповъ.

Г. Марковъ (з. в): Нѣма време.

Министъръ В. Молловъ: Има време, вчера се условихме да почнемъ отъ 3 ч. и да заседаваме до 9 ч. Днесъ пакъ започнахме съ закъснение. Имаме време.

Н. Пѣдаревъ (д. ср): Г. председателю! До 9 ч. ли ще караме?

Министъръ В. Молловъ: Докато свърши ораторътъ.

Г. Т. Поповъ (нез) (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Поставенъ въ близъкъ контактъ съ стопанскитѣ съсловия въ страната, чувствувайки отблизо тѣхнитѣ болки, тѣхнитѣ нужди, азъ съмъ длъженъ отъ тая трибуна, при общитѣ дебати по предстоящия бюджетъ на държавата да изкажа схващанията, разбиранията на тия съсловия, да направя една обективна критика на тая бюджетъ, като същевременно посоча и мѣрките, които биха могли да известна степенъ да облекчатъ положението както на стопанскитѣ съсловия, така и на държавата, която не по-малко отъ тѣхъ въ днешния моментъ е поставена въ тежко и трудно положение.

Годината 1930, както призна г. министърътъ на финанситѣ въ своето експозе, бѣ една тежка година, една година на голѣми разочарования. И самиятъ бюджетъ на държавата за предстоящата година, въ който се рефлектира цѣлиятъ ни стопански животъ и въ който, като въ огледало, можемъ да видимъ какво е днесъ положението както на нашия земеделецъ, така сѣщо и на нашия търговецъ, на нашия занаятчия и на самата държава, самиятъ бюджетъ, казвамъ, така както г. министърътъ на финанситѣ ни го е представилъ, ясно говори, че почти всички стопански съсловия и самата държава сѣ прекарвали едно много трудно, бедствено положение.

Ако хвърлимъ бѣглъ погледъ върху цифритѣ въ бюджета, ще видимъ, че постѣпленията по всички почти пера въ приходния бюджетъ сѣ били по-малки отъ предвиденитѣ. Така напр. презъ 1927/1928 финансова година отъ поѣки данѣци сѣ постѣпили 567.660.148 л.; презъ 1928/1929 финансова година — 779.296.142 л.; презъ 1929/1930 финансова година — 625.113.523 л., а презъ 1930/1931 финансова година, за 9 месеца, сѣ постѣпили 406.613.642 л. Ако предположимъ, че за останалитѣ 3 месеца отъ годината ще постѣпнатъ още около 120.000.000 л., както редовно сѣ постѣпвали на тримесечие, постѣпленията отъ поѣки данѣци презъ цѣлата година ще бѣдатъ около 500, максимумъ 520 милиона лева, срещу предвидени да

постѣпять 942.000.000 л., или съ една разлика въ по-малко отъ 420.000.000 л.

Отъ косвени данѣци презъ финансовата 1927/1928 година сѣ постѣпили 2.619.298.123 л.; презъ 1928/1929 г. — 2.797.763.745 л.; презъ 1929/1930 г. — 2.807.416.759 л.; а презъ 1930/1931 г., за 9 месеца, сѣ постѣпили 1.693.244.833 л. До края на финансовата година могатъ да постѣпять максимумъ 2 милиарда лева, срещу предвидени да постѣпять 2.731.000.000 л., т. е. съ една разлика въ по-малко отъ 731.000.000 л.

Постѣпленията отъ такси и бери сѣщо така показватъ едно намаление отъ около 129.000.000 л.

Сѣщо така има голѣмо намаление въ приходитѣ отъ държавни имоти и стопанства — за които се говори тукъ отъ преждеговорившитѣ оратори — отъ пощи и телеграфи, отъ глоби и конфискации и пр. и пр. Изобщо, при най-благоприятно положение, до края на годината приходитѣ на държавата ще бѣдатъ съ около 1.200.000.000 л. въ по-малко, отколкото сѣ предвидени въ бюджета.

Всичко това иде да подсказе, че стопанската и финансовата кризи продължаватъ да взематъ по-голѣми и по-широки размѣри, че беднотията, която е обхванала всички съсловия, се чувствува еднакво и отъ държавата и че тя е поставена въ невъзможностъ да посрѣща по-нататѣкъ своитѣ редовни разходи за заплати, за пенсии, за въществени разходи, за доставки и пр. и пр.

Особено силно впечатление прави, че отъ приходитѣ на държавата отъ поземеленъ данѣкъ за изтеклата година сѣ постѣпили $\frac{1}{5}$ отъ предвиденитѣ. Така, срещу предвидени въ бюджета да постѣпять 350.000.000 л., за 9 месеца сѣ постѣпили всичко около 70.000.000 л. Това иде да ни подсказе, че земеделското население, отъ което се събира тая данѣкъ, е въ тежка криза и че мѣрките, които би трѣбвало на първъ планъ да се взематъ отъ Парламента, ще трѣбва да мѣрятъ именно подобрене условията на земеделското население.

Причинитѣ за това сѣ извънредно много. Има причини локални, вътрешни, срѣдствата за лѣкуването на които лежатъ изключително у насъ и зависятъ отъ насъ, но има и причини външни, за премахването на които нашитѣ срѣдства не сѣ достатѣчни, за да можемъ да облекчимъ положението изобщо на земеделското население и на земеделското производство.

Тия причини сѣ следнитѣ: на първо мѣсто, голѣмата дисхармония, голѣмото несъответствие между ценитѣ на земеделскитѣ произведения и фабрикатитѣ; на второ мѣсто, голѣмото свръхпроизводство почти въ всички земеделски страни; на трето мѣсто, кредититѣ, отъ които въ голѣма степенъ зависи и цената на земеделскитѣ произведения; на четвърто мѣсто, дѣмпингътъ отъ страна на Русия, която изнася и предлага на пазара своитѣ произведения на цени много по-низки отъ коштуемитѣ.

Какво бихме могли да направимъ за отстранение на тия причини, за да се почувствува действително едно подобрене въ поминѣка на земеделското население?

Първата грижа, споредъ менъ, това е, да се намѣри срѣденъ пѣтъ, да се посочатъ срѣдства, за да може дисхармонията, която съществува между ценитѣ на земеделското производство и индустриалнитѣ предмети, по възможностъ да се премахне, да нѣма такава голѣма разлика въ тия цени.

Има ли срѣдства за това? Разбира се, че има. Чл. 1 отъ закона за митницитѣ изрично, постановява, че въ времена, когато действително има голѣма разлика между ценитѣ на земеделскитѣ и индустриалнитѣ произведения, г. министърътъ, като председателъ на една комисия, съставена отъ представители на респективнитѣ министерства, има право да взема съответни решения за намаление на тая дисхармония въ ценитѣ. Явно е, следователно, че данѣкоплатецътъ, че консоматорътъ не е оставенъ на произвола, че той въ такъвъ случай е напълно защитенъ, и че когато има едно нарушение въ съотношението на тия цени, министърътъ има право веднага да пристѣпи къмъ уеднаквяването на тия цени, за да не се отегчи положението на едно съсловие въ полза на друго съсловие.

Споредъ менъ, последното повишение на митата, станало презъ м. юний 1930 г., не може да се оправдае почти съ нищо, толкозъ повече, че отъ 7 години насамъ нашата валута е стабилизирана и следователно, опасностъ за падането на нашия левъ нѣма. Презъ 1928 г. сѣщо така г. министърътъ сѣ една телеграма до митницитѣ направи едно повишение на коефициента на митата отъ 15 на 20, т. е. съ 25% повече. Въ 1930 г. този коефициентъ се повиши на 27, т. е. съ 35%. Това повишение на митата се отрази, естествено, и върху живота, и той стана съ 35% по-скѣпъ, отколкото щѣше да бѣде въ действителностъ, ако бѣха оставени ония мита, които бѣха по-рано, и то въ единъ моментъ, когато земеделскитѣ произведения бѣха спад-

нали близо с 50%. А въ този именно момент ние увеличихме митата.

Въ своето експозе г. министърът на финансите заяви, че направил това увеличение на митата, за да догони златната база на лева, да достигнат, значи, митата размяна преди войните. Азъ не съм съгласен съ това твърдение на г. министъра. Отъ данните, които ще ви цитирамъ, ще видите, че за много артикули, и то за артикули от първа необходимост, това повишение на митата не само догонва златния еталонъ отпреди войните, а и го надхвърля два и три пъти, а за някои артикули достига и десет пъти повече. Напр., митото на кафето, споредъ конвенционалната тарифа, въ 1911 г. е било 36 ст. зл., което прави 9-55 сегашни лева. Днесъ митото на кафето е 88-90 л.

Министъръ В. Молловъ: Но каква е цената на кафето на световния пазаръ?

Г. Т. Поповъ (нез): 120 л. Има и 160 л. — зависи отъ качеството на кафето.

Министъръ В. Молловъ: Колко бѣше по-рано?

Г. Т. Поповъ (нез): Но забележете, цената на кафето на пазара е 120 л., а вие му туряте мито 88-90 л. — 80% върху тая цена. Е ли това едно догонване на златната база отпреди войните, или пъкъ е едно прѣкомѣрно облагане на единъ артикулъ, който ние не произвеждаме? Но не е само съ кафето така. Вземете и чая. Митото му днесъ е 70 л., а по-рано е било 38-90 л. Ако искаме да догонваме златния еталонъ, би трѣбвало днесъ митото на чая да бѣде най-много 40—45 л., но не и 70 л. — т. е., двойно повече, отколкото е било преди войните. Всичко това отегчава живота, поскъпва живота. Вземете рибата: тя е плащала преди войните 10 ст. златни, сега плаща 36 ст. златни; лимоните сѣ плащали 13 ст. златни, сега плащатъ 35 ст. златни; черниятъ пиперъ е плащалъ по-рано 36 ст. златни, сега — 46; дървеното масло по-рано е плащало 18 л., сега — 24-30 л.; торби ютени сѣ плащали по-рано 12 ст. златни, сега — 120 л. златни; платъ оксфордъ по-рано е плащалъ 58 ст. златни, сега — 4 л. златни. Отъ 58 ст. на 4 л. златни.

Явно е, че мотивътъ, който изнесе г. министърътъ на финансите за увеличение на митата — а именно, че се догонвала златната база на лева — е мотивъ несъстоятеленъ.

(Председателското мѣсто се заема отъ подпредседателя А. Христовъ).

Министъръ В. Молловъ: Може ли така да доказвате, че не догонваме златната база на лева? Вие сравнявате две абсолютно различни величини — митата съ златната база на лева.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Когато върнемъ храна имаха високи цени, имаха и високо мито. Сега, когато другите артикули иматъ високи цени, иматъ и високи мита.

Г. Т. Поповъ (нез): Трѣбва да се каже истината — че ние не догонваме златната база...

Министъръ В. Молловъ: Съ коефициента догонваме златната база.

Г. Т. Поповъ (нез): Моля Ви се, защо отричате? Вземете и проверете тарифите и ще видите, че не догонваме златната база. Целта е да може да се събератъ повече срѣдства за държавния бюджетъ.

Министъръ В. Молловъ: Съ коефициента догонваме златната база, а съ митническата тарифа сѣ покачени само известни мита. Вие искате да говорите за коефициента, а говорите за друго. Смѣсвате два въпроса.

Г. Т. Поповъ (нез): Но когато се говори за поевтиняване на живота, когато се говори, че има една чувствителна разлика между цените на едро и тия на дребно, ще трѣбва да се потърсятъ причините. Една отъ причините за това азъ намирамъ именно въ високите митнически тарифи. Чрезъ високото облагане съ митническите тарифи ние поскъпваме артикулите не до цените, които тия артикули сѣ имали въ нормално време, а много повече — нѣкъде 10 пъти и повече. Това е самата истина.

Но г. министърътъ на финансите навремето, когато се изнесе този фактъ въ печата, заяви, че той повишавалъ коефициента на митата, защото това се искало настоятелно отъ самите стопански съсловия. Азъ не зная кои стопански съсловия разбира той, но зная положително, че

нито отъ търговеца, нито отъ земледѣльца, а най-малко отъ занаятчията е искало това. Нарѣдно се касае за индустриалците за Индустриалния съюзъ, който действително въ 1930 г. презъ м. мартъ, съ едно изложение до г. министъра на финансите е поискалъ да се направи едно увеличение на коефициента на митата съ целъ ужъ да се прекрати или да се ограничи вносьтъ на известни артикули, а подъ този благовиденъ предлогъ се криеше друго — да могатъ по-лесно и по-добре да калкулиратъ своите смѣтки и да изтрѣгнатъ по-големи печалби отъ консоматорите. Това е истината въ случая. И за да видите, г. г. народни представители, че това е така, пакъ ще си послужа съ нѣколко данни.

Действително, нашиятъ вносъ въ последните 10 години бѣ извънредно голѣмъ, той превъзхождаше износа ни съ близо 7 милиарда лева. Трѣбваше да се предприематъ известни мѣрки, за да може този именно вносъ, така много развитъ се, да бѣде ограниченъ. Но увеличението коефициента на митата, споредъ менъ, не трѣбваше да стане така гъотере, за всички артикули безъ изключение. То не трѣбваше да засегне силно артикулите, които ние не произвеждаме, които действително иматъ значение за нашата родна индустрия, за да бѣде тя защитена отъ чуждия вносъ. Това, обаче, не стана. Споредъ менъ, голѣмиятъ вносъ, който ние имаме, се дължи до голѣма степенъ на голѣмите нужди на самата държава отъ машини, било за нашето земледѣлие, било за нашите желѣзници, било за нашите пощи и телеграфи, било за нашите радиотелеграфни станции, било за сградите. За всичко това бѣха нуждни машини, инвентаръ, които именно се внесоха най-много презъ 1928/1929 г. Независимо отъ това, и нашата индустрия също така внесе извънредно много таква безмитни артикули, които отегчаватъ нашия вносъ. Азъ ще ви превода тукъ една малка статистика, отъ която ще видите, че само презъ 1929 г. нашата индустрия е внесла близо за половинъ милиардъ лева машини и други артикули.

Анилинови бои презъ 1929 г. сѣ били внесени 440.988 кгр. за 81.242.000 л., отъ които безъ мито — 198.429 кгр. за 35.954.000 л.; кокосово масло — 1.920.286 кгр. за 49.868.000 л., отъ които безъ мито — 1.813.764 кгр. за 47.000.000 л. Значи, почти цѣлиятъ вносъ е билъ безмитенъ само за нашата индустрия. — Обикновени преди сѣ внесени презъ 1929 г. 268.027 кгр. за 41.946.000 л., отъ които безъ мито — 251.704 кгр. за 40.192.000 л.; мека вълна, алпака — 122.660 кгр. за 24.330.000 л.; отъ които безъ мито — 116.736 кгр. за 23.337.000 л.; памучни преди — 6.537.418 кгр. за 546.075.000 л., отъ които безъ мито — 2.822.930 кгр. за 190.045.000 л.; суровъ памукъ — 1.920.910 кгр. за 129.949.000; всичкиятъ този вносъ е билъ безмитенъ, за индустрията. Говежда лой — 441.345 кгр. за 128.884.300 л., отъ които безъ мито — 412.541 кгр. за 12.166.600 л. Само отъ тия седемъ артикули у насъ презъ 1929 г. е направенъ вносъ за индустрия безъ мито за 478.643.600 л. Азъ ви привеждамъ данните само за тия седемъ артикули, а понататъкъ вие можете да имате представа какво пъкъ е внесено безъ мито за цѣлата наша индустрия.

Съ това искамъ да подкрепя моята теза и моята мисълъ, че отъ безмитния вносъ на всичките тия артикули, които въ по-големи частъ се внасятъ за една паразитна индустрия, която не обработва полуфабрикати, създадени непосредствено отъ нашето земледѣлско производство, една индустрия, която, както виждате, внася вълна алпака или вълна обикновена, или анилинови бои, или пъкъ сурово желѣзо, което изтегля отноше на гвоздеи — за което ще говоря малко по-късно — бюджетътъ на държавата губи 500 милиона лева.

Другъ единъ аргументъ, съ който г. министърътъ на финансите поиска да оправдае мѣрката за увеличение на митата, това е, да може да се събератъ повече приходи за държавата и по тоя начинъ да може той да свърже двата краища на бюджета. Тая смѣтка, обаче, изглежда, че въ края на краищата ще излѣзе погрѣшна. Ако вземемъ за проверимъ бюджета, че видимъ, че, макаръ и увеличени така митата, за първите деветъ месеца отъ 1930/1931 финансовата година, имаме 650 милиона лева по-малко постѣпления, отколкото имаме за предшестващата година. Това какво показва? Това показва именно, че не съ увеличенията на митата ние ще можемъ да увеличимъ държавните приходи, ами ще трѣбва да ограничимъ безмитния вносъ, за който азъ ви говорихъ тукъ преди малко. Днесъ-затнесъ, г. г. народни представители, 70% отъ нашия вносъ е вносъ безъ мито, е вносъ за държавата и за нашата индустрия, а само около 30—35% отъ цѣлия тоя вносъ се облага съ мито, което се плаща редовно отъ търговци. Е, какъ вие искате въ такъвъ случай да имате ония постѣпления, които предвиждате въ бюджета?

Г. г. народни представители! Всичкият тия жертви, които българската държава прави за нашата индустрия, биха били до известна степен оправдани, ако, както ви казах, тя бѣше свързана непосредствено съ нашето земледѣлско производство и подобряваше, подхранваше поминѣка на земледѣлското население. Обаче ще видите, че голѣма част отъ тази индустрия, за която ще ви говоря сега, напротивъ, само използва привилегиитѣ и облагоитѣ, използва защитата на държавата, безъ да допринася нѣщо — разбира се, като изключимъ онзи поминѣкъ, който тя дава на известно число работници. Така, напр., да вземемъ циментовата индустрия у насъ. Циментътъ съ всичкитѣ производствени разноски коштува на фабриката 680 л. тонътъ. Защитителнитѣ мита, статистическото право и всички бѣрии възлизатъ на 850—900 л. на единъ тонъ. Днесъ тоя артикулъ отъ вѣнъ се предлага на нашата граница за 700 л. и дори 650—700 л. тонътъ, по качество несравнено по-добъръ, но не може да се внесе, защото митата му, както ви казахъ, сж 850—900 л. на единъ тонъ. Тѣзи мита държавата предвижда за насърчение на индустрията, а не за да се калкулиратъ въ смѣткитѣ на фабриката; тя се лишава отъ тия мита, за да може да се постигне едно облекчение за консоматора, за да се подобри стоежътъ у насъ, обаче, както виждате, хората ги калкулиратъ въ своитѣ смѣтки като печалба. И за да се увѣрите, че действително това е така, вземете „Държавенъ вестникъ“ отъ преди 10 дена, въ който е публикуванъ балансътъ на фабриката „Гранитоидъ“ въ с. Батановци — въ него е посочена реализирана чиста печалба за 1930 г. 90.000.000 л. — Доколко е посочена искрено, не зная.

С. Дръновски (з): Колко се продава тонътъ циментъ сега?

Г. Т. Поповъ (нез): 1.650 л.; 1.600 л. се продава на едро, значи, съ една печалба отъ около 900 л. на единъ тонъ. Какво показва това? — Че защитата на държавата не отива до 18%, както казва г. министърътъ, а отива често пѣти до 100%, както е въ тоя случай.

К. Томовъ (з): Това е монополна система.

Г. Т. Поповъ (нез): Но да минемъ по-нататъкъ. Тукъ се приказва доста отъ ораторитѣ за рафинираната захаръ. Г. г. народни представители! Ние трѣбва да се радваме, че действително имаме у насъ една индустрия, която ограничи съвършено вноса на захаръ отъ чужбина. Докато въ 1912 г. ние сме имали вносъ 11.660.000 кгр., въ 1913 г. — 23.155.000 кгр., въ 1914 г. — 9.829.000 кгр., въ 1915 г. — 2.350.360 кгр. и последователно е намалявалъ презъ другитѣ години, въ 1929 г. тоя вносъ вече е намалѣлъ на 201.000 кгр., а въ 1930 г. почти цѣлиятъ този вносъ е съвсемъ престаналъ и приходи отъ мита за внесена захаръ почти нѣма въ държавното съкровище.

Обаче азъ искамъ тукъ, предъ васъ, да посоча точни данни за това, какво коштува единъ килограмъ захаръ на чуждитѣ пазари, какво коштува на насъ, колко се продава и каква печалба се реализира. Така, напр., съгласно борсовитѣ съобщения на Institut international de commerce № 1, отъ 20 септември 1930 г., томъ 20, захарта се котира напоследъкъ въ Амстердамъ по 8 флорини 100-тъ килограма, равни на 4-40 л. за килограмъ; въ Хамбургъ 12-40 марки — пакъ за 100 кгр. — равни на 4-90 л.; въ Прага 7-60 крони, равни на 3-12 наши лева. Азъ допускамъ, че у насъ захарта може да коштува много повече — поради това, че самитѣ работници не сж така производителни, както тамъ. Но азъ казвамъ: ако допустнемъ, че единъ вагонъ цвекло, който струва 8.000 л., не дава 1.600 кгр. захаръ, както е прието технически, а дава само 1.000 кгр. захаръ, то значи, че захарта на нашитѣ фабриканти коштува 8 л.

Министъръ В. Молловъ: (Възразява нѣщо)

Г. Т. Поповъ (нез): Моля Ви се, азъ държа на тия данни не само съ името си и съ честта си, но съмъ готовъ и на една анкета, каквато щете.

Министъръ В. Молловъ: Недейте се ангажирва съ анкета.

Г. Т. Поповъ (нез): Азъ ви съобщавамъ искрени данни.

Министъръ В. Молловъ: И безъ анкета ние имаме калкулацията на „Българска захаръ“ — точна кооперативна калкулация!

Г. Т. Поповъ (нез): Никаква кооперативна калкулация. Тая калкулация азъ съмъ я направилъ по даннитѣ, които имамъ непосредствено.

Министъръ В. Молловъ: А пакъ ние сме я изчислили споредъ книгитѣ и всички смѣтки.

Г. Т. Поповъ (нез): Е добре, не се ли плаща по 8.000 л. единиятъ вагонъ цвекло у насъ?

К. Томовъ (з): 800 л. тонътъ.

Г. Т. Поповъ (нез): 800 л. тонътъ или 8.000 л. за единъ вагонъ. — Не се ли произвеждатъ отъ единъ вагонъ цвекло, отъ 10.000 кгр., 1.500 кгр. захаръ — технически, навсѣкжде въ цѣлия свѣтъ? Произвеждатъ се. Но у насъ азъ турямъ, че се произвеждатъ 1.000 кгр., понеже допускамъ, че нашето цвекло нѣма тая крепкостъ на захаръ, както чуждестранното.

С. Савовъ (д. ср): Напротивъ, крепкостта на нашето цвекло е най-голѣма.

Д. Зографски (з. в): 14% е захарността му.

Г. Т. Поповъ (нез): Тогава колко коштува килограмътъ захаръ на фабрикантитѣ? Не коштува ли 8 л., г. министре?

К. Томовъ (з): Но това е само за цвеклото. Ами производственитѣ разноси?

Г. Т. Поповъ (нез): Азъ турямъ и 2 л. на кгр. за производствени разноси, както е навсѣкжде.

К. Томовъ (з): Повече сж.

Г. Т. Поповъ (нез): Толкова сж. — Значи, ставатъ 10 л. Имате и 6-20 л. акцизъ — ставатъ 16-20 л. Имате и 2 л. общински — ставатъ 18-20 л.! Защо тогава до вчера захарта се продаваше 27 л. съ една разлика отъ 11 л.? Защото има защитителни мита въ рамѣръ на 12-50 л.

Азъ съмъ съгласенъ, г. г. народни представители, че една индустрия, която непосредствено е свързана съ нашето земледѣлие, която подпомага поминѣка на нашето земледѣлско население, ще трѣбва да я крепимъ. Азъ признавамъ да си калкулиратъ нашитѣ индустриалци една печалба отъ 20—30% повече, отколкото е печалбата въ странство, но да си калкулиратъ печалба отъ 100% повече, да си калкулиратъ въ смѣтка цѣлото мито отъ 12-50 л. на единъ килограмъ, колкото е предвидѣла и държавата — това е несправедливо; това е поголовно ограбване не само на консоматора, но и на държавата. Защото направете една смѣтка и ще видите, че на 35 милиона килограма захаръ тия приятели въ една година печелятъ 350 милиона лева, или въ три години 1 милиардъ лева! Това сж милиардъ лева, г-да, съ който ние бихме могли, ако искахме, да облекчимъ участта на българския данѣкоплатецъ.

Министъръ В. Молловъ: Недейте така приказва.

Г. Т. Поповъ (нез): Това е положението за захарта.

С. Савовъ (д. ср): Много на едро приказвашъ.

Г. Т. Поповъ (нез): По-нататъкъ. Вземете въглеродния двуокисъ. Той се произвежда у насъ въ Г. Орѣховица и струва 1-25 л. килограмътъ на фабриката, съ всичкитѣ производствени разноси. Има, обаче, 24 л. общинско право и акцизъ, и килограмътъ става 25 л., а се продава 45 л. на едро! Защо? Сжщо така, защото има 18 л. защитителни мита, които изключително се калкулиратъ за смѣтка на фабрикантитѣ.

По-нататъкъ идва бархетътъ. Той се предлага навсѣкжде, кждето искате, въ странство, по 7-50 л. Митото му е, обаче, 17 л. У насъ се продава по 34—35 л. метѣра. Както виждате, фабрикантитѣ включватъ въ цената му не само действителната му стойностъ, но и цѣлото това защитително мито.

Вземете хасето. То е сжщо така единъ продуктъ отъ първа необходимостъ, който се консумира извънредно много. Цената му е 16 л., а митото му е 8-20 л. Продажната му цена е 28 до 34 л., споредъ качеството. Азъ говоря за ценитѣ на едро.

Вземете американа, най-обикновения, № 9.350, топъ отъ 40 ярда — който отъ васъ е купувалъ, знае това — тежешъ

около 6 кг. Той се продава 23 л. метърът, а доставен от странство, франко нашит пристанища, струва само 10 шилинга и 5 пени, което значи около 9 л. наши. Сж-щият американ на нашия пазар, произведен от наши индустриалци, се продава по 22 л. метъра.

Вземете по-нататък слънчогледовото масло. При ко-стумеа цена около 10 л. килограма продава се по 36 л. на дребно затова, защото, както ви казах, 29 л. е защити-телното му мито.

Вземете картоната. Европейците го оферират по 5-50 л. франко нашит граници, където щете. Мито и общински налог има 12 л. Мирновременното му мито бше 18 златни стотинки, кои се равняват на 4-85 л. сегашни. Ако оста-нше в сила това мито, тоя картон щше да се про-дава тук максимум не 11 л., както е сега, а около 9 л. — съ 2-3 л. по-евтино.

Вземете гвоздеит, за които също така имаме инду-стрия: внасят от вън готови желъза само ги наръзва и начуква. Желъзото за гвоздеи струва 5-5 английски лири единият тонъ, или килограмът 371 л. наши пари. Ми-тото, обаче, е 8 л. и нщо. Нашит фабриканти, обаче, си калкулират и митото въ цената и продават килограма гвоздеи по 11-12 л.

Вземете подковит, толкова необходими за селското население. Желъзото за подкови също така струва 5-5 английски лири единият тонъ, което е равно пак на 371 л. килограмът наши пари. У нас се продават по 9 л. ки-лограмът, защото митото им е 8-50 л.

Както виждате, г-да, всички тия индустрии, които азъ ви изброихъ и които се ползват съ такава голъма за-щита на митническит тарифи, калкулират своит смътки не като си предвиждат една печалба от 15-20%, допу-стнете а 30%, а една печалба много по-голъма. Ето защо, онова твърдение на г. министра тук, че ние покровител-ствуваме и защитаваме нашата индустрия само съ 18-19%, когато въ Англия тая защита надминава 35%, е твърдение, според менъ, неоснователно.

Г. г. народни представители! Благодарение на високит мита, които покровителствуват нашата индустрия, нашит индустриалци реализират една печалба не от 20%, а от 100 до 150%. Така е съ циментовата индустрия, така е съ въжлеродния двуокисъ, така е съ захарта, така е съ слън-чогледовото масло, така е съ американа, така е съ гвоз-деит, така е съ подковит и пр. и пр. И то, забележете, въ единъ моментъ, когато ценит на земледълскитъ про-изведения сж минимумъ 50-60 процента по-долу, отколкото оня паритетъ, който имаха въ нормално време. Наистина, нашит индустриалци не работят при сжщит условия, както се работи въ странство и както се работи въ Япония. Факт е, че инвестиранит въ нашата индустрия капиталъ плаща несравнено по-голъми лихви, че работоспособността на нашия работник не може да се сравнява съ работо-способността на работника въ чужбина, обаче въпръки това, както виждате, има една голъма разлика. Ние всички радъемъ за тая родна индустрия. Вън от оня печалби, които реализират от тия артикули чужденцит, че всички сме съгласни да дадемъ 15-20-25% повече. Но да допустнемъ печалба 100-150%, това значи да допустнемъ ограбване и на консоматора, и на самата държава.

Г. г. народни представители! Напрвиха ми впечатление нколко думи въ експозето на г. министра на финансит, а именно, че падането на ценит на едро не съответствува на намаляването на ценит на дребно — посрѣдниче-ството взема една голъма частъ за себе си, следователно, тръбва да се защити консоматорът. Азъ не знамъ какъ да претълкувамъ тия думи на г. министра на финансит; може би той искаше да каже, че за увеличаването ценит на па-зара вината тръбва да се търси въ посрѣдника-търговецъ. Дали това е интимната мисль на г. министра на финансит, не зная, но така, както той се изрази, не може затъ друго-яче да се разбира. Азъ съмъ длъженъ да заявя, че истин-скит български търговци, които въ голъмото си мнозин-ство живят съ страданията, съ болкит на цълия бъл-гарски народъ, които въ тия трудни моменти на голъма криза, когато всички други съсловия сж засъгнати, еднакво се възмущават от спекулацията и от високит цени. Обаче, ние ще тръбва да потърсимъ, кой именно създава тия високи цени. Не може така да хвърляме обвинения върху посрѣдничит-търговци, безъ да имаме за това до-казателства. Взре се, г-да, съберете точни данни и ще видите, че всички колониални артикули се продават съ една минимална печалба, често пакти и на самит костумеи цени, безъ да могат търговцит да покрят своитъ раз-ходи. Вземете захарта, солта, ориза, пипера, газта, са-

пуна, вземете какъвто щете артикулъ отъ тоя браншъ — ни-къде търговецът не печели повече от 10%, когато фа-брикантът печели 100%. А г. министърът на финансит иска да ни убеди, че между ценит на едро и дребно имало голъма разлика, а че търговецът-посрѣдникъ отегчавалъ ценит на артикулит. Отъ името на оня български тър-говци, които искрено желаятъ да се премахне спекулата въ страната, да се тури редъ, за да не може постоянно да ги петиятъ, че тъ сж виновници за това поскъпване на жи-вота, азъ заявявамъ, че това не е врно и моля г. министра на финансит, да вземе мърки, да се регулират тия цени и да се даде възможност на тия хора да живеят, а не да бждат обвинявани, че тъ поскъпват живота. Азъ ви посочихъ съ цифри откъде иде поскъпването на живота.

Г. г. народни представители! И другаде хората иматъ индустрия, и другаде преживяватъ криза, но никога въ ни-коя държава не се допуска, щото при калкулиране ценит на единъ индустриален предмет, да се включва цълото мито. Никъде не се допуска, щото свободно да се намаля-ватъ ценит на земледълскитъ произведения — произведе-нията на оня, които представляватъ 85% отъ цълия бъл-гарски народъ — а ценит на произведенията на една шепа хора да не могат да се намалят и да не може да се по-стигне едно съотношение въ ценит, за да не се отегчава производството на земледлеца, за да не се увеличава кри-зата. Кой ще може да направи това? Това може да го на-прави и наложи само държавата. Както ви казахъ, чл. 1 отъ закона за митницит е категоричен: той разврзва ржцетъ на г. министра, той не оставя на произвола консом-атора. Министърът, по силата на тоя членъ и по силата на оня права, които му се дават въ него, има право да свика тая комисия, която се предвижда въ тоя членъ, да регулира ценит и да постигне онова равновесие, което е нарушено.

Каквито и жертви ние да правимъ за нашата индустрия, каквито и защитителни мита да поставимъ, нека се знае, че тя не може да увеличи нашия износъ, нито да закрепи курса на нашия левъ. Износът на индустриални произве-дения съставлява само 5% отъ нашия износъ, когато 90% отъ нашит износни артикули сж произведения на нашето земледълско стопанство. За тоя 5% износъ на индустриални предмети да правимъ жертви съ близо 1½-2 милиарда лева, както ги изчисляват, е действително прѣкомърно много.

Тръбва да призная, че азъ съмъ за защита на нашата родна индустрия. Азъ също така съмъ за покровителственит мита. Въ почти всички държави, даже и въ Америка, въ цълия свѣтъ, си служатъ съ такива покровителствени мита за защита на индустрията. Обаче, както казахъ, ча-чинтъ, по който става у насъ увеличаването на митата, е погръшенъ. Ние тръбва да защитимъ само оная инду-стрия, която действително е заплашена отъ чуждия вносъ; оная индустрия, която е непосредствено свързана съ на-шето земледлие и съ земледълското население. Всичката, обаче, паразитна индустрия, която внася отъ странство по-луфабрикати и то само за да ги преработва набързо, не би тръбвало да защитаваме. И азъ смътамъ, че по този начинъ най-лесно бихме могли да набавимъ срѣдства на самата държава: ако ограничимъ тия 7-8 вида паразитни индустрии — азъ ви ги изброихъ, г. министре — ще има една икономия отъ минимумъ 500 милиона лева, които ще посъпватъ въ държавното съкровище.

Министъръ В. Молловъ: А!

Г. Т. Поповъ (нез): Нма защо да клатите глава, г. ми-нистре. Минимумъ 500 милиона лева икономия ще имаме. Ето Ви едно сигурно перо за икономия. Защо, обаче, не пристъпвате къмъ тая мърка? Какво Ви пръчи? Паразит-ната индустрия не би тръбвало по-нататък да я насърд-чаваме, тя не би тръбвало да се ползува съ безмитенъ вносъ и съ 35% намаление по държавнитъ желъзници. Ще кажете: това е единъ социаленъ въпросъ, понеже ще се посегне на хлѣба на не малко работници. Какво е, обаче, въ сжщностъ положението? Ние въ нашата индустрия имаме ангажирани 12.000 работници, а останалит до 83.000 сж работници въ тютюневи складове, работници по постройкит на сгради и пр. Само 12.000 квалифицирани работници сж ангажирани въ нашата индустрия. За 12.000 работници тръбва ли държавата да прави тия жертви отъ 1½-2 ми-лиарда лева? Ще се съгласите, че е дошло време да се помогне на самата държава преди всичко, която се намира въ окаяно положение. За това е нужно да се прибегне

къмъ по-радикални сръдства и едно отъ сръдствата е именно това, което ви казахъ.

Г. г. народни представители! Бюджетътъ на държавата, както ви казахъ, рефлектира върху цѣлия нашъ стопански животъ. Ако се вгледаме по-внимателно въ тоя животъ, ще видимъ, че не по-малко сж засегнати и нашитѣ търговци, нашата родна търговия. Отъ две и повече години насамъ, българскиятъ търговецъ, българскиятъ занаятчия е подъ гнета на тая финансова и стопанска криза. Отъ две и половина години вие сте очевидци и свидетели какъ голѣми фирми, съ име, съ кредитъ, съ голѣмо довѣрие въ чужбина, се повалитъ една по една. Отъ две и половина години вие сте свидетели какъ български търговци, добри данъкоплатци, честни граждани, само затуй, защото не могатъ да понесатъ позора да гледатъ какъ се продава тѣхниятъ имотъ на безценкъ, се самоубиватъ. Почти не се минава седмица да не зарегистрира хрониката единъ или два такива случаи. Какво показва това? Това показва, че българскиятъ търговецъ не е така добре, както искатъ да го представятъ мнозина тукъ. Това показва, че българскиятъ търговецъ наравно съ всичкитѣ съсловия днесъ страда, пѣшка отъ тая стопанска криза, че той не посѣга на своя животъ поради реализираниятѣ голѣми печалби отъ него. Такива печалби той нѣма. Напротивъ, неговото положение днесъ е най-окаяно затова, защото той не е защитенъ отъ абсолютно никакви закони. Всѣки единъ отъ неговитѣ кредитори може да отиде да тури рѣжа на неговитѣ имоти и да ги продава. Той, обаче, не може да прибере своитѣ вземания. Тая криза у насъ се дължи именно на голѣмото довѣрие, което българскиятъ търговски свѣтъ е ималъ къмъ българския земеделѣецъ. Българскиятъ търговецъ е отпущалъ кредити често пѣти на селянина за милиони. Днесъ единъ търговецъ има да взема, да кажемъ, единъ и половина, два милиона лева, но, при тая тежка криза неговитѣ имоти се продаватъ за 200 хиляди лева дългъ, защото срещу тия 1—2 милиона, които има да взема търговецътъ, той не може да събере нито 20 хиляди лева.

Азъ смѣтамъ, че държавата, за да предпази отъ по-голѣми фалити, отъ по-голѣми смущения и кризи стопанскитѣ съсловия у насъ, ще трѣбва сама да се намѣси и да намѣри сръдства, за да подпомогне на тия съсловия. Какъ? Преди всичко тя ще трѣбва да даде една по-дълга отсрочка на плащанията, които иматъ търговцитѣ било къмъ държавнитѣ банки, било къмъ частнитѣ банки, но особено къмъ държавнитѣ банки. Както знаете, до преди две години търговскиятъ свѣтъ у насъ се ползуваше непосредствено съ кредитъ отъ Българската народна банка въ разни форми — подъ поръчителство на две лица, въ форма на врантъ, текущи смѣтки и пр. Всичкитѣ тия смѣтки, макаръ да имаше опредѣленъ срокъ за уреждането имъ, не можахъ да бждатъ ликвидирани. Маса търговци, които изгубиха било отъ закупуването на храни, било отъ катастрофалното спадане ценитѣ на много артикули, днесъ сж неиздължени, неправни спрямо банцитѣ. Обаче, вземанията на банцитѣ сж гарантирани, защото тия вземания сж съ поръчителство на солидни лица. Ако сега банцитѣ пристѣпятъ къмъ събиране на тия свои вземания, това значи да бждатъ опропастени и длъжницитѣ, и поръчителитѣ. Обаче, ако се даде отсрочка на тия вземания за една година, година и половина или две години, докогато доущамъ, че ще можемъ да изживѣемъ тая криза, азъ вѣрвамъ, че и банцитѣ ще получатъ паритѣ си, пѣкъ и тия добри български граждани и данъкоплатци нѣма да бждатъ разорени. А целъта на държавата не е да разорява, не е да съсипва българскитѣ граждани, а, напротивъ, да имъ създава условия, за да могатъ тѣ да преживяватъ, да си плащатъ редовно данъцитѣ, да бждатъ добри данъкоплатци. Азъ искамъ държавата да се намѣси, за да се отсрочатъ за известно време задълженията на българскитѣ търговци поне къмъ Българската народна банка. Това е едно отъ сръдствата, съ които можемъ да помогнемъ на търговския свѣтъ и да облекчимъ положението, въ което се намира той днесъ.

Друго едно сръдство е намалението на лихвения процентъ. Тоя въпросъ отъ две години не е слѣзълъ отъ дневния редъ на всички стопански конференции у насъ. На нѣколко пѣти той е билъ разрешаванъ отъ тия конференции, обаче управителниятъ съветъ на Народната банка, както знаете, не възприемаше пожеланията, които се изказваха, и чакъ на 29 януарий т. г., лихвениятъ процентъ бѣ намаленъ едвამъ съ 1%. Намали се лихвениятъ процентъ отъ Народната банка, обаче частнитѣ банки, които сега непосредствено работятъ чрезъ реесконтъ съ Народната банка, не намалиха лихвата. Тѣ намалиха съ 1% лихвения процентъ,

обаче, отъ друга страна, качиха съ 1/4% комисионната си и по този начинъ намалението, което направи Народната банка на лихвения процентъ, не бѣ почувствувано отъ търговския свѣтъ. А при днешната криза, при слабия търговски обмѣнъ, при днешното тѣлоко положение почти на всички български конссиматори, когато често пѣти дюкянитѣ биватъ затваряни безъ алышъ-веришъ, единъ търговецъ да плаща 16%, плюсъ 3% гербъ, плюсъ комисиона и пр., азъ ви увѣрвамъ, г. г. народни представители, че тоя търговецъ, особено ако сумитѣ, които дължи сж по-голѣми, никога не би могълъ да се издължи. Търговцитѣ не биха могли да посръщнатъ лихвитѣ, а камо-ли да погасятъ кредититѣ, които сж получили.

Ето защо, едно по-голѣмо намаление на лихвения процентъ се налага.

Ще кажа нѣколко думи въобще върху кредита, който се отпуска отъ страна на държавнитѣ и частнитѣ банки. Знаете, че следъ реформирането на Българската народна банка нейното значение, като кредитенъ институтъ, се намали. До 31 януарий 1931 г. тя е раздала въ видъ на реесконтъ само 284.980.548 л. Това е всичкитѣ кредити, които Българската народна банка е раздала на търговцитѣ и на индустриалцитѣ.

Българската централна кооперативна банка, която кредитира градскитѣ популярни банки, занаятчийскитѣ сдружения, потребителнитѣ кооперации и пр., е делегирала на популярнитѣ банки кредити въ размѣръ на 337.246.000 л., на потребителнитѣ кооперации 32.330.361 л. и на занаятчийскитѣ кооперации и съюзи около 54 милиона лева.

Ипотекарната банка, създадена въ края на 1927 г. съ 10 милиона швейцарски франка капиталъ — 20.000 акции по 500 швейцарски франка, отъ които на държавата сж 2.000 акции, на застрахователнитѣ дружества 2.000 акции и на Българската земеделска банка 2.000 акции — е раздала ипотеки въ София за 10 1/2 милиона швейцарски франка и въ провинцията за 2.300.000 швейцарски франка.

Въ последно време, обаче, частнитѣ банки взематъ все по-голѣмо и по-широко участие въ кредитирането на стопанскитѣ съсловия. Споредъ сведенията, които имамъ, на 1 януарий 1931 г. 37 частни банки въ София разполагатъ съ собственъ капиталъ 702.800.000 л. съ резерви 111.190.071 л., или всичко 813.990.071 л., а иматъ влогове по текущи кредиторни смѣтки 5.620.430.256 л. Всичко собственъ капиталъ, резерви и влогове 6.434.420.327 л.

Пласментитѣ на тѣзи банки сж били: сконтирани полици 2.268.620.885 л., текущи дебиторни смѣтки 3.567.729.607 л., или всичко 5.836.350.492 л. Само банцитѣ съ чуждѣ капиталъ сж раздали до края на 1930 г. 3.264.000.000 л., а всички останали частни български банки сж раздали 3.730.000.000 л. Въ последно време, обаче, се забелязва, че кредитирането е намалѣло съ 35%.

Както виждате, г. г. народни представители, Българската народна банка почти е престанала да функционира като кредитенъ институтъ, който да насърчава стопанскитѣ съсловия у насъ. Въ общия пласментъ отъ близо 6.000.000.000 л. тя участвува само съ нищожната сума 284.000.000 л., когато частнитѣ чужди банки участвуватъ съ 3.264.000.000 л.

Изводътъ отъ тия данни е, че търговията, индустрията, въобще цѣлиятъ нашъ стопански животъ минава отъ година на година въ рѣцетѣ на чужди банки, въ рѣцетѣ на чужденци, защото чрезъ своитѣ капитални кредитиратъ въ по-голѣмъ размѣръ тукашнитѣ тѣхни представители или свои фирми, които постепенно измѣстватъ българскитѣ търговци отъ нашия пазаръ, на мѣстото на които се настаняватъ чужденци. Това, което прави впечатление почти на всѣкико, е, че по-голѣмитѣ търговски предприятия у насъ сж чужди. Ако искаме да запазимъ родната търговия, би трѣбвало да улеснимъ съ по-голѣмъ кредитъ българския търговецъ. Ние изпустнахме това нѣщо, защото, както ви казахъ, Народната банка не е вече националенъ кредитенъ институтъ, който да регулира стопанския пазаръ у насъ, тя престана да се интересува отъ това и полека-лека голѣмитѣ търговски предприятия минаха въ рѣцетѣ на чуждитѣ банки. Отъ даннитѣ, които ви дадохъ, се вижда, че тѣ отъ година на година ставатъ пѣлнѣ господари на пазара и сега кредитиратъ почти цѣлия нашъ стопански животъ.

Г. г. народни представители! За да видите още по-нагледно окаяното положение на българския търговецъ, ще ви посоча още нѣколко признаци. На първо мѣсто, протестиранитѣ полици. Презъ 1930 г. тѣ показватъ една рекордна цифра, недостигната досега, а именно общиятъ брой на протестиранитѣ полици възлиза на 354.185 на крагъ.

сума 3.008.000.000 л., когато през 1929 г. броят имъ е билъ само 246.000 на крѣгла сума 2.120.000.000 л., т. е. въ 1930 г. ние имаме въ повече протесирани полици 108.185 на крѣгла сума 889.000.000 л.

Презъ 1930 г. броятъ на обявенитѣ въ несъстоятелностъ фирми възлиза на 220, отъ които 194 търговци, 15 индустриалци и 11 занаятчи, а презъ 1929 г. общиятъ брой на обявенитѣ въ несъстоятелностъ фирми е билъ 108. Пасивътъ на обявенитѣ въ несъстоятелностъ презъ 1930 г. е почти два пѣти по-голямъ, отколкото е билъ въ 1929 г.

Мораториумитѣ, които сѣщо така сѣ показателъ за упадѣка въ нашата търговия, тоже държатъ една рекордна цифра презъ 1930 г.: поисканъ е билъ мораториумъ отъ 412 фирми срещу 160 презъ 1929 г.

Спестовността въ частнитѣ банки е била презъ 1930 г. сѣщо така много по-малка, обаче, въ Спестовната каса тя е била съ 136.000.000 л. повече, отколкото въ 1929 г. Така, презъ 1930 г. влоговетѣ въ Спестовната каса сѣ възлизили на 562.075.189 л. срещу 388.504.563 л. за 1929 г. Изплащанията въ Спестовната каса презъ 1930 г. сѣ били приблизително толкова, колкото презъ 1929 г., а именно възлизили сѣ на 413.316.609 л. за 1930 г. срещу 414.044.600 л. за 1929 г. Увеличението на влоговетѣ въ Спестовната каса се дължи на това, че вложителитѣ въ нея сѣ гарантирани отъ секвестри, въобще отъ посегателства отъ страна на сѣдитѣ-изпълнители; вънъ отъ това, лихвата се увеличила на 7½% и това именно привлѣче дребнитѣ спестявания въ Спестовната каса.

Всички тѣзи данни и признаци говорятъ едно — че е настѣпило общо обедняване на всички стопански сѣловия у насъ, че тая бедностъ, тая сиромашия започва да се чувствува и отъ държавното съкровище.

С. Савовъ (д. сг): Ами тѣзи милиарди, които набелязватъ?

Обаждатъ се: Часътъ е 9.

Г. Т. Поповъ (нез): Азъ имамъ да говоря още единъ часъ.

К. Томовъ (з): Има решение да заседаваме до 9 ч.

Г. Т. Поповъ (нез): Ще продължа утре.

Председателствуващъ А. Христовъ: Ще вдигнемъ заседанието.

За утрешното заседание председателството предлага следния дневенъ редъ:

Първо четене законопроектитѣ:

1. За бюджета на държавата за 1931/932 ф. г. (Продължение разискванията).
2. За сключване отъ Главната дирекция на б. д. ж. заемъ на сума 20 милиона лева отъ фонда „Обществени осигуровки“ и пр.
3. За прибавяне къмъ чл. 9 отъ закона за подобрене земледѣлското производство нова алинея 4-та.
4. За увеличение вносно мито на дървения материалъ.
5. Второ четене законопроекта за ревизиране договоритѣ за наемъ на фондови земи — зеленчукови градини и пр.
6. Одобрение предложението за одобрение VIII-то постановление на Министерския съветъ, отъ 28 августъ 1930 г., прот. № 48.
7. Второ четене законопроекта за допълнение чл. 171 т. 3 отъ закона за гражданското сѣдопроизводство и пр.
8. Одобрение предложението за тълкувателно решение къмъ решението на Народното сѣбрание за одобрение I-то постановление на Министерския съветъ за отнемане концеситѣ за експлоатацията на държавнитѣ горивъ басейна на Кричимската, Мѣста и Доспатска рѣки и пр.
9. Докладъ на прошетарната комисия по списъци: III, VII, X, XII, XIII, XVI, XVII, XVIII, XIX, XX, XXI и XXII.

Първо четене законопроектитѣ:

10. За измѣнение и допълнение на закона за подпомагане пострадалитѣ отъ обществени бедствия (Предложение на Н. Топаловъ).
11. За амнистия (Предложение на Ат. Малиновъ).
12. За отмѣнение на ал. ал. II и III на чл. 72 отъ закона за администрацията и полицията.

Които приематъ тоя дневенъ редъ, моля, да вдигнатъ рѣжка. Мнозинство, Събранието приема.

Вдигамъ заседанието.

(Вдигнато въ 21 ч. 5 м.)

Председателъ: **Н. НАЙДЕНОВЪ**

Подпредседатели: { **А. ХРИСТОВЪ**
 { **В. ДИМЧЕВЪ**

Секретаръ: **В. ИГНАТОВЪ**

Началникъ на Стенографското отдѣление: **Д. АНТОНОВЪ**

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е

Стр.	Стр.
Отпускъ, разрешенъ на народнитѣ представители: Иванъ Куртевъ, Павелъ Георгиевъ, Иванъ Лѣ- карски, Георги Пенчевъ, Борисъ Ецовъ, д-ръ Иванъ Бешковъ, Никола Аретовъ, Георги Дан- ковъ, Първанъ Първановъ, Петъръ Цвѣтковъ, Петъръ Миновъ, Боню Колевъ и Кънчо Кънчевъ	1025
Питане отъ народния представителъ Константинъ То- мовъ къмъ министра на просвѣщението — от- носно необходимостта отъ премахването на за- бележката къмъ чл. I отъ закона за граждан- ското сѣдопроизводство, съ която се дава право на мюфтийскитѣ сѣдилища да разглеждатъ дѣла за имуществени спорове. (Съобщение)	1025
Предложение за одобрение XVIII-то постановление на Министерския съветъ, взето въ заседанието му отъ 18 августъ 1930 г., протоколъ № 48. (Съоб- щение).	1025
Законопроекти: 1) За сключване отъ Главната дирек- ция на българскитѣ държавни желѣзници заемъ на сума 20 милиона лева отъ фонда „Обществе- ни осигуровки“, смѣтка „безработица“, за до- вършване съоръженията на нѣкои желѣзно- пѣтни линии въ постройка. (Съобщение)	1025
2) за бюджета на държавата за 1931/1932 финан- сова година. (Първо четене — продължение разисквания)	1025
3) за измѣнение и допълнение закона за издаване нотариални актове за собственост върху общин- ски мѣста, дадени или заети за жилища на без- домници (Предложение на народния представи- тель Д. Апостоловъ). (Съобщение)	1046
Дневенъ редъ за следващото заседание	1051